

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Andra kammaren.

Nr 25.

Tisdagen den 4 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 28 och den 29 nästlidna mars.

§ 2.

Herr talmannen gav härefter ordet till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **A k e r m a n**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Vennerström, har med kammarens tillstånd till mig framställt förfrågan, huruvida jag har för avsikt att efter allsidig och sakkunnig beredning till nästa års riksdag framlägga förslag om avskaffande av sportelväsendet åtminstone såsom huvudsaklig avlöningsform för lantdomarna.

Då jag nu går att besvara den sålunda till mig riktade frågan, anser jag mig böra, med förbigående av vad som beträffande sportel-systemet tidigare förefallit, inskränka mig till en redogörelse för vad som åtgjorts i ämnet med anledning av en utav interpellanten omförmäld skrivelse från 1920 års riksdag.

I samband med antagandet av en till nämnda riksdag avlåten proposition angående partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m. anhöll riksdagen i skrivelse den 21 juni 1920, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande frågan, huruvida sportel-systemet såsom avlöningsform för domare lämpligen borde avskaffas eller under nuvarande förhållanden bibehållas, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, som av utredningen föranledes. — Som motivering till nämnda hemställan anfördes i riksdags-skrivelsen följande: »Det synes riksdagen uppenbart, att sportel-systemet, vilket i hög grad avviker från de löneformer, som numera i allmänhet tillämpas i fråga om statens tjänstemän, är förenat med åtskilliga olägenheter. Icke minst den nu föreslagna löneregleringen ådagalägger detta. Å andra sidan torde det icke kunna förnekas, att systemet även medför vissa fördelar. Riksdagen förbiser ej heller, att systemets avskaffande kommer att möta icke obetydliga svårig-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

heter, samt särskilt att statens utgifter för rättsskipningen därvid helt visst komma att avsevärt ökas. Utan en ingående utredning torde det icke vara möjligt att avgöra, huruvida övervägande skäl tala för sportelsystemets avskaffande eller dess bibehållande. Att en sådan utredning kommer till stånd synes riksdagen emellertid med hänsyn till frågans betydelse vara önskvärt, och riksdagen anser sig för den skull böra hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning i berörda avseende. I betraktande därav, att de nu såsom lönefyllnad och resekostnadsbidrag föreslagna beloppen förutsatts skola oförändrade utgå till och med år 1922, synes det önskvärt, att berörda utredning bliver slutförd i så god tid, att de förslag, som av densamma må föranledas, kunna föreläggas 1922 års riksdag.»

Med anledning av berörda riksdagsskrivelse har av inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga verkställts en förberedande utredning av frågan angående sportelsystemets avskaffande eller bibehållande. Det av de sakkunniga avgivna betänkandet, dagtecknat den 24 september 1921, innehåller allenast vad häradsrätterna beträffar förslag till ändring i nuvarande avlöningsförhållanden. Emellertid föreslås ej heller för häradsrätternas del ett fullständigt avskaffande utan endast en modifikation av sportelsystemet. Förslaget härutinnan innebär i huvudsak, att häradshövdingarnas av statsmedel utgående kontanta lön höjes och bestämes för häradshövdingarna i vissa norrländska domsagor till 10,500 kronor men för övriga häradshövdingar till 10,008 kronor, att häradshövdingarna vidare berättigas dels att uppbära lösen för å domarämbetets vägnar utfärdade expeditioner på sätt nu äger rum och dels att tillgodoräkna sig 15 procent av avgifterna för försålda helarksstämplor och enkla beläggningsstämplar *ävensom* att kostnaderna för domsagornas förvaltning övertagas av det allmänna.

Över de sakkunnigas betänkande infordrades under höstens lopp yttranden från statskontoret, processkommissionen, hovrätterna samt häradshövdingarna i riket. De i betänkandet framställda förslag hava i princip om och med vissa modifikationer tillstyrkts av statskontoret, processkommissionen, Svea hovrätt samt omkring $\frac{2}{3}$ av häradshövdingarna. Däremot hava avstyrkande utlåtanden avgivits av Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge samt omkring $\frac{1}{3}$ av häradshövdingarna. I de utlåtanden, som innehålla avstyrkande av de sakkunnigas förslag, har gjorts gällande, än att det nuvarande avlöningssystemet för häradshövdingarna borde jämväl i fortsättningen tillämpas samt än att sportelsystemet borde helt och hållet avskaffas.

På grund av åtskilliga anmärkningar, vilka blivit framställda mot de sakkunnigas förslag, har samma förslag icke kunnat i oförändrat skick föreläggas riksdagen. Något sådant har väl ej heller varit påräknat, då de sakkunniga erhöllo sitt ifrågavarande uppdrag. Jag vill särskilt erinra om, att bland de sakkunniga icke funnits någon i lönerегleringsfrågor speciellt sakkunnig person. Vidare må anmärkas, att ett genomförande av förslaget skulle leda till inrättandet av ett icke obetydligt antal nya statstjänster, i det näm-

ligen de icke rättsbildade biträdena i domsagorna skulle komma att erhålla statsanställning. Jämväl i fråga om dessa biträdens ställning företer emellertid förslaget åtskilliga avvikelser från vad som eljest gäller beträffande skrivbiträden i statens tjänst och deras pensionering har synts böra ordnas på annat sätt än vad i allmänhet gäller.

Då jag såsom sakkunnig deltagit i utarbetandet av omförmälda förslag och därvid givit detsamma min fulla anslutning, är det klart, att jag personligen skulle önska, att samma förslag kunde efter erforderlig överarbetning snarast möjligt föreläggas riksdagen. Det kan tydligen icke ifrågakomma att i detta sammanhang lämna en närmare redogörelse för de skäl, som enligt mitt förmenande tala för en lösning av häradshövdingarnas avlöningsfråga enligt de i förslaget angivna linjerna. Jag vill emellertid härutinnan framhålla den trygghet, som för häradshövdingarnas del ligger däri, att de enligt förslaget komma att befrias från att bestrida kostnaderna för domsagornas förvaltning. Vidare må påpekas, att genom förslagens antagande kommer att undanröjas den fara för rättsskipningens behöriga upprätthållande, som kan ligga däri, att häradshövdingarnas privatekonomiska intresse av förvaltningskostnadernas nedbringande kan komma i strid med deras förpliktelser med avseende på domsagoförvaltningen. Slutligen och icke minst kommer förslagens genomförande att innebära en lösning av ett på senare tiden allt starkare framträdande önskemål, nämligen beredandet av en förbättrad ställning åt i domsagorna tjänstgörande skrivbiträden.

Det har emellertid icke låtit sig göra att till innevarande års riksdag framlägga proposition rörande ett ordnande av häradshövdingarnas avlöningsfråga enligt av mig nu angivna grunder. På den korta tid, som stått till buds efter det infordrade utlåtanden över de sakkunnigas förslag inkommit till justitiedepartementet, har erforderlig överarbetning av förslaget icke hunnit verkställas. Något bestämt löfte, att frågan kommer att föreläggas 1923 års riksdag, kan jag icke heller nu avgiva. Från min sida skall emellertid intet underlåtas för att ett dylikt förslag må kunna föreläggas nästkommande års riksdag, därest den statsfinansiella situationen medgiver detta. Beträffande det sätt, på vilket en överarbetning av de sakkunnigas förslag kommer att verkställas, kan jag nu icke avgiva något annat yttrande än att därvid givetvis bör komma under övervägande lämpligheten av att en sådan överarbetning utföres av en särskild sakkunnigdelegation, bestående av en eller flera lantdomare jämte en eller flera speciellt rörande löneregleringsfrågor sakkunniga personer.

Såsom av det anförda torde framgå, måste jag anse det beklagligt, därest ett ytterligare uppskov med lösandet av frågan om sportelsystemet såsom avlöningsform för häradshövdingarna ej skulle kunna undgås. Emellertid vill jag framhålla, att huru än häradshövdingarnas avlöningsfråga kommer att lösas, denna lösning måste få en i viss mån provisorisk karaktär, då den i varje fall icke kan komma att äga giltighet för längre tid än till dess den blivande processreformen genomföres.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.

(Forts.)

Vidare yttrade:

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Jag ber att få uttala ett tack för det svaromål på min interpellation, som har lämnats från statsrådet Åkermans sida. Jag kan ur detta svaromål utläsa ett starkt intresse såväl för att sportelsystemet i allmänhet bör i görligaste mån avlösas som avlösningsform för domarna, som även för att denna avlösning bör ske så snart som möjligt. Något annat var givetvis icke att vänta, då ju som bekant statsrådet Åkerman själv varit en intresserad ledamot av de sakkunniga, som förut utarbetat ett förslag i ärendet. Det kunde ej gärna misstänkas, att i fråga om nödvändigheten av sportelväsendets avlösning och en snabb behandling av saken statsrådet Åkerman skulle ha en annan uppfattning än sakkunnigledamoten Åkerman.

I fråga om reformens principiella sida vill jag för min del understryka herr statsrådets yttrande, att det är nödvändigt för rättsskipningens behöriga upprätthållande, att sportelsystemet i görligaste mån kan avskrivas. Det är, enligt min tanke, inte bara stötande utan också t. o. m. farligt såväl för rättsskipningen som för rättsåskådningen, ifall våra domare såsom hittills skola vara affärsmän, ett slags grosshandlare i lagfarter och dylikt. De böra återföras till vad de skola vara, nämligen domare. Det bör icke längre få försiggå, att våra domare förvandlas till affärsmän, som sköta sina domsagor ungefär som vanliga privataffärer och som äro underkastade konjunkturen och kristidernas växlingar. Jag vill särskilt i detta sammanhang understryka herr Åkermans ord, att det beträffande anställning av skrivbiträden, som ju finnas i landets samtliga domsagor till ett betydande antal, är nödvändigt, att de få en mera stabil och fast ställning liksom övriga i statens verk anställda och att de icke bli föremål för tidernas växlingar och nycker från domarnas sida, något som nu onekligen är fallet.

Jag vill uttala min livliga glädje däröver, att, såsom synes framgå av herr statsrådets redogörelse, denna åskådning även omfattas av den stora majoriteten av Sveriges domare liksom även av de högre rättsinstanserna. Jag är visserligen icke blind för, att från vissa håll — det gäller exempelvis Göta hovrätt och även Skånska hovrätten — har framlagts en del reservationer mot sakkunnigas förslag till sportelväsendets avskrivning. Men jag vill betona, att en del av dessa reservationer tillkommit under den förutsättning, som exempelvis en sådan man som herr Hasselrot i Skånska hovrätten utgår ifrån, eller att det nuvarande förslaget ej går nog långt, utan att sportelväsendet bör fullständigt avskrivas.

Man har även, särskilt från herr Hasselrots sida som talesman för Skånska hovrätten, sammanknutit denna fråga med hela processreformen. Man anser, att frågan icke bör lösas annat än i sammanhang med processkommissionens framläggande av hela sitt stora reformprojekt. Gentemot detta vill jag dels framhålla det utlåtande, som kommit från Svea hovrätt och som är underskrivit av en så framstående juridisk expert som herr Marks von Würtemberg, dels hänvisa

till själva processkommissionen, vars av herr Westring underskrivna utlåtande även bestämt säger ut, att med hänsyn till processreformen intet hinder möter mot det förslag, som är framlagt från de sakkunnigas sida.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Jag vill vidare för min del livligt beklaga det dröjsmål, som uppstått med regeringsförslagets framläggande i detta ärende. I riksdagens skrivelse 1920 förutsattes det, att ärendet skulle framläggas år 1922. De sakkunniga, till vilka ju även statsrådet Åkerman hörde, antogo, att ärendet skulle behandlas år 1922, och även Svea hovrätt har i sitt uttalande mycket energiskt understrukit, att så borde ske. Det är emellertid uppenbart, att det inte kan läggas det nuvarande statsrådet till last att dels riksdagens, dels hans egen förväntan i egenkap av sakkunnigledamot i denna fråga icke gått i uppfyllelse. Det har tvivelsutan varit mycket svårt för herr justitieministern att hinna med att till denna riksdag framlägga en nödvändig överarbetning av förslaget.

Så mycket mera nödvändigt måste det i sådant fall vara, att ärendet forceras, så att frågan kan föreligga åtminstone år 1923. Man bör forcera saken så mycket ske kan utan att en grundlig och på samma gång allsidig behandling av ärendet på något sätt äventyras. Jag tager fasta på herr justitieministerns uttalande, att det vore beklagligt, ifall ett ytterligare uppskov med lösandet av denna fråga skulle förekomma. Jag måste även taga fasta på herr statsrådets ord, att från hans sida intet skall underlåtas, för att förslag må kunna föreläggas nästkommande års riksdag. Jag är viss om, att herr statsrådet personligen är varmt intresserad av frågans lösning, och jag vill uttala den lilla blygsamma förhoppningen, att det väntade regeringsskiftet, efter vilka vissa reaktionära skator i vårt land skratta, även av denna anledning icke skall komma till stånd.

I fråga om sättet för den nödvändiga överarbetningen vill jag kraftigt understryka och instämma i vad herr statsrådet yttrat, nämligen att en sådan överarbetning bör övervägas, som kunde ske med hjälp av en särskild sakkunnigdelegation, bestående av en eller flera lantdomare jämte en eller flera speciellt rörande löne regleringsfrågor sakkunniga personer. Det förefaller mig, som om just denna och endast denna form av överarbetning bör ske, innan frågan förelägges riksdagen till slutligt avgörande. Det är givet, att sakkunniga i löne regleringsfrågor böra komma in i överarbetskommittén, så mycket mera, som sådana sakkunniga icke funnits bland dem, som från början förberett frågan. Men det är å andra sidan lika givet, att även någon eller några lantdomare, som just mest veta, var skon i detta fall klämmer, även böra sättas in i kommittén. Jag vill sluta med att uttala den fasta förhoppningen, att den eller de sakkunniga, som i detta fall kunna komma i fråga, må sökas bland sådana domare, som dels genom sin tjänstgöring haft den största erfarenheten om sportelväsendet och dels äga en fri och fördomsfri blick på de rättsliga och rättsorganisatoriska spörsmålen och på samma gång ett levande intresse för att frågan må lösas och lösas så långt som möjligt är i rent positiv riktning.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 241, med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.; och

nr 242, med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd; samt

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 243, med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

§ 4.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 281, av herr *Jönsson* i Boa;

till jordbruksutskottet motionen nr 282, av herrar *Pettersson* i Stäringe och *Johansson* i Bro;

till andra särskilda utskottet motionen nr 283, av herr *Pehrsson* i Göteborg m. fl.;

till statsutskottet motionen nr 284, av herr *af Ekenstam*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 285, av herrar *Olsson* i Labbemåla och *Lundén*;

nr 286, av herr *Magnusson* i Tumhult;

nr 287 och 288, av herr *Olsson* i Ramsta m. fl.; och

nr 289, av herr *Karlström* i Lummelunda m. fl.; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 290, av herr *Jönsson* i Fridhill m. fl.

§ 5.

Härpå föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 27—29, bevillningsutskottets betänkande nr 23, första lagutskottets utlåtande nr 11 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 27.

§ 6.

Ordet lämnades nu till

Herr förste vice talmannen, som yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden måtte på föredragningslistan för morgondagens plena först uppföras första lagutskottets utlåtande nr 11, därefter statsutskottets utlåtande nr 28, sedan statsutskottets utlåtande nr 29 och

därpå övriga ärenden i den ordning, i vilken de äro upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 204, med förslag till förordning med särskilda föreskrifter angående ersättning för debitering och uppbörd av landstingsskatt m. m.:

nr 291, av herr *Hansson* i Trollhättan *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 191, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.:

nr 292, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp; och
nr 293, av herr *Kinmanson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 203, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker:

nr 294, av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*; och
nr 295, av herr *Hamrin* *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till lag om sparbanker m. m.:

nr 296, av herr *Ernfors* *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 199, med förslag till förordning om automobilskatt m. m.:

nr 297, av herr andre vice talmannen *Nilsson* *m. fl.*;
nr 298, av herr *Sundling*; och
nr 299, av herr *Hage*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 228, angående vissa lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.:

nr 300, av herr *Hage*.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial, nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens åttonde huvudtitel.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr		under	3	dagar	fr.	o.	m.	den	6	april,
»	<i>Bäckström</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Magnusson</i> i Tumhult	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Öhman</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Röing</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Lindqvist</i> i Halmstad	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Blomquist</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Gardell</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Johanson</i> i Hörninge	»	12	»	»	»	»	»	7	»
»	<i>Poppius</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	andre vice talmannen									
	<i>Nilsson</i>	»	12	»	»	»	»	»	7	»
»	<i>Nilsson</i> i Köinge	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Karlström</i> i Lummelunda	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Jonsson</i> i Hökhult	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Olsson</i> i Kullenbergstorp	»	12	»	»	»	»	»	8	»
»	<i>Fjellman</i>	»	12	»	»	»	»	»	8	» och
»	<i>Larsson</i> i Kroken	»	12	»	»	»	»	»	8	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,38 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 5 april, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 291, av herr *Hansson* i Trollhättan *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 292, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp;

nr 293, av herr *Kinmanson*;

nr 294, av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*; och

nr 295, av herr *Hamrin* *m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 296, av herr *Ernfors* *m. fl.*;

till andra särskilda utskottet motionerna:

nr 297, av herr andre vice talmannen *Nilsson* *m. fl.*;

nr 298, av herr *Sundling*; och

nr 299, av herr *Hage*; samt

till statsutskottet motionen nr 300, av herr *Hage*.

§ 2.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial, nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens åttonde huvudtitel; och blevo de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna av kammaren godkända.

§ 3.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion med förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 131, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Sävström* *m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte för sin del godkänna i motionen intaget förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av ifrågavarande motion måtte för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

- 1:o) Lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud; och
- 2:o) Lag om ändrad lydelse av 2 § 1:o i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

dels beträffande motiveringen av herrar *K. G. Westman* och *Lindley*;

dels beträffande utskottets hemställan:

av herr *Pers*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av ifrågavarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta överse och, där så erfordrades, omarbета det av utskottets majoritet nu uppgjorda förslaget till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud samt därefter för 1923 års riksdag framlägga ett i huvudsaklig överensstämmelse med nyssnämnda lagförslag utarbetat förslag till lag med bestämmelser om anordnandet under år 1923 av sådan folkomröstning;

av herr *Lindqvist* i Halmstad, som yrkat, att utskottet, i enlighet med motionärernas hemställan, bort föreslå, att omröstningen måtte äga rum först under år 1923;

av herr *Jacob T. Larsson*, som föreslagit, att riksdagen ville i anledning av den i ämnet väckta motionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, så snart ske kunde, för riksdagen framlägga förslag till lag om sådan allmän folkomröstning angående rusdrycksförbud, som omförmäldes i § 49 rege-
lingsformen samt § 1 och 38 riksdagsordningen;

av herr *Sandegård*, som med särskild motivering instämt i den av sistnämnda reservant gjorda hemställan;

av herr *V. Edward Larson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av den i ämnet väckta motionen måtte för sin del antaga i reservationen intagna förslag till

- 1:o) Lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud; och
- 2:o) Lag om ändrad lydelse av 2 § 1:o i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

av herr *af Ekenstam*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningsättet av första lagutskottets utlåtande nr 11 hemställes:

att 8 § i förslaget till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud föredrages först;

att lagförslagen därefter föredragas vart för sig, förenämnda förslag paragrafvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställanden sist;

att vid behandlingen av förenämnda 8 § i förslaget till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, för den händelse lagförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna förmedlas;

samt att i avseende å nummerbeteckning å paragrafer utskottet må vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

I enlighet härmed upptogs först till behandling 8 § i utskottets förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud, vilken paragraf fått följande avfattning:

8 §.

Envar, som anmäler sig till röstningen, erhåller vid omröstningsbordet ett kuvert.

I omröstningslokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för envar att med rösthemlighetens bevarande kunna inlägga sin röstsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl omröstningsförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det omröstningsförrättaren att vaka över att röstandes förhållande där ej må av någon kunna iakttagas.

Efter det röstande vid någon av omförmälda särskilda platser inlagt sin röstsedel i kuvertet på sådant sätt, att röstedeln baksida täcker utskärningen, och tillslutit kuvertet, överlämnar han utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Sedan denne förvisat sig om att den, som vill rösta, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är på utsidan omärkt, samt att röstedeln på ovan angivet sätt täcker utskärningen, intrycker ordföranden å den i utskärningen synliga baksidan av röstedeln en stämpel, innehållande bokstaven M, därest den röstande är man, och bokstaven K, därest den röstande är kvinna. Härefter nedlägger ordföranden kuvertet i rösturnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid den röstandes namn göres anteckning, att rösträtten utöfvats.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

Kuvert, som är å utsidan märkt eller däri finnes inlagd röstsedel, vilken enligt vad iakttagas kan icke är av föreskriven beskaffenhet, eller däri röstsedel ej är på ovan angivet sätt inlagd, varde ej mottaget.

(Forts.)

I det av herr V. Edward Larson reservationsvis framlagda lagförslaget hade åt motsvarande paragraf givits denna lydelse:

8 §.

Envar, som anmäler sig till omröstningen, erhåller vid omröstningsbordet ett kuvert.

I omröstningslokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för envar att med rösthemlighetens bevarande kunna inlägga sin röstsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl omröstningsförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det omröstningsförrättaren att vaka över att röstandes förehavande där ej må av någon kunna iakttagas.

Efter det röstande vid någon av omförmälda särskilda platser inlagt sin röstsedel i kuvertet och tillslutit detsamma, överlämnar han utan dröjsmål personligen kuvertet till ordföranden. Sedan denne förvisst sig om, att den, som vill rösta, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsatt, att kuvertet är på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i rösturnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid den röstandes namn göres anteckning, att rösträtten utövats.

Kuvert, som är å utsidan märkt, varde ej mottaget.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr S ä v s t r ö m: Herr talman, mina damer och herrar! Alltsedan det blev känt, att första lagutskottet skulle komma att bifalla nykterhetsgruppens motion om allmän folkomröstning i förbudsfrågan, har förevarande utlåtande motsetts med stort intresse inte blott här i riksdagen utan jämväl av stora delar bland landets befolkning, och det ser ut som även en del av Stockholms kvinnor skulle vara ganska intresserade av denna fråga. Vid ankomsten till riksdagshuset i dag kunde vi finna, att en del kvinnor hade samlats utanför huset på den stora planen. Men det var icke bara en del kvinnor som kommo tillstädes, utan även en mängd poliser infunno sig samtidigt. Det tilläts icke dessa kvinnor att där få stanna en stund, medan riksdagen hade sina överläggningar i denna fråga, utan de blevo brutalt bortkörda av polisen. Jag skulle gärna vilja hoppas, att det icke är åtminstone med andra kammarens vilja som detta brutala bortkörande av kvinnorna i dag har ägt rum.

Beträffande det nu föreliggande utlåtandet, är det så tillvida glädjande för oss motionärer, att utskottet enhälligt bifallit yrkandet om att en folkomröstning i förbudsfrågan skall få anordnas. De

reservationer, som äro bifogade utskottets utlåtande, avse i vissa fall förändringar av utskottets förslag; i andra återigen hemställas, att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till allmän omröstning. I intet fall yrkas avslag.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

Det allmänna intryck, som man får efter genomläsningen av utskottets utlåtande är det, att utskottet ägnat frågan en omsorgsfull behandling, och jag vill för min del ge ett erkännande åt utskottet för dess motivering i den del, som rör kravet på att omröstning skall verkställas. Emellertid är det på två punkter, som utskottets utlåtande skiljer sig från den väckta motionen, nämligen i den första punkten angående tiden för omröstningen och i den andra punkten angående särskiljandet av rösterna. Motionärerna hava som bekant hemställt, att omröstningen skall verkställas först under loppet av nästkommande år. Anledningen därtill är allmänt känd, de i höst förekommande valen till landsting, valen av stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige. Det är att befara, att, om en omröstning skall verkställas vid den tid, då dessa val skola försiggå, omröstningen kommer att förrycka dessa val. Man tycker därför, att det bör ligga i alla parters intresse att uppskjuta omröstningen till nästkommande år. Det har nu utskottet icke kunnat vara med om utan föreslår, att omröstningen skall äga rum i år. I 4 § föreslås att omröstningen skall äga rum å gemensam dag, som av Konungen bestämmes. Jag förmodar, att man inom utskottet dryftat frågan angående tidpunkten för omröstningen, och jag skulle därför vilja fråga utskottets ärade ordförande, när man har tänkt sig att omröstningen i höst skulle kunna verkställas. Den saken är nämligen mycket viktig. Antag t. ex. att Konungen skulle förordna, att omröstning skall verkställas i slutet av året, under november eller december månader. Vid den tiden råder det i allmänhet en ogynnsam väderlek; det är en mörk årstid, och det skulle följaktligen förhindra ett stort antal deltagare att infinna sig till omröstningen, särskilt kvinnorna, och då framför allt i landets norra delar. Skall omröstningen verkställas i höst, är det därför mycket angeläget, att den kommer så pass tidigt, att man kan förutse, att det kommer att vara tjänlig väderlek under den tiden. Kan omröstningen ej företagas i så pass god tid, är det naturligtvis riktigare att uppskjuta den till nästkommande år.

Emellertid vill jag säga, att jag skulle kunna för min del godkänna denna del av utlåtandet, om förslaget i övrigt och särskilt på den andra punkten, nämligen i fråga om särskiljandet av rösterna, vore sådant, att det kunde godkännas. Det är väl egentligen på den punkten som striden här i dag kommer att stå.

Det är icke så länge sedan tanken på särskiljande av kvinnors och mäns röster vid en förbudsomröstning första gången fördes på tal. Det var som bekant i en reservation till nykterhetskommitténs betänkande. Där anfördes då bland annat, att det skulle vara ett »kvalificerat oförstånd» att besluta om en förbudsomröstning på en majoritet av kvinnoröster. Det är samma tankegång, som går igen i utskottets utlåtande. Den egentliga avsikten med uppdelningen av rösterna är ytterst att få kännedom om huru många män som rösta

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

mot förbudet. Visar det sig, att det blir en majoritet bland männen, som röstar mot förbudet, då kan det icke vara tillrådligt, att riksdagen beslutar om förbud, därför att detsamma då icke skall kunna upprätthållas. Ja, den tanken förtjänar helt visst att beaktas, särskilt när det såsom nu är fråga om en rådgivande omröstning. Det anföres av tidningen Dagens Nyheter och även andra tidningar, att vi nykterhetsvänner egentligen ej förstå betydelsen av den omröstning, som skall företagas, utan att vi skulle tro, att det här är fråga om decisiv omröstning, en bekräftande sådan. Nej ingalunda, vi hava klart för oss, att här är fråga om en rådgivande, en konsultativ omröstning. Nu finns det emellertid, och det vill jag villigt erkänna, även en del nykterhetsvänner, som anse, att ett särskiljande av rösterna bör förekomma vid en sådan omröstning, därför att man skall kunna vara säker om, att den grund, på vilken förbudet skall byggas, är tillräckligt säker.

Man anför vidare, att om det ej blir något särskiljande av rösterna, man sedan efter omröstningen kommer att säga, att de, som röstat för förbud, utgöras uteslutande av kvinnor och att man därför icke kan tillmäta en sådan omröstning alltför stor betydelse. Ja, jag för min del förstår detta resonemang, ehuru väl jag inte kan ansluta mig till detsamma. Enligt mitt förmenande kan ett särskiljande av rösterna komma att innebära och ha till följd så betänkliga konsekvenser, att jag inte kan biträda detsamma. Om vi i detta fall principiellt godkänna en uppdelning av rösterna, kan man icke förutse, av vilka skäl en liknande uppdelning och värdering av rösterna skulle komma att ifrågasättas vid kommande omröstningar. Redan det är en anledning till att man bör vara försiktig. I den nu föreliggande frågan skulle det för övrigt bli på det sättet, att en viss minoritet bland de röstande skulle komma att verka avgörande för riksdagens slutliga ställningstagande till ett beslut om förbudslag. Då kan man fråga: vad tjänar det till, att kvinnorna delta i en omröstning, där man på förhand kan säga, att deras röstgivning icke kommer att inverka på ställningstagandet vid frågans bedömande? När så förhåller sig, så kan man ju inte förvåna sig över det starka motståndet från förbudsvännernas sida och allraminst från kvinnornas. Kvinnorna komma helt säkert att betrakta särskiljandet av rösterna som en kränkning av den politiskt likvärdiga medborgarrätten. Nu tror jag visserligen, att det skall lyckas för de herrar, som i dag komma att rösta för uppdelning av rösterna, att övertyga en del av kvinnorna om det önskvärda i att en sådan uppdelning i detta fall kommer till stånd. Men jag är viss om, att det icke kommer att lyckas dem att övertyga majoriteten av Sveriges kvinnor. Och jag är för övrigt säker på, att om lagutskottets ena halva hade bestått av kvinnliga representanter, så hade utskottets utlåtande på denna punkt ingalunda blivit enhälligt.

Jag förmodar, att de flesta av kammarens ledamöter under dessa dagar ha fått sig tillsänd en massa skrivelser från olika nykterhetsorganisationer i landet, i vilka man protesterat mot uppdelningen av rösterna. Nu säges det om dessa inkomna skrivelser, att man respek-

terar inte dem, varifrån de än komma och vilken fråga det än gäller. Och i detta särskilda fall anser man, att här har det utgivits en paroll från förbudsledningen, som gjort, att nykterhetsorganisationerna ha blivit så livligt intresserade för denna fråga. Ja, ehuru jag själv är ordförande för ett sådant nykterhetssällskap, så vill jag emellertid bekänna, att för min del har jag icke varit med om att utgiva någon sådan paroll. Men det är möjligt, att den högsta förbudsledningen har fäst vederbörandes uppmärksamhet på betydelsen av den fråga, som här skall avgöras i dag. Det skulle ingalunda förvåna mig. Men det visar i varje fall, vilken anslutning denna tarke ändå har fått, som ligger i nykterhetsgruppens motion. Försök, mina herrar, att leda dem bakåt, och jag tror, att ett sådant försök skulle mötas av de starkaste protester från alla håll.

Bland de uttalanden, som vi fått mottaga, fäster jag mig emellertid alldeles särskilt vid ett uttalande, som kom oss tillhanda i lördags, ett uttalande från olika kvinnosammanslutningar här i Stockholm. Jag anser det vara värt att föras till dagens protokoll. Det är undertecknat av Centralstyrelsen för Sveriges moderata kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors medborgarförbund, Kvinnliga postföreningen, Kvinnliga telegrafpersonalens förening, Stockholms kvinnliga telefontjänstemannaförening, Svenska skolkökslärarynnors förening, Sveriges folkskollärarynnorförbund och Telegrafverkets kvinnliga kontorspersonalens förening. Som herrarna finna, så saknar man en grupp här, och det de frisinnade kvinnorna — av vilken anledning, kan jag inte säga. Emellertid är det dock märkligt, att såväl moderata kvinnor som socialdemokratiska kvinnor kunnat enas här om ett uttalande på denna punkt. »Vi undertecknade hålla före», heter det, »att vid det uttalande av folkviljan, som en allmän omröstning är, även om den blott är konsultativ, ett samfällt räknande av röstsedlarna utgör det enda logiska förfaringsättet.» »Vi kvinnor i undertecknade föreningar», heter det vidare, »hysa olika meningar i politiska frågor, men i denna åsikt om folkomröstningens princip stå vi eniga.»

Ja, herr talman, det vore åtskilligt att anföra, som står i samband med detta ärende. Men jag måste säga mig, att hänsynen till den långa talarlistan gör, att jag för min del kan fatta mig kort. Jag kan sålunda låta mig nöja med vad jag redan anfört. Jag kommer emellertid att framställa ett yrkande. Beträffande tiden för omröstningen kommer jag sedermera, då vi komma till 1 §, att föreslå, att omröstningen skall verkställas år 1923. I fråga om det yrkande, som jag skall framställa, kommer jag att ansluta mig till den reservation, som har avgivits av herr Larson i Lerdala beträffande lagtexten. I fråga om motiveringen till samma reservation vet jag, att flera av mina partikamrater, vilka i sakfrågan stå på samma sida som jag, icke vilja underskriva ifrågavarande motivering. Men för mig är huvudsaken att få yrka bifall till en lagtext, som jag gillar, och det är med hänsyn härtill, som jag yrkar bifall till 8 §, sådan som den blivit utformad i den av herr Larson i Lerdala avgivna

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

reservationen. I fråga om de övriga paragraferna kommer jag, herr talman, under förutsättning att detta yrkande kommer att godtagas av kammaren, att framställa yrkande i enlighet med nämnda reservation.

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Bengtsson* i Norup, *Borg*, *Andersson* i Igelboda, *Johansson* i Uppmälby, *Igel. Bodén*, *Andersson* i Kroken, *Carlsson-Frosterud*, *Persson* i Björsholm, *Öhman*, *Eklund*, *Aarnseth*, *Norsell*, *Uddenberg* i Karlskoga, *Persson* i Trängen, *Pettersson* i Hällbacken, *Lagerkvist*, *Västberg*, *Knutsson*, *Andersson* i Tungelsta, *Björk*, *Isacsson*, *Lundén* och *Bäckström*.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina damer och herrar! Liksom den föregående talaren och liksom antagligen de flesta av Er har också jag i dessa dagar fått mottaga en mängd skrivelser i den viktiga fråga, som vi nu gå att behandla. Av dessa skrivelser har jag tagit med mig upp på talarstolen en, som synt mig vara alldeles särskilt rörande. Jag menar då rörande i god bemärkelse. Skrivelsen, som för övrigt riktar sig till riksdagens alla ledamöter, kommer från ett hundratal invånare i Simtuna socken i Västmanlands län. I denna skrivelse heter det bland annat: »Vår övertygelse är, att kvinnans röst i denna fråga bör väga minst lika mycket som mannens. Vi motivera detta vårt påstående med: 1) att kvinnan har fått och fortfarande får bära lejonparten av rusdryckernas förbannelse, 2) på den kulturståndpunkt vi befinna oss skulle det vara en oerhörd skam om vi gävo kvinnan ett mindre värde såsom människa än mannen. Vi vädja till 1:a lagutskottets och riksdagens ledamöter och deras ansvarskänsla för vårt folks eviga och timliga väl, att med alla till buds stående medel söka genomföra förbudsvännernas krav på allmänt rusdrycksförbud i Sverige fortast möjligt. A. Hylander, kyrkoherde.» Och så följer en rad andra namn. Jag har läst upp denna skrivelse icke för att polemisera mot dess kraftiga opposition mot en detalj i utskottets förslag och undertecknarnas föreställning, att denna detalj skulle innebära »en oerhörd skam» för kvinnorna. Jag har icke heller läst upp den för att ur dess hävdande av vikten av att *snarast möjligt* avgöra denna fråga, särskilt med tanke på »människornas timliga och eviga väl», hämta direkt stöd för utskottets förslag, att omröstningen skulle äga rum redan detta år. Nej, jag har läst upp skrivelsen, därför att den synes mig utgöra ett bevis för, att folkstämningen i detta ämne nu är så upphettad, att det är på tiden att låta den få utlösa sig i den handling, den trängtar efter.

Jag är visserligen icke blind för att goda skäl kunna anföras för uppskjutande av omröstningen till nästa år. Jag var själv till en början benägen för att ansluta mig till den meningen, nämligen så länge som jag ansåg, att det icke skulle vara möjligt att åstadkomma ett tillfredsställande förslag redan i år. Men sedan det nu med förenade ansträngningar lyckats att få ett förslag, som tillfredsställer rimliga anspråk, så tror jag, att det ur allmän synpunkt är riktigt att låta urladdningen få ske redan detta år.

Såsom skäl för uppskov till nästa år har särskilt åberopats, att det vore önskvärt, att myndigheterna finge tillfälle att föranstalta om s. k. objektiv upplysning i denna fråga. Särskilt har ordföranden i det nystartade förbundet för folknykterhet utan förbud i en artikel i pressen uttalat den meningen, att det ur denna synpunkt behövs ett uppskov. Motiveringen är den, att när det är fråga om folkomröstning rörande en så viktig och såväl i den enskildes som i samhällets liv och livsföring så ingripande lag som nykterhetskommitténs förslag till alkohollag, det är på sin plats, att man också upplyser folket om denna lags bestämmelser, dess innebörd och dess konsekvenser. I detta avseende har man särskilt klandrat, att icke utskottet berett folket tillfälle att få kännedom om att totalförbudet skulle omfatta exempelvis även sådana drycker som de svagaste maltdrycker, exempelvis pilsnerdricka innehållande mer än 2 $\frac{1}{4}$ volymprocent alkohol. Man har ansett, att det bort klargöras, att förbudet skulle avse införsel och tillverkning, ja t. o. m. innehav av alkoholdrycker. När man gör den anmärkningen, då har man icke läst detta förslag eller icke förstått det. Ty här står det i 1 § klart uttalat vad som skulle menas med förbud. Och i 5 § står det vidare, att i den offentliga kungörelse, som skall utfärdas angående omröstningen, voteringspropositionen skall vara intagen. Och i 14 § står det slutligen, att i omröstningslokalen proposition för omröstningen samt exemplar av denna lag skola finnas anslagna. Därigenom torde det vara tillräckligt sörjt för den objektiva upplysningen.

Emellertid torde det vara huvudsakligen i ett annat avseende, som man vill hava upplysning spridd bland folket, nämligen i fråga om de s. k. konsekvenserna. Ordföranden i förbundet för folknykterhet utan förbud har sålunda i sin kritik gjort gällande, att vad som framför allt skulle vara nödvändigt är, att allmänheten blir nog underrättad om exempelvis huru otrevligt det kommer att bli för våra husmödrar, när förbudet blir gällande och de finna sig dömda till höga böter, därför att den saft, de haft stående i en butelj i skafferiet, stått och jäst, d. v. s. övergått till att vara en rusdryck. Jag instämmer med kritiken däruti, att det är orimligt att bötfälla folk för en sådan sak som att »framställa alkohol» under nyssnämnda förhållanden. Men jag vill på samma gång alldeles bestämt avråda från, att man söker få statens myndigheter till att vid den förestående omröstningen driva agitation för eller emot förbudet. Och det kan nog icke förnekas, att förbudsvännerna med visst fog skulle kunna säga, att en sådan upplysning, som i den omnämnda artikeln antydes, vore att uppfatta såsom ett försök från statsmyndigheternas sida att varna folket för att rösta för förbudet. Och det böra statens myndigheter akta sig för.

För övrigt skulle jag i detta sammanhang vilja fråga, med vad rätt man tror sig kunna utgå från, att ett förbud, därest ett sådant kommer till stånd, ovillkorligen skall i alla detaljer överensstämma med nykterhetskommitténs förslag. Nykterhetskommittén hade icke något uppdrag att lagstifta, utan det lär vara Kungl. Maj:t och riksdagen, som hava den myndigheten kvar. Ur den synpunkten

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

skulle jag rent av vilja medgiva, att utskottets förslag till folkomröstning går väl långt, då det upptager en definition av vad som menas med allmänt rusdrycksförbud. Ty jag vill säga, att om det en gång skall beslutas ett allmänt rusdrycksförbud, så är det väl möjligt, att riksdagen kommer att modifiera den definition, som nykterhetskommittén givit och till vilken utskottets förslag väsentligen ansluter sig. För min personliga del vill jag tillägga, att skulle jag vara kvar i riksdagen den dag, då ett beslut om rusdrycksförbud skall fattas, så skall jag sätta in all min kraft för att få bort de allra värsta orimligheterna i nykterhetskommitténs förslag till alkohollag, allt i överensstämmelse med den reservation jag avgivit till kommittebetänkandet.

Det är en annan anmärkning, som riktats mot det föreliggande förslaget väsentligen från deras håll, som äro motståndare till förbudet. Den går ut på, att man skulle lämna folket tillfälle att rösta icke blott, som här föreslås, för eller mot förbud, utan också om ett restriktionssystem av den ena eller andra typen, kanske också om ett modifierat förbud. Jag vill gärna erkänna, att en sådan anordning skulle vara ägnad att skaffa oss värdefulla upplysningar beträffande ställningen i landet. Och det är klart, att ett sådant förfarande skulle kunna hämta stöd från de anordningar, som vidtagits i åtskilliga främmande stater, t. ex. i Skottland, Australien och i Nordamerikas förenta stater före det allmänna förbudets införande. Men jag menar också, att det ligger något i den invändning, som i utskottet riktades mot detta förslag, nämligen att en sådan uppdelning av frågorna huvudsakligen skulle vara ägnad att tillfredsställa vissa finsmakare på det här området, som fordra att här få det lagt så, som det brukas i de anglosaxiska länderna. Men det skulle på samma gång vara ägnat att alltför mycket komplicera frågan för den stora allmänheten. Och så mycket vet man om den stora allmänhetens ställning, att den önskar yttra sig om förbud eller icke förbud. I överensstämmelse därmed är också förslaget lagt.

Jag övergår nu till frågan om uppdelningen av rösterna vid omröstningen. Anledningen till att man föreslår en uppdelning av rösterna är, att man önskar så fullständigt som möjligt få reda på, vilken mening som hyses av folkets flertal i denna fråga. Härmed vill jag erinra, att nykterhetskommittén, vars majoritet var mycket förbudsvänlig, kraftigt betonat nödvändigheten av en undersökning härutinnan. Jag skall i det avseendet tillåta mig att göra en liten axplockning ur kommitténs betänkande. Kommittén säger på ett ställe, att denna fråga är »även av folkpsykologisk natur, i det att en förbudslags effektivitet måste bli i synnerligt hög grad beroende på dels det stöd som den erhåller från folkflertalets sida och dels det motstånd som kan tänkas komma att resas enot lagen från vissa andra befolkningsgrupper». På ett annat ställe säger kommittén, att »den viktigaste förutsättningen för ett förbuds upprätthållande torde vara att det vilar på grundvalen av en stark folkvilja och en allmänt utbredd rättsuppfattning». Huruvida förbudet stödes av en tillräckligt stark folkopinion torde bäst utrönas genom en allmän

folkomröstning av det slag, som kommittén föreslår. Befinnes det att förbudet icke har det stöd hos folkmajoriteten, som anses erforderligt, så är därmed konstaterat att tiden icke är inne för en förbudslagstiftnings genomförande. På ett annat ställe säger kommittén: »För ett förbuds framgång är det naturligtvis i högsta grad nödvändigt, att det uppbäres av folkmajoriteten icke bara i det ögonblick det skall beslutas, utan också under dess fortsatta tillämpning.» På ytterligare ett annat ställe säger kommittén: »Den viktigaste förutsättningen för att ett genomfört förbud skall kunna med framgång upprätthållas är förefintligheten av en övertygad folkmajoritet, som ställer sig såsom garant för förbudsbeslutets förverkligande.» På ännu ett annat ställe säger kommittén: »Ett rusdrycksförbud innebär nämligen ett så radikalt ingripande i många människors levnadsvanor, ett så kraftigt brytande av hävdvunnen sed och ett så kännbart kringskärande av den personliga friheten, sådan som den av många uppfattas, att det icke synes obilligt, att en dylik förändring vidtages först sedan folket blivit i tillfälle att ge ett direkt och otvetydigt uttryck för sin övertygelse i frågan.» Och så säger kommittén också: »Om det nämligen kan råda något tvivelsmål huruvida förbudet uppbäres av folkets majoritet eller ej, så komma de med förbudet missnöjda givetvis att känna sig som offer för en minoritets övergrepp.» Och slutligen säger kommittén på ett ställe: »Folkrepresentationen är visserligen även nu den sakligt prövande instansen, men parlamentet griper sig an med fastställandet av lagens innehåll först sedan vetenskap vunnits därom, att folkmajoriteten gillar den princip, på vilken lagen bygges upp. Folkomröstningen ger alltså åt parlamentet en upplysning, som ansetts nödvändig eller värdefull, angående folkviljans beskaffenhet i en viss fråga.»

Vad följer nu av allt detta tal om folkmajoriteten? Jo, naturligtvis, att man bör söka så noggrant som möjligt taga reda på vad folket vill. Man måste försöka konstatera den s. k. folkviljan. Vad gör nykterhetskommittén i det avseendet? Jo, den föreslår, att man skall anställa en allmän folkomröstning, där alla män och kvinnor ha rösträtt, och om det då vid omröstningen visar sig, att 60 procent av de röstande uttala sig för förbud, så anser kommittén det konstaterat, att folkviljan lutar åt det hållet. Mot den motiveringen skulle kunna riktas en del invändningar. Man kan säga, att den omständigheten, att 60 procent rösta för förbud, icke är något säkert och oomtvistligt bevis för att det finns majoritet bland folket för saken. Först och främst kan det hända, att en mycket liten del av folket deltagit i omröstningen. Om t. ex. endast 50 procent av de röstberättigade rösta och av dessa 50 procent 60 procent rösta för förbud, så betyder det, att endast 30 procent av folket har givit tillkänna en önskan, att de vilja ha förbud. En annan omständighet, som jag i detta avseende fäster stor vikt vid, är, hur pass jämnt folkmeningen för förbud är utbredd i landet. Om man t. ex. skulle försöka klargöra för sig, om det går att upprätthålla ett förbud i Skåne, som är en mycket viktig och betydande landsdel i vårt

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

land, så är det för den frågan tämligen oväsentligt, om folket i Jämtland och Härjedalen vill ha förbud, utan det är just folkmeningen i »konungariket Skåne» det gäller att få reda på. Och slutligen är det av ganska stor vikt att få veta, vilken mening i frågan som är gällande inom olika grupper av folket, huru de unga och de gamla ställa sig till densamma och naturligtvis också huru rösterna falla inom olika yrken och icke minst huru män och kvinnor, tagna var för sig rösta. Vad ställningen inom olika yrkesgrupper beträffar, så skulle det bli ganska komplicerat och besvärligt att få reda på den. I det fallet får man för övrigt en viss upplysning genom att man får veta, huru meningarna fördela sig inom olika landsdelar. Beträffande meningarna inom olika åldersklasser, är det klart att det blir en rätt så besvärlig procedur att söka få reda på den. Däremot är det jämförelsevis enkelt att få reda på huru rösterna för och mot förbud falla särskilt bland männen och särskilt bland kvinnorna.

Utskottets förslag är grundat på den mening, jag nu framställt. Man vill försöka komma den s. k. folkviljan litet närmare. Alldeles kan man inte få reda på den, men för att få ett säkrare grepp på densamma föreslår utskottet, att det skall antecknas, huru många som äro röstberättigade, män och kvinnor, och vidare huru många män och kvinnor som rösta inom de olika omröstningsdistrikten samt huru många män och kvinnor, som röstat för eller emot förbud.

Det ligger naturligtvis häri icke någon önskan att undervärdera kvinnornas röster gentemot männens. Mot detta utskottets förslag har emellertid särskilt i det avseendet avgivits en reservation av herr Larson i Lerdala, vari det bl. a. säges:

»Visserligen får man från dem, som påyrka särskiljande, omväxlande med talet om att männens röster måste i förevarande fall anses äga större betydelse än kvinnornas, höra, att det icke är meningen att undervärdera de senare, utan att de skola trots uppdelningen, bibehålla sin med männen jämbördiga ställning. För envar, som verkligen ställer sig på sistnämnda ståndpunkt, blir emellertid varje uppdelning fullständigt meningslös. Att utav rent nyfikenhetsintresse åstadkomma en dylik sårande och besvärlig uppdelningsprocedur borde väl ingen på allvar kunna ifrågasätta.

Sålunda: antingen har man för avsikt att tillerkänna männens röster övervägande inflytande, och då är man inne på vägar, som synas mig omöjliga beträda. Eller också vill man bibehålla likställighet, och då är röstuppdelningen fullständigt omotiverad. Ett tredje gives icke.»

Med detta har reservanten tydligt ansett, att han bringat utskottet i en riktigt svår klämma. Han tror sig hava tillplattat utskottet med logikens tunga klubba. Men nu är det så, att det fordras en viss färdighet för att kunna reda sig med det vapnet. Hanterar man klubban fumligt, kan det hända, att man slår sig själv i skallen med den. I det föreliggande fallet är utskottet i själva verket icke reducerat till de två möjligheter, som den ärade reservanten godhetsfullt anvisat, utan det finns en tredje och kanske en fjärde eller femte möjlighet. För att klargöra vad jag menar, ber

jag att få taga herrarnas och damernas uppmärksamhet i anspråk en liten stund för att undersöka frågan, huru omröstningen kan komma att utfalla och huru i de olika utfallen rösternas olika fördelning bland män och kvinnor kan komma att verka. Jag tänker mig sålunda, att vi besluta, att en omröstning skall verkställas i år och att omröstningen kommer till stånd. Jag tänker mig vidare till en början det resultatet av omröstningen, att varken bland kvinnorna eller männen 60 procent av de avgivna rösterna avgivas för förbud. Jag vill i förbigående säga, att denna grupp av fall representerar just det sannolika. Det är min övertygelse, att det vid omröstningen icke kan uppbringas 60 procent för förbud vare sig bland männen eller bland kvinnorna. Därest detta blir fallet, så kan man enligt min mening icke tala om, att man undervärderar kvinnornas röster om man vid sådan utfall av omröstningen anser, att förbudet icke kan komma i fråga. Om endast 50 procent av männen och 59 procent av kvinnorna eller 45 procent av männen och 50 procent av kvinnorna rösta för förbud, så kan under vilket som helst fall, huru än rösterna i denna tänkta grupp av fall fördela sig, det icke bli fråga om förbud. Men det kan icke heller då bli fråga om att undervärdera kvinnornas röster. Icke heller kan det sägas, att uppdelningen gjorts endast av nyfikenhetsintresse, utan den har tvärtom gjorts därför att det är värdefullt att få möjlighet att bedöma, huru nykterhetsfrågan ligger särskilt bland män och bland kvinnorna. Detta kan nämligen bliva till vägledning för en kommande lagstiftning på området.

Jag övergår nu till en annan grupp av fall, representerande den möjlighet, som de ivrigaste förbudsvännerna tro skall inträffa. Det är den möjligheten, att det såväl bland männen som bland kvinnorna blir en mycket stor majoritet, som rösta för förbud — låt oss säga att det blir över 75 procent såväl bland männen som bland kvinnorna, som rösta för förbud. Det betyder då icke så mycket, om det är 80 procent bland kvinnorna och endast 75 procent bland männen eller om det är 90 procent bland kvinnorna och endast 80 procent bland männen, som uttalat sig förbudsvänligt. För min del vill jag säga, att jag, i händelse av en sådan utgång av omröstningen då skulle anse tiden här i landet mogen för att införa förbud. Då man har en så stark folkmening att stödja sig på, betyder det mindre, huru rösterna fördelats mellan män och kvinnor. Både männens och kvinnornas röster hava således alldeles samma värde. Det är emellertid därför ej riktigt att säga, att rösternas uppdelning efter de röstades olika kön i dylikt fall endast skulle ha »nyfikenhetsintresse». Uppdelningen av männens och kvinnornas röster är nämligen av mycket stort värde ur den synpunkten, att det skulle stödja förbudets auktoritet. Ty om icke en sådan uppdelning skett och om — låt oss säga — det avgivits inalles 75 procent röster för förbud samt man icke vet, till huru stor del denna majoritet består av män och av kvinnor, tro ni icke då, mina damer och herrar, att de ivrigaste bland förbudets motståndare med säkerhet skulle påstå, att resultatet berott därpå att så många kvinnor röstat för förbudet? Förbudsvännerna skulle visserligen å sin sida bestrida detta påstående, men in-

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

gen kunde slita tvisten. Och följden skulle bliva, att mången skulle anse sig däri hava en giltig anledning att trotsa förbudet, att det samma påtvingats dem av kvinnorna. Om däremot en verklig uppdelning av rösterna skett, så skulle man kunna med officiella siffror ådagalägga den verkliga ställningen och därigenom bereda förbudet större auktoritet bland männen.

Jag övergår nu till det tredje fallet, att en jämförelsevis stor del bland kvinnorna, men en jämförelsevis liten del bland männen röstar för förbud, t. ex. 75 procent bland kvinnorna och 50 procent bland männen, vilket blir något över 62 procent bland samtliga, något som således enligt förbudsvännernas mening är tillräcklig majoritet för att man skall våga sig på en lagstiftning om förbud. Då kanske någon menar, att man skulle komma till en »undervärdering» av kvinnornas röster. Jag för min del skulle icke utan vidare göra det. Vid ett sådant utfall av omröstningen som de senast nämnda skulle jag först och främst anse det vara av vikt att taga reda på: i vilken utsträckning har det svenska folket deltagit i omröstningen? Och för det andra ville jag undersöka huru pass jämnt rösterna vore fördelade i landets olika delar. Om det t. ex. skulle visa sig, att 70 eller 80 procent av de röstberättigade infunnit sig och röstat, och vidare att dessa röster fördelat sig tämligen jämnt över hela landet, då skulle jag känna mig tämligen benägen för att gå med på en förbudslagstiftning, trots den ringa majoriteten bland männen särskilt. Men i samma mån dessa förutsättningar saknas, skulle jag känna mig mera tveksam. För att visa, att en tvekan borde förefinnas även hos de ivrigaste förbudsvännerna, vill jag slutligen övergå till en fjärde grupp av fall, nämligen då antalet kvinnliga röster för förbudet är *mycket* stort och antalet manliga *mycket* litet. Jag tager som exempel, att 85 % av kvinnorna och 35 % av männen rösta för förbudet. Om 85 % av kvinnorna och 35 % av männen rösta för, så få vi en total majoritet för förbudet av omkring 60 %, således en så stark majoritet, som nykterhetskommittén ansett erforderlig, för att man skall våga sig på en förbudslagstiftning. Men då kan mycket väl hända, att dessa 85 % kvinnoröster komma från en kår röstande, som varit mycket liten. Det kan tänkas, att förbudskvinnorna i massa gått upp och röstat för förbudet, men att mängden av landets kvinnor, som varit livligt övertygade om förbudets farlighet under nuvarande förhållanden, i alla fall känt sig betänksamma mot att gå upp och rösta mot förbudet och därför suttit hemma. Det kan exempelvis hända, att endast 30 % av kvinnorna röstat och att av dessa 30 % 85 % röstat för förbudet. Det betyder således, att 25 1/2 % av alla landets kvinnor röstat för förbudet. Å andra sidan kan det hända, att männen inför möjligheten av ett totalförbud känt sina heligaste intressen hotade och gått mangrant till rösturnorna för att rösta för spritens bibehållande. Antag t. ex., att 80 % av männen röstat och att av dem 35 % röstat för och 65 % emot. Då skulle det bli en totalprocent av omkring 28 % av landets hela manliga befolkning *för* och 52 % *emot*. Under sådan förutsättning skulle alltså 25 1/2 % av landets samtliga kvinnor vara konstaterade vänner av förbudet men 52 %

av landets hela manliga befolkning vara konstaterade motståndare till förbudet. Då vill jag verkligen fråga eder, mina herrar och damer förbudsvänner, om ni anse, att det vore lyckligt och klokt och tillrädligt att under sådana förhållanden antaga en förbudslag.

Jag skulle, som en sammanfattning av vad jag nu anfört vilja säga, att det i många fall vid en sådan omröstning icke rimligtvis kan bli tal om en undervärdering av kvinnornas röster, därför att man skiljer på rösterna, och att i många fall detta är av stor betydelse för förbudets auktoritet samt att man i vissa fall, trots att en stor majoritet av de kvinnor, som infunnit sig vid rösturnorna röstat för förbud, kan konstatera, att en sådan majoritet icke förefinnes bland kvinnorna över huvud taget. Man kan då icke säga, att det innebär en undervärdering av kvinnornas röster, nämligen en undervärdering av dem såsom uttryck för hela folkets förbudsvilja, om man under dylika omständigheter säger, att saken icke är mogen för förbudslagstiftning, oaktat en stor majoritet av de röstande kvinnorna röstat för förbudet.

För övrigt har det många gånger i denna fråga erinrats om, att det icke är folkomröstningen, som enligt vår lagstiftning skall avgöra denna fråga, utan att det är Kungl. Maj:t och riksdagen, som i sista hand hava avgörandet i sin hand. Vad särskilt riksdagen beträffar, veta vi, att män och kvinnor numera hava lika rösträtt till bägge kammarna, och vad särskilt beträffar oss, som sitta i denna kammare, blevo vi valda i fjol av en valmanskår, som bestod av 1,536,446 män och 1,692,675 kvinnor, d. v. s. att kvinnorna äro talrikare än männen inom valmanskåren. Alltså, eftersom kvinnorna här äro i majoritet, hava de den slutliga bestämmanderätten i denna fråga.

Jag har tillräckligt länge uppehållit mig vid denna sak och skall inte längre trötta kammaren. Jag vill till slut endast be att få avgiva en personlig deklaration i denna fråga. Jag har i många år varit anhängare av idén om kvinnans politiska likställighet med mannen. På den tiden, när åtskilliga av herrarna ännu icke börjat tänka på kvinnans rösträtt, för 20 år sedan, var jag med om att här i kammaren bära fram en motion om lika rösträtt och valbarhet för män och kvinnor, men då skrattade man åt den saken. Med odelad tillfredsställelse har jag sedan varit med om att giva kvinnorna politisk likställighet med mannen. Men jag har aldrig föreställt mig, att den politiska likställigheten också skulle innebära att i en fråga, som i alla fall har en olika betydelse för män och kvinnor, kvinnorna skulle vid en konsultativ folkomröstning beredas den förmånen att deras röster skulle få gälla som uttryck för en folkmening, som icke finns.

Jag har också sedan mycket länge varit anhängare av den tanken, att staten skall verksamt arbeta för folknkykterhetens främjande, och jag tror fortfarande, att det är en av de viktigaste uppgifter, vi hava. Men jag tror också, att det är ett misstag av de ivriga förbudsvännerna, som vilja hava förbud nu, då de tro, att de i totalförbudet, beslutat genom en folkomröstning enligt deras

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

önskan, funnit en genväg till folknykterheten. Det finnes nog ingen genväg till det nämnda målet, utan den väg, som vi måste gå, är den gamla vanliga: upplysning i samband med en lagstiftning, som håller jämna steg med den allmänna uppfattningen bland folket. Om man skulle vilja försöka att överrumpla folket i detta avseende, så tror jag, att folket kommer att hämnas genom lagtrots. Myndigheterna skulle visa obenägenhet att strängt tillämpa gällande lag, därför att de känna sig övertygade om att lagen är tyrannisk och orättvis; och allmänheten skulle visa obenägenhet att genom vittnesmål och på andra sätt biträda polismyndigheterna i att upprätthålla lagen. Man kan befara, att ett förbud, som är omoget och kommer till stånd för tidigt, kommer att leda till försumpning, korruption och förfall, alltså raka motsatsen till vad man åsyftat med detsamma. Exempel från flera främmande länder tala tillräckligt varnande i den riktningen.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr H a m r i n: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har icke för avsikt att ingå i vidare polemik med den föregående ärade talaren, men jag kan icke underlåta att förutskicka en liten anmärkning med anledning av den sista delen av hans nyss hållna anförande.

Det skall icke falla mig in att bestrida det varma, allmänt kända intresse, som den föregående ärade talaren hyst och säkert alltjämt hyser för kvinnornas medborgarrätt. Men det må dock icke vara mig förmenat att framkasta den förmodan, att herr Petterssons gamla intresse för den frågan också i någon mån möjligen har justerats. Den anmärkningen framkommer naturligtvis på grund därav, att det uttalande, varmed herr Pettersson slutade sitt anförande, står uppenbart i strid med de uttalanden, han förut haft i rusdrycksspörsmålet. Den saken är klar, och jag torde i detta samband få anledning återkomma till föregående anföranden av den ärade talaren.

Det är i själva verket icke någon ny fråga, som vi här i dag diskutera. Det är ju ett sedan många år framfört krav att genom direkt omröstning i större eller mindre utsträckning få utröna folkmeningen med avseende på ett rusdrycksförbud. Denna tanke låg just till grund för kravet på införande av den kommunala omröstningen, ett krav som framställdes från vänsterhåll år efter år med alltmera betydande styrka. Om jag icke missminner mig för mycket, så beslöt denna kammare icke mindre än fem gånger att införa allmän omröstning inom kommunerna för att inhämta kommunmedborgarnas ställning till ett rusdrycksförbud, och stämningen i denna kammare var så stark under de sista åren, att motståndarna till det lokala vetot icke ens ansågo det löna mödan att begära votering. Denna fråga föll som bekant på första kammarens motstånd, och sedan vi fått en ny rusdryckslagstiftning, vidhöllo nykterhetsfolket i landet och de demokratiska partierna icke längre detta krav, utan från nykterhetsfolket framförde man då med allt större energi just kravet

på en allmän folkomröstning för att på detta sätt utröna folkmeningen över hela landet på en gång.

Då man nu genomläser lagutskottets betänkande, måste man säga, att det är i stort sett enbart glädjande, att man äntligen kommit så långt, att man från olika sidor verkligen har beslutat sig för att vidtaga positiva åtgärder i detta stycke. Ty om jag frånser en av ledamöterna i första lagutskottet, finner jag, att samtliga de övriga femton hava enat sig om positiva förslag. Jag menar nu med positivt förslag även det yrkande, som går ut på att man i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om ett lagförslag i samma syfte som det, vilket nu av lagutskottet blivit framlagt. Jag säger, att det är enbart glädjande att vi äntligen kommit fram till denna synpunkt, och jag är övertygad om att oavsett de olika meningar, som råda beträffande vissa detaljer i föreliggande utskottsbetänkande, så mötes dock detsamma med välvilja, glädje och tillfredsställelse även från de mest extrema nykterhetshåll. Anledningen till missbelåtenheten är ju den utformning av vissa paragrafer, som här gjorts, i syfte att uppdelna männens och kvinnornas röster vid den förestående förbudsomröstningen. Det är ju ganska betecknande, att denna fråga aldrig varit föremål för riksdagens prövning, aldrig varit uppe i diskussionen, när det var fråga om den kommunala omröstningen. Kvinnorna hade då icke medborgarrätt, voro fullkomligt oprövade när det gällde handläggande av allmänna angelägenheter, åtminstone i större utsträckning, men trots detta ifrågasatte man då icke ens att vid denna omröstning vidtaga en sådan åtgärd som att skilja männens och kvinnornas röster åt.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Man frågar sig säkerligen mer än på ett håll, varifrån denna tanke har kommit. Ja, går man till historien och söker utforska detta, kommer man till det resultatet, att tanken uppkom inom den stora nykterhetskommittén och framfördes av den kände doktor Ivan Bratt. Kommittén har också behandlat denna fråga ingående och framhåller visserligen, att det skulle vara önskvärt, om bland den manliga befolkningen kunde konstateras en bestämd majoritet för rusdrycksförbudet, men på grund av vissa skäl, som utförligt angivas, motsätter sig kommittén absolut en sådan uppdelning eller sådana bestämmelser. Men herr Bratt har framfört sitt krav i ett särskilt yttrande, och genom hela detta yttrande går såsom en röd tråd ett bestämt motstånd mot hela folkomröstningen på grund av hans kända motvilja mot tanken på totalförbud. Precis samma ståndpunkt intog den store spritdrycksreformatorn beträffande det lokala vetot. Han använde sin kända energi och vältalighet för att motarbeta jämväl en sådan form av folkomröstning, då den frågan var aktuell, och det är för mig icke något överraskande, att man finner honom på samma sida, när det gäller denna folkomröstning. Anledningen, varför herr Bratt i kommittén framfört detta krav, som nu blivit så aktuellt, om uppdelning av männens och kvinnornas röster, anger han bland annat på följande sätt. Han polemiserar först mot kommitténs majoritet och säger därefter: »Då kvinnorna ha samma rösträtt som männen, har kommittén fullt konsekvent icke dragit sig för att till-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

styrka förbudet, jämväl om majoriteten av de i omröstningen deltagande männen uttalat sig däremot». 60 % kunde vara nog, anser herr Bratt, men grunden skulle icke bliva solid, om kvinnorna räknades dit. Därför föreslår han en uppdelning, men då kommittén avvisar detta förslag, fortsätter herr Bratt och säger: »Ja, jag tror mig våga påstå, att förbudet utan svårighet skulle kunna upprätthållas, om även en stor majoritet av kvinnor röstade mot detsamma.» Men han tror motsatsen, även om en ej alltför obetydlig minoritet av män röstade på samma sätt.

Jag skulle vilja fråga: är icke detta åtminstone tydligt och klart besked i den riktningen, att kvinnornas röster vid en sådan omröstning icke ha någon betydelse? Ty även om de »en masse» gå upp och rösta emot förbudet, skall man icke taga någon hänsyn till dem, naturligtvis icke heller när de rösta för förbudet, men däremot om en icke alltför obetydlig minoritet av männen rösta emot förbudet, menar herr Bratt, att man icke skall gå med på detsamma. Nu har naturligtvis första lagutskottet icke uttalat sig så direkt, ty efter — kanske jag vågar säga — många omformuleringar har man lyckats komma fram till ganska vaga uttryck för att beteckna precis samma sak. Utskottet säger nämligen: »Då det sålunda med fog kan sägas vara av vikt åtminstone för många av dem, som i sista hand hava att avgöra, huruvida förbudet skall införas, att erhålla upplysning i berörda hänseende, och då syftet med omröstningen skall vara att lämna lagstiftarna ett pålitligt och allsidigt material för frågans bedömande, kan enligt utskottets mening kravet på en uppdelning av rösterna i nu angivet syfte icke lämnas obeaktat.»

När det gäller denna uppdelning, herr Pettersson i Södertälje, kan jag icke underlåta att till kammarens protokoll anteckna ett uttalande av den ärade lagutskottsordföranden, som han avgivit i nykterhetskommitténs betänkande. Herr Pettersson gör precis som i dag, han konstruerar upp en viss sammansättning av anhängare för ett förbud och motståndare till detsamma. Jag vill inom parentes säga, att man kan naturligtvis göra sådana konstruktioner på fri hand i det oändliga. Gentemot herr Petterssons för en stund sedan framförda siffror vill jag åtminstone beträffande de först anförda säga, att det finns ingen förnuftig man eller kvinna här i landet, som skulle vilja påyrka ett allmänt rusdrycksförbud, om sådana siffror skulle framkomma ur omröstningen, som de första herr Pettersson anförde, d. v. s. att vare sig inom den manliga eller den kvinnliga gruppen av deltagande skulle vinnas majoritet för ett förbud. Det är ju alldeles egalt, om man då har delat upp rösterna eller ej, ty vi äro alla ense om att oavsett sammansättningen skola vi icke införa något förbud, om utslaget blir sådant. Man skulle kunna anföra liknande anmärkningar mot ett par av de andra sifferuppgifterna i herr Petterssons anförande. Men jag återgår till de siffror, som herr Pettersson i Södertälje anför i sitt särskilda yttrande till nykterhetskommitténs betänkande. Han säger: »För förbudet skulle komma att rösta cirka 300,000 organiserade nykterhetsvänner samt medlemmar av de frikyrkliga samfundet till måhända lika stort

antal ävensom några hundratusentals röster från andra personer. *Mot* förbudet torde åter röster komma att avgivas från åtminstone det övervägande flertalet motboksägare samt från så gott som alla de män, vilka avstängts från rätten att hemköpa rusdrycker.»

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

(Forts.)

Till ett sådant uttalande, som för övrigt här blott är utformat av herr Pettersson i Södertälje men som föres överallt i den allmänna diskussionen om denna sak, skulle jag vilja knyta ett par reflexioner. Då man talar om att grunden för ett förbud skall vara solid, att det därför är nödvändigt att skilja på männens och kvinnornas röster och att, därest då männens röster för förbudet icke bilda tillräcklig majoritet inom den manliga väljarkåren, man icke skall gå fram mot förbudet, så vill jag framhålla, att till denna solida grund räknar man alltså dessa tiotusental av män, som äro så socialt mindervärdiga, att de icke ens få en motbok i sina händer. Dessa skola bilda den solida grunden för ett förbud. Tror herr Pettersson i Södertälje eller någon annan, att det finns någon solid grund för några åtgärder mot alkoholmissbruk, därest man verkligen skall räkna med en solid grund på detta sätt? Jag skulle vilja fråga restriktionssystemets anhängare, hur de kunna bygga sitt system på en grund, som kan kallas solid, då de vilja till soliditeten räkna dessa tusentals män, som äro så sköteslösa, att samhället icke ens vågar sätta en motbok i deras hand. Nej, med en sådan bevisföring kan man lägga upp fullständigt och aldrig syssla med nykterhetsfrågor mera.

När man talar om uppdelning av männens och kvinnornas röster, protesterar herr Pettersson i Södertälje och många med honom emot det gängse talet, att detta betyder en undervärdering av kvinnornas röster. Jag kan vända på satsen och säga, att det icke är fråga om en undervärdering av kvinnornas röster utan om en övervärdering av männens, om det uttrycket passar bättre. Resultatet är i varje fall precis detsamma. Det är, liksom om ändå lagutskottets majoritet hade en förnimmelse av, att det går nog icke att komma ifrån den saken, ty i den speciella motivering, som utskottet här presenterat för sitt lagförslag, har man ansett det nödigt och lämpligt att särskilt betona, att vid omröstningen har varje röstande icke mer än en röst. Men det är ju ändå på det sättet, att under de gångna tiderna, då vi kämpade om de kommunala omröstningarna, var det ett av huvudskälen, varför vi krävde dessa kommunala omröstningar, att vi ansågo, att kvinnorna, som då icke hade medborgarrätt, skulle få tillfälle att göra sin vilja gällande och göra sin röst hörd, när det gällde denna speciella fråga. Jag har här framför mig ett citat från en mycket framskjuten ledamot av denna kammare, som numera är partiledare och som då uppträdde med mycket stor energi till förmån för de kommunala omröstningarna. Han vänder sig mot att endast storbönder, patroner, disponenter och direktörer skola ha något att säga vid dessa tillfällen och han yttrar: »Det är av större intresse att i dessa fall få höra, vad de fattiga och särskilt vad de fattiga kvinnorna säga.» Men det är icke fråga om någon uppdelning för att komma fram till det resultatet. En annan person tillhörande det

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

(Forts.)

parti, som jag har förmånen att vara medlem av, nämligen Karl Staaff, framhöll också, då han med sådan talang och energi försvarade kvinnornas rätt, hurusom det var en av de bärande principerna i detta krav, att kvinnorna, som hade fått lida mest av rusdryckshanteringen, också skulle ha sitt ord att säga och att deras röster icke skulle underkännas. Vi hoppades, att alla de, som under de förlidna dagarna kämpade för kvinnans fulla medborgarrätt, jämväl skulle draga ut konsekvenserna av detta sitt intresse och, när det gäller denna fråga, se till, att någon uppdelning mellan könen icke skall komma till stånd.

Nu vet jag alltför väl, att emot detta resonemang gör man den invändningen, att här är fråga om en konsultativ, rådgivande omröstning och att alla de jämförelser jag i mitt anförande här gjort mellan detta krav på en allmän folkomröstning och vad jag betecknat som kommunala omröstningar äro haltande och icke lämpliga, ty, som jag sade, här är det fråga om en konsultativ omröstning. Det är sant, och jag vill visst icke underkänna skillnaden mellan en konsultativ och en bekräftande omröstning, men jag vill erinra om, att om man godtager första lagutskottets förslag och låter en uppdelning mellan männens och kvinnornas röster komma till stånd, så när omröstningen är över och riksdagen går att fatta ståndpunkt med anledning av det resultat, som framkommit vid omröstningen, sitta här till övervägande största delen män, som äro valda efter andra grunder och med anläggande av andra synpunkter vid deras uppträdande som kandidater, och dessa skola då väga de kvinnliga rösterna för sig och de manliga för sig, precis som den ärade utskottsordföranden här i sitt anförande gjorde. Det finns i tryckfrihetsförordningen en bestämmelse — jag kan naturligtvis icke ordagrant återgiva den — som skall lända till efterrättelse för juryn i ett tryckfrihetsmål och som lyder ungefär så, att man skall icke blott se till ordalagen utan jämväl till syftemålet. Jag vill säga, att inga vackra ord och långa utläggningar kunna för den stora delen av landets kvinnor förtaga intrycket av att syftet med denna uppdelning är och förblir, att det skall lämnas möjlighet för männen att sedan väga kvinnornas röster.

Jag skall nu yttra några ord om den förestående omröstningens rådgivande karaktär. Enligt utskottets mening är huvudsyftet att vinna en såvitt möjligt fullständig upplysning om folkmeningen, och folkmeningen kommer väl till uttryck, förmodar jag, genom att folket får rösta. Det kan därför vara av intresse att konstatera, vilken definition folkomröstningskommittén lämnar just på begreppet »folket». Kommittén säger: »Folket utgör i detta fall ett synonymt begrepp för de politiskt röstberättigade medborgarna». Såsom enhet betraktad, är folket sålunda medborgarna, och det är deras mening, och ingen annans, som skall inhämtas.

Nu förefaller det, som om första lagutskottet verkligen i sin iver att söka understryka, hurusom hela denna folkomröstning icke har någon annan betydelse än att ge upplysning om folkstämningen, gått ett bra stycke längre än vad folkomröstningskommittén har gjort, när det gäller att skilja mellan konsultativt och decisivt referendum.

I kommitténs betänkande definieras begreppet konsultativ folkomröstning på följande sätt: »Konsultativ är den folkomröstning, vilken icke avser att åt folket överlämna avgörandet i den eller de till omröstning förelagda frågorna utan endast att giva folket tillfälle att uttala sin mening eller sin önskan.» Kommitténs ordförande synes mig ha skärpt definitionen, då han säger, att en konsultativ folkomröstning innebär *en ren viljeförklaring från folket*. Det är dock, synes det mig, en ganska väsentlig skillnad mellan att giva möjlighet till en bestämd viljeförklaring från folket och att, såsom utskottet här säger, inhämta såvitt möjligt fullständig upplysning om folkmeningen. Kommitténs ordförande fortsätter också med att säga: »Reellt betyder folkomröstningen, att det blir möjligt att giva uttryck åt *folkets samlade vilja*.» Det är denna samlade vilja, som skall komma till uttryck vid den konsultativa folkomröstningen, som jag hoppas, riksdagen i år skall gå att besluta, men för att denna samlade vilja skall komma fram, behövs det icke någon sådan uppdelning, som man här ifrågasätter, och som verkligen icke är ägnad att främja det intresse, som man vill främja, nämligen att denna samlade folkvilja skall komma till uttryck vid folkomröstningen.

Ja, jag skall lämna allt tal om demokrati. Man har ju kritiserat vad den ärade reservanten, herr Larson i Lerdala, uttalade i den riktningen, och man har skämtat med vad han sade. Jag vill blott i förbigående säga, att om man skall borteliminera talet om demokrati i detta avseende, eller rättare sagt söka bilda sig ett särskilt begrepp för vad ordet demokrati betyder, när det gäller rusdrycksfrågan eller omröstning om denna, fruktar jag för att man också måste skaffa sig en särskild definition vid varje omröstning, som eventuellt kan ifrågakomma med tillämpande av referendum. Det har ju för övrigt i pressen framkommit antydningar om att demokratien fordrar en uppdelning efter andra linjer, och att man måste taga större hänsyn till vissa medborgare än till andra o. s. v. Det vore ju icke så svårt att draga fram tänkbara möjligheter, då man skulle stå inför alldeles samma situation, som man nu gör. Jag skall tillåta mig att med några ord beröra ett ämne, där det förefaller mig vara tänkbart, och kanske rent av ligga inom räckhåll, att samma situation skulle kunna inträda. Man kan ju tänka sig, att det inom denna kammare snart nog skulle kunna finnas majoritet för införandet av ett republikanskt statskick, och att kammaren år efter år skulle uttala sig för ett sådant. Tänka vi oss även, att vi i spetsen för statsförvaltningen ha en person, som är så lojal, att han går med på hänskjutandet av denna fråga om konstitutionen till en folkomröstning, så skulle jag vilja påstå, att det då skulle bli precis på samma sätt som nu, att man skulle vilja ha reda på hur männen röstade och hur kvinnorna röstade, därför att en kontrarevolution kan ju icke tänkas komma från kvinnorna, utan det är de rojalister, som finnas bland männen, som skulle kunna tänkas vilja försöka en sådan. Jag vet ju, att man kan göra invändningar emot detta resonemang, men jag har framkastat det, och jag tror, att det ligger inom möjligheternas område. Det går icke an, såsom någon

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

har gjort, att stå upp och säga, att man icke kan förutse någon fråga, där läget skulle bli detsamma som nu. Den saken veta vi bra litet om i den tid, vi nu leva, då utvecklingen på vissa områden rusar framåt med en kolossal fart.

Till slut, herr talman, kan jag icke underlåta att påtala en sak, som den förste ärade talaren i dag redan något vidrört, nämligen den nonchalans, varmed man i dessa dagar behandlar alla de opinionsyttringar, som strömma riksdagens ledamöter till mötes från alla delar av vårt land. När har man någonsin sett en så enhälligt uttalad vilja som just i denna fråga? Sent omsider i går afton lyckades det verkligen en av Stockholms-tidningarna att få fatt i en enda kvinna, som opponerade sig mot de andra kvinnorna och uttalade sig till förmån för den föreslagna uppdelningen. För övrigt se vi, hurusom kvinnor från alla håll och kanter, från alla politiska partier och från olika sammanslutningar bestorma riksdagens ledamöter med krav på att man skall avslå det förslag om uppdelning, som här har blivit framfört.

Det fanns, mina damer och herrar, en tid i denna kammare, då vi icke hade något annat stöd att lita till än den folkopinion, som fanns ute i landet. Vi hade på andra sidan om gången en kammare, som avskog varje demokratiskt krav, som vi här röstade igenom. Vi läste dessa långa resolutioner, vi läto anteckna dem till protokollet, och vi lade den allra största vikt och betydelse vid vad folkmassorna därute sade, men den dag, som nu är inne, negligera vi fullständigt hela den kvinnoopinion, som bildats från Ystad till Haparanda, från öster till väster. Jag undrar, om det också är en frukt av den nya demokratien, och om det är på det sättet, som vi skola hälsa kvinnorna välkomna till riksförsamlingen och deltagandet vid handläggningen av de allmänna ärendena. Man har, herr Pettersson i Södertälje, börjat vägra kvinnorna att lyssna till dem på detta område, och man kommer säkerligen att fortsätta, om man antar det förslag, som här av honom understödes.

Till slut ett enda ord! Det är av vikt, att den förestående omröstningen omfattas med ett så livligt intresse som möjligt. Även för mig, som är en principiell anhängare av förbudstanken, är det av den allra största betydelse, att deltagandet i valet blir så livligt som möjligt, så att en så stor del som tänkas kan av landets röstberättigade befolkning kommer fram till valurnorna. Jag vill dock säga, att om man antar det förslag, som utskottsmajoriteten framfört, kan det icke undgås, att detta kommer att verka i rakt motsatt riktning. Kvinnorna måste i betydande omfattning säga sig, att om de gå hemma, betyder deras insats naturligtvis ingenting, men gå de upp och rösta, betyder det heller ingenting. därför att deras röster komma sedan att vägas, även om de vid själva omröstningen ha samma värde som männens. Det är sålunda en ödesdiger bestämmelse, som man här vill förmå riksdagen att antaga.

Då jag således, herr talman, tror, att tiden nu är inne för att ge folket tillfälle och rätt att utan åtskillnad och utan att möjlighet gives för en gradering av rösterna direkt få giva tillkänna sin vilja

beträffande rusdryckshanteringen i vårt land, ber jag att få yrka bifall till herr Larsons i Lerdala reservation på denna punkt.

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Med herr Hamrin förenade sig herrar *Carlström* i Helgagård, *Olsson* i Labbemåla, *Gustafson* i Vimmerby, *Rydström*, *Jonsson* i Hökhult, *Petersson* i Broaryd, *Olsson* i Ramsta, *Jansson* i Edsbäcken, *Lundström*, *Sehlin*, *Johansson* i Edsbyn, *Karlsson* i Gasabäck, *Andersson* i Rasjön, *Hansson* i Bäck, *Danielsson* och *Jeppsson*.

Herr *Lindqvist* i Halmstad: Herr talman, kammarledamöter! Efter de anföranden, som nu ha hållits, skulle kammaren säkerligen kunna vara färdig att gå till votering, ty det torde väl icke vara tänkbart, att någon av kammarens ledamöter nu kommer att ändra den uppfattning i den föreliggande frågan, som han hade, då han i dag gick hit. Jag skulle icke heller för min del i dag hava tagit till orda, om det icke hade varit så, att jag vid det föredragna utskottsutlåtandet har fogat en reservation, visserligen endast i fråga om en detalj, men en detalj, som förefaller mig vara en mycket viktig sådan. Jag skulle också mycket gärna se, om denna min reservation kan vinna riksdagens bifall istället för vad utskottsmajoriteten i motsvarande punkt föreslår.

Innan jag går in på att säga några ord om denna min särskilda mening, vill jag anföra några ord i fråga om den paragraf, som nu här är föredragen. Själv har jag icke haft någon anledning att kräva en uppdelning av männens och kvinnornas röster, enär jag hyser den uppfattningen, att kvinnorna i stort sett icke äro mera förbudsvänliga än männen. Hitintills har jag åtminstone icke kunnat finna, att kvinnornas förmenta större förbudsvänlighet på något sätt har framträtt, och jag tror, att när vi en gång få se resultaten av förbudsomröstningen, om den blir ordnad på sådant sätt, som utskottet här föreslagit, skall det också visa sig, att de båda könens röster väga ungefär lika jämnt, och att det icke blir någon stor skillnad mellan männens och kvinnornas röster i fråga om förbud eller icke förbud. Att kvinnornas röster för förbud i detta fall komma att bli något flera än männens, är väl troligt, då man ju har att räkna med det förhållandet, att kvinnornas antal är större än männens.

Denna min uppfattning om kvinnornas förbudsvänlighet delas ju icke av alla. Det finns många förbudsvänner såväl som icke förbudsvänner, som tro, att majoriteten av Sveriges kvinnor skall visa sig vara anhängare av förbudet, och att antalet av kvinnor avgivna röster för förbudet därför vid omröstningen kommer att bli väsentligt större än männens. Det är väl också denna uppfattning om att kvinnorna äro mera förbudsvänliga än männen, som har legat till grund för kravet på att man skall göra en uppdelning av männens och kvinnornas röster vid omröstningen, så att man finge se, hur det i verkligheten förhölle sig. När nu inom utskottet restes det bestämda kravet på att en sådan uppdelning skulle komma till stånd, och detta krav restes särskilt av dem, som jag har anledning

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

tro se på förbudsfrågan på ett annat sätt än vad flertalet organiserade nykterhetsvänner åtminstone göra, och när det — säger jag — av dem krävdes, att för deras medverkan till förbudsomröstningslag man skulle skriva denna lag så, att man efter omröstningen fick veta, huru männen röstat och huru kvinnorna röstat, då ansåg jag mig för min del icke kunna motsätta mig detta deras krav. Även om jag i denna fråga underskrivit en motion, som ligger till grund för denna omröstningslag, ansåg jag mig i min fulla rätt att medverka till att de upplysningar, som här krävas, komma till stånd. Det kunde man ju veta, att när man gick in för en sådan linje man särskilt av Svenska Morgonbladet och liknande organ skulle betecknas såsom en, den där vore bland dem, som gingo »doktor Bratts och andra spritintressenters vägar». Nu är det emellertid så, fastän Svenska Morgonbladet såväl som vissa andra tidningar fullkomligt glömt bort det i denna detalj om särskiljande eller icke särskiljande av männen och kvinnornas röster, att det icke är så att å ena sidan stå alla förbudsmotståndare och å andra sidan den andra gruppen. Av dem, som gått in för denna uppdelning av de röstande mellan män och kvinnor, ha vi många män, som offrat en stor del av sitt liv för bekämpande av alkoholen.

Jag har icke ansett mig ha rätt att inom utskottet intaga den ställningen, att jag skulle neka mina utskottskamrater, icke heller några andra, av vilka kanske en del en gång skola här i riksdagen taga ställning till en förbudslag, neka dem den upplysning, som de anse sig behöva vid prövning av frågan. Jag har icke kunnat förstå att den upplysning, som nu skulle komma, och vilken begäres, skulle vara till någon skada för någon av oss eller för förbudssaken. Huru många gånger har det icke inträffat här i riksdagens utskott, när man behandlat en fråga, att någon eller några av utskottets ledamöter begärt att få frågan bordlagd för möjlighet att inhämta närmare upplysningar? När en sådan framställning om bordläggning blivit gjord, har jag aldrig för min del varit med om att neka en sådan, utan alla ha medverkat till att de upplysningar, som man begärt att få in, också kommit att givas dem. I detta speciella fall emellertid skulle man icke medverka till att de upplysningar, som många säga sig vara i behov av för sitt ställningstagande till frågan om rusdrycksförbud eller icke rusdrycksförbud, kunnat inhämtas? Ja, har man sagt, från deras håll, som motsätta sig en sådan begäran, genom ett bifall till en sådan framställning eller genom ett bifall till utskottets förslag, sådant detsamma är formulerat, skulle man åsätta kvinnornas röster ett mindre värde än männens. Detta har man varit inne på i debatten här i dag från ett par håll. Det förefaller mig dock, som om argumenteringen för det talet om att kvinnornas röster skulle vara mindre värda än männens har betydligt avtagit, och att man icke är så säker på den saken, som man tidigare varit. Jag vill för min del säga, att ingenting kan vara oriktigare än att utskottets förslag skulle innebära en dylik undervärdering av kvinnornas röster. Hade ett sådant förslag kommit fram, hade det säkerligen icke med den sammansättning, lagutskot-

tet nu har, vunnit majoritet, och jag vågar ifrågasätta, om man ens behövt befara, att en sådan framställning skulle hava blivit gjord. För min egen del vill jag bestämt säga ifrån att jag icke skulle ha medverkat till någonting sådant, som skulle beröva kvinnan något av hennes nyvunna medborgarrätt.

Ja, har man sagt ifrån den sidan, där man är bestämd motståndare till denna uppdelning, att även om det skulle vara riktigt, att lagförslaget såsom det nu föreligger, ger samma rösträtt åt män och kvinnor, bereder det dock möjlighet för dem, som så vilja, att väga densamma olika. Såvitt jag förstår, uppstår denna möjlighet, men det har ingen betydelse, vill jag säga, i ett land, där man har den allmänna rösträtten genomförd.

Jag skall något närmare beröra denna sak senare, men dessförinnan vill jag kasta fram den frågan: Vilket värde tror man, att motståndarna till ett rusdrycksförbud skola sätta på en omröstning, där icke denna uppdelning är gjord? Kan man icke befara, att de med utgångspunkt från att kvinnorna äro mera förbudsvänliga än männen, skulle, hur stor majoriteten för ett förbud än bleve, komma att säga: Ja, det är naturligtvis kvinnorna, som röstat för förbud, och vi våga därför icke medverka till en förbudslag? Jag var vid ett tillfälle i Norge och försökte där vid samtal med andra personer få veta deras uppfattning om förbudets ställning och förbudets verkningar där inne i landet, och de upplysningar, som jag fick, voro mycket olika, beroende på vilka jag talade vid. Talade man med en, som var motståndare till förbudet, blev svaret ett, och talade man vid en anhängare till förbudet, blev svaret ett annat. När jag frågade en motståndare till förbudet, huru förbudet verkade i Norge, svarades på detta sätt: »Det kan naturligtvis icke verka annat än galet, när det är bara konerne, som stämt». Kunde man icke befara, att om icke en sådan uppdelning, som här nu av så många kräves, komme till stånd, det skulle heta ungefär likadant här: Det är bara kvinnorna, som vilja ha rusdrycksförbud, och därför våga vi icke genomföra detsamma. Såvitt jag kan förstå, skulle det vara alldeles oriktigt att säga nej till en begäran, som framställes från så många, att de skola få papperen på bordet. Jag kan icke förstå, att man på nykterhetshåll kan förlora något på att lägga papperen på bordet, när så önskas. För min del har jag sagt, att jag icke har något behov av detta. Jag tror icke på kvinnans större förbudsvänlighet; men när det är andra, som säga sig ha behov av att få papperen på bordet, kan jag icke vara med om att säga: »Nej, mina damer och herrar, här få ni icke veta sanningen, här få ni rösta i det fördolda.» För övrigt vill jag säga, att jag tror, att man å båda sidor gör ett alltför stort nummer av denna särskilnad.

När i ett land som hos oss, vilket, såsom jag förut betonat, har den allmänna rösträtten genomförd, är det, såvitt jag förstår, fullkomligt oriktigt att komma och tala om att man här i en omröstningslag som denna, där det gäller rådgivande folkomröstning, skul- le ha möjlighet att tillmäta den ena eller andra rösten större eller

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

mindre värde. Vid den folkomröstning, som här ifrågasättes, skall ju icke frågan avgöras. Här skall endast folket säga sin mening. Här är endast fråga om en opinionsyttring. Avgörandet, huruvida det skall bli förbud eller icke, skall ske på vanligt sätt enligt grundlagens bud av Konung och riksdag. Ni kunna vara fullkomligt övertygade om, vill jag säga, att innan riksdagen går att taga ställning till en förbudslag, ha vi hunnit hålla allmänna val här i landet ännu en gång, allmänna val åtminstone till riksdagens andra kammare, ja, kanske även till den första. Vid dessa val ha vi alla, kvinnor såväl som män, lika rätt, och vi ha, såsom det också heter i den omröstningslag, som här föreligger, var sin röst. Kommer en blivande förbudsomröstning att kunna uppvisa en stark majoritet för förbudet, så ha vi att räkna med att denna majoritet tar sig uttryck även vid riksdagsmannavalen, så att den nya andra kammare, som möter upp 1925, har en majoritet, som vill i lagstiftning omsätta vad folkmajoriteten vid omröstningen uttalat såsom sin vilja. Det går sålunda icke enligt min upfattning att negligera en folkvilja, om denna folkvilja är tillräckligt stark och fast, och om en sådan folkvilja vet vad den vill och även handlar därefter. Ja, där så är, har också folkviljan möjlighet att se sin vilja omsatt i praktisk handling, och så kommer det även att gå till i vårt land ifråga om förbud eller icke. Den dag det finns en folkmajoritet för förbudets genomförande i landet, och denna majoritet tar sig uttryck vid riksdagsmannavalen, bliver majoriteterna i kamrarna därefter. Ja, då beslutas förbudslag, och det har icke någon betydelse, om man delar upp männens och kvinnornas röster eller icke.

Ute i landet, där det under de senaste veckorna visat sig ett ganska starkt intresse för denna förbudsomröstningslag, förefaller det av vissa resolutioner, som man fått hit upp, som om man icke fullt vore inne i vad denna fråga gäller. Jag förstår synnerligen väl, att där ute kunna finnas många, både män och kvinnor, som protesterat mot att man skulle gå så illvilligt till väga, som de ha för sig att man här vill göra. Jag såg härom dagen i en resolution, som var avfattad på ett ställe i Södermanland, och som var underskriven av många, många medborgarinnor i den kommunen, ett uttalande, som de gjort, vilket tyder på att de icke på den platsen haft vetskap om den rätta innebörden av den rådgivande folkomröstningens lag eller det förslag, som utskottet här framlagt. De säga i denna Södermanlands-resolution, där de vädja till den riksdagsman, som fått mottaga resolutionen, följande: »Att Ni, herr riksdagsman måtte i riksdagen energiskt arbeta och rösta för att vid en kommande förbudsomröstning männen och kvinnorna givas tillfälle att rösta på lika sätt och att deras röster må värderas lika mycket.» Där ute har man tydligen intalat dessa kvinnor, att man skulle både rösta på olika sätt, män och kvinnor, och man skulle därutöver värdera rösterna olika. Nu har herr Hamrin i dag i sitt anförande pekat på att lagutskottet i lagtexten såväl som i motiven talat om att varje röstande skall ha en röst. I det lagförslag, som kom till lagutskottet, var icke detta intaget. Det vill förefalla mig, som

om utskottet har handlat mycket klokt, när det skrivit in detta, icke minst därför att dessa kvinnor ifrån Södermanland såväl som från andra håll se, att det icke är sant vad som här sagts, att rösterna skulle ha olika värden, utan såväl männens som kvinnornas röster äro likvärdiga och de skola rösta på samma sätt.

Även av resolutioner, som kommit till mig personligen, framgår det, att man icke har varit fullt inne i, vad det här är fråga om. Ifrån Varbergs frikyrkoförsamlingar heter det bland annat, att de »kräva, att varje röst, som avgives för eller emot förbud, må hava lika värde», o. s. v. Vita Bandets avdelning i Varberg säger: »Det vore en skymf emot Sveriges kvinnor, hemmens och barnens representanter ifråga om folkets moraliska uppfostran, att ställa dem i en svagare ställning än männen, när det gäller att utöva inflytande i denna folkets stora livsfråga». Och så tillägga dessa kvinnor: »Ingen riksdagsman, som sviker här, kan påräkna vårt framtida förtroende». Ja, det kan man ju så väl förstå, att dessa kvinnor, som nyss fått sin medborgarrätt, känna sig förtörnade, när de nu få sig ingivet, att det här är fråga om ett attentat mot den rösträtt, som de så nyligen fått. Jag vet icke, varifrån alla dessa galna uppgifter spridas, men ibland har det sett ut, som om det vore en central här uppe i Stockholm, som tagit till uppgift att sprida dylika upplysningar. Och jag måste som nykterhets- och förbudsvän säga, att jag har den bestämda uppfattningen, att skall förbudsagitationen föras på detta sätt, så komma icke förbudets anhängare att vinna därpå. Förbudets anhängare komma sannerligen icke att vinna på att vid agitationen gå till väga på det sätt, som man här ser, att de många gånger hava gjort.

Ifrån en personligen bekant har jag fått ett brev, däri han ställer den frågan till mig: »Vill du i riksdagen medverka till, att en sådan lag antages, att kvinnornas och männens röster få samma värde?» Det finnes flera sådana exempel, som visa, att herr Hamrin tar fullständigt fel, när han säger, att det vore oriktigt att i lagen skriva in, att varje röstande skall hava en röst. Jag skall icke dra så många resolutioner, ty det har ju kommit flera hundra sådana till somliga riksdagsmän, och skulle jag göra det, finge vi väl icke resa hem till påsk. Men jag skall endast genom att anföra ytterligare en enda dylik visa, att icke alla där ute i landet hava fullt klart för sig, vad saken gäller.

Från Hallands Ansgarieförening har jag fått en resolution, där det heter: »1) att totalförbud är den enda framkomliga vägen till allmän folknykterhet; 2) att ingen åtskillnad bör göras mellan mäns och kvinnors röster vid en blivande folkomröstning; och 3) att en majoritet av 60 % bör vara utslagsgivande». De som avfattat denna resolution hava, såvitt jag förstår, haft den uppfattningen, att det nu icke är fråga om en rådgivande folkomröstning utan om en bekräftande. Ty eljes skulle de icke kunna kräva detta, att 60 % majoritet skulle vara utslagsgivande för en förbudslag.

Av denna resolution framgår också, att man ute i landet vid många tillfällen har tagit allt för lätt på denna sak, ett rusdrycks-

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

förbuds genomförande eller icke. Det är icke så enkelt — jag vill passa på tillfället att säga detta här nu — det är icke så enkelt, att genomföra ett rusdrycksförbud, som mången tror, när man som här i denna resolution synes anta, att finnes det bara 60 % majoritet för ett rusdrycksförbud, så kan rusdrycksförbudet genomföras. Jag har den uppfattningen, att om en stor folkmajoritet här i landet har uttalat sig för ett rusdrycksförbud, då är den största förutsättningen för ett rusdrycksförbuds upprätthållande given, men det fordras ofantligt mycket mera för att kunna genomföra och upprätthålla ett rusdrycksförbud. Jag ber om ursäkt, om jag i detta fall något dröjer vid att peka på, huru nykterhetskommittén, som icke får se denna fråga ur agitatorisk synpunkt utan måste försöka se den så sakligt som möjligt, i detta fall har sett den, och vilka svårigheter den sett. Det är flera förutsättningar, som enligt denna kommittés uppfattning måste finnas, om ett rusdrycksförbud skall kunna genomföras. Kommittén säger bland annat: »De viktigaste av de förutsättningar, som måste ligga till grund för ett rusdrycksförbud, äro följande: 1) Samhällsekonomiska förutsättningar. Det allmännas beroende av rusdrycksmedel måste vid förbudets inträdande vara avvecklat. 2) Privatekonomiska förutsättningar. Enskilda näringsidkares förhållanden till rusdryckshandteringen måste ordnas så, att icke något större antal personer bli lidande på ett rusdrycksförbud. 3) Utrikespolitiska förutsättningar. Vårt förhållande till främmande makter måste vara så reglerat, att det ej lägger hinder i vägen för ett förbud. 4) Sociala förutsättningar. Sådana samhälleliga missförhållanden, som gynna uppkomsten av alkoholmissbruk, måste avlägsnas. 5) Kulturella förutsättningar. Möjligheter måste vara givna åt folkets breda lager att fylla de behov, som hittills tillfredsställts genom alkoholbruket, på ett bättre och värdigare sätt.»

Jag skall icke trötta med att läsa upp flera av de förutsättningar, som anses böra förefinnas. Men jag har ansett mig böra anföras detta vid detta tillfälle, när jag får resolutioner, som visa, att det finnes de, som tro, att om bara 60 % av folket vill ha rusdrycksförbud, så ligger detta klappat och klart, om jag får uttrycka mig så banalt; då har riksdagen endast att slå till, och rusdrycksförbudet hava vi som i en liten låda. När man går till nykterhetskommitténs betänkande, om vars majoritet man ju åtminstone icke bör misstänka, att den rest onödiga svårigheter vid sin diskussion om ett förbuds genomförande, måste man finna, att denna kommitté sett sanningen i ansiktet, och då måste man också säga, att detta icke är så lätt, som mången förut trott. Och det skadar icke, om detta kommer till vidare kännedom ute i landet, än vad hittills varit fallet.

När jag talar om dessa resolutioner, som i dessa dagar kommit oss tillhanda, och den central, som efter min uppfattning måste finnas i Stockholm, kan jag icke underlåta att peka på, att vad organisationsförmåga beträffar, torde det icke vara något övrigt att önska ifrån denna central. I dagens nummer av Svenska Morgonbladet — jag har blivit en daglig läsare av den tidningen nu — finna vi, att till och med ifrån Norge, ifrån de norska kvinnorna av I. O. G. T.,

har det kommit en skrivelse med en »harmfylldt protest mod at svenske kvinders stemmer ved en forbudsavstemning skal tælles særskilt og veies». De protesterer alltså, även dessa norska kvinnor, mot att kvinnors röster här skulle räknas särskilt och särskilt vägas. Det är felaktigt — jag vill icke använda något skarpare uttryck — att sprida detta även till utlandet, att vi här vore i färd med att väga kvinnornas röster och icke tillmäta dem samma värde som männens. Om sådant sprides ifrån förbudsvänligt håll, så tror jag, att jag icke är den enda ifrån det lägret, som säger till dessa herrar eller damer, vilket det nu är: tänk er för litet, huruvida ni gagna förbudssaken med detta, eller om ni därmed gagna det motsatta!

Ja, herr talman, efter att på detta sätt hava vidrört den föredragna paragrafen vill jag säga några ord för att motivera mitt yrkande om bifall till motionens förslag om att omröstningen skall äga rum först nästa år. Det kunde vara tillräckligt att hänvisa till vad jag skrivit i detta avseende, och vad jag kommer att säga blir väl i huvudsak detsamma. Men jag vet av egen erfarenhet, att man icke hinner läsa allt, som man får från trycket, och därför är det väl nödvändigt att något fästa uppmärksamheten vid det här ifrån talarstolen.

Jag vill då först säga, att jag aldrig förr varit med om en sådan brådska här i riksdagen, som den utskottet nu vill föra oss in uti. Vad är orsaken till detta? Är det önskan att så fort som möjligt få ett rusdrycksförbud till stånd? Nej, förvisso icke. Utskottet angiver ej heller detta som skäl för sitt förslag att omröstningen skall äga rum redan i år. Utan det är agitationen för och emot ett rusdrycksförbud, som utskottet vill beskära, vill förhindra. Utskottet säger nämligen, »att folkomröstningen givetvis kommer att föregås av en intensiv agitation från såväl förbudets anhängare som dess motståndare. Anledning finnes till antagande, att denna agitation i häftighet och omfattning kommer att vida överträffa den verksamhet av dylik art, som plägar förekomma i samband med de politiska valen, och det skulle enligt utskottets uppfattning icke vara lyckligt, om denna agitation komme att utsträckas över mer än ett års tid».

Ja, detta är huvudskälet för att omröstningen skulle äga rum i år. Jag har icke kunnat dela utskottets uppfattning i detta fall. Visst ha vi att räkna med en agitation, som i många stycken blir allt annat än angenäm. Det bära inte minst de senaste veckorna vittnesbörd om. Men trots detta vill jag för min del icke vara med om någon åtgärd, som kan innebära en inskränkning i yttrandefriheten. Blir tiden tillräckligt lång för agitation och upplysning, så blir denna säkerligen mera lugn och saklig. Och när det för vårt folk gäller att ge sin mening till känna i en så stor och viktig fråga som denna, då bör ej tiden vara alltför knapp för ett lugnt och sakligt övervägande, innan vi gå fram till rösturnorna. Utskottets skäl för omröstning i år synas mig vara de svagast möjliga.

Men nu har någon av förbudets anhängare sagt mig: Kan det icke ur förbudssynpunkt vara lyckligast, om vi få omröstningen redan i år, ty till ett annat år ha motståndarna till förbudet hunnit

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Porta.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

rusta sig för sin antiförbudsagitation, och då blir det svårare för oss att få majoritet för ett förbud. På detta vill jag svara, att är icke förbudsviljan starkare, än att den låter påverka sig av den agitation, som kommer från det hållet, ja, då är den för svag att bygga och upprätthålla ett förbud på. Jag är i detta fall fullkomligt överens med nykterhetskommittén, när den på ett ställe säger: »För ett förbuds framgång är det naturligtvis i högsta grad nödvändigt, att det uppbäres av folkmajoriteten, icke bara i det ögonblick det skall beslutas, utan också under dess fortsatta tillämpning. Det kan tänkas, att förbudet blir mindre lyckat, än flertalet medborgare föreställt sig. Om på detta sätt förbudets grundvalar började svikta, skulle naturligtvis stora svårigheter uppstå för dess upprätthållande.»

Ja, detta är så sant, som det är sagt, och väl värt att ha i minne. Jag vill därför säga, att de som äro så svaga i sin tro på förbudet, att denna kan blåsas bort av ett eller annat föredrag, för dem och för den allmänna folknykterheten är det bättre, att de aldrig rösta för ett förbud, än att de strax efter förbudets införande skulle ångra sig och vilja ha det gjorda ogjort. I folknykterhetens intresse fruktar jag sålunda icke den agitation, som kan komma, om vi uppskjuta omröstningen till nästa år.

Detta, att man skulle få tid för ett lugnt och sakligt övervägande, är dock icke mitt enda skäl för omröstningens uppskjutande. Ty härtill kommer, som jag i min reservation anför, att vi i år under september månad ha landstingsval, och därutöver under tiden september—oktober alla de kommunala valen, såväl på landsbygden som i städerna. När så är fallet, vill det förefalla mig, som om det av rent praktiska skäl skulle vara anledning till att skjuta på omröstningen till nästa år. Dessa kommunala val, såväl landstingsvalen som fullmäktigevalen, äro av ofantligt stor betydelse, och icke minst i dessa tider är det av betydelse, att dessa val kunna förrättas under lugnare tider och lugnare förhållanden än vad som skulle bliva fallet, om de nu skulle komma att förrättas ungefär vid samma tid, som förbudsomröstningen skulle pågå. Det kan icke vara nyttigt, förefaller det mig, att så här strax före eller strax efter valen det tages in det stridbara ämne, som onekligen förbudsomröstningen är, ty det kan, det tror jag vi kunna vara överens om alla, komma att verka förryckande på alla dessa kommunala val till skada för oss alla. Därtill vill jag säga, att det är fullkomligt onödigt att anordna omröstningen redan i år, när tiden är så olämplig. Det är ingenting som talar för att den skall äga rum redan nu, vi hava all anledning att vänta till nästa år.

Även förbudsomröstningen kan komma att taga skada av, att den blir så inpå de kommunala valen. Deltagareantalet blir säkerligen mindre än vad som skulle bliva fallet, om allt intresse kunde koncentreras på denna enda fråga, förbudsfrågan. Och om riksdagen nu skall besluta om en folkomröstning för att få veta folkets vilja, en omröstning, som kostar både tid och pengar, då böra vi alla, vilken mening vi än hava i den fråga, som omröstningen gäller, se till, att vi få fram största möjliga antal medborgare till rösturnorna,

ty blir det ett litet deltagareantal, då blir omröstningen till ingen nytta, då få vi icke veta vad folkmajoriteten vill, vi få icke veta det, om till rusturnorna komma fram en 50 eller 60 procent, utan vi böra se till, och målet bör vara att sträva efter att åtminstone få fram 80 procent av de röstberättigade till denna förbudsomröstning.

Nu har man sagt, att om omröstningen blir först fram i november eller december, behöver den icke komma i kollision med eller påverka de kommunala valen och då kunna vi lugnt förrätta den. Det är icke fullt riktigt, ty även om vi skulle skjuta på omröstningen så långt fram på hösten, så kommer ändock den valagitation, som föres vid valen, att inverka på förbudsomröstningen, och agitationen för förbudsomröstningen att inverka på valen. När det nu framföres — icke här i kammaren, men det kanske kommer sedan, utan från annat håll — tanken, att man skulle hava omröstningen i november eller december månad, då vill jag hava riktat särskilt till er från landsorten den frågan, om ni anse, att det är den rätta tidpunkten för att söka få fram största möjliga antal medborgare till rusturnorna, att kalla dem i november eller december månad. Såvitt jag kan förstå, måste det då möta ofantligt stora svårigheter att få fram folket — det möter svårigheter i södra Sverige, och huru skulle det då icke vara uppåt Norrland, i dessa trakter, där avstånden äro så stora. Skall man hava omröstning i år, så har jag i min reservation pekat på, att omröstningen borde ske redan i augusti månad — sålunda före landstings- och kommunalfullmäktigevalen. Men tiden till augusti månad är ganska kort särskilt med hänsyn till att man har röstlängderna, som skola vara färdiga. Jag tror dock, att det kan vara möjligt att sista söndagen i augusti hava det hela klart eller åtminstone senast första söndagen i september. Men om omröstningen skall ske så snart, då kan man befara, att det möter tekniska svårigheter för Kungl. Maj:t och andra myndigheter, som hava att taga befattning med denna omröstning och som hava att anskaffa röstsedlar, kuvert och stämplars, som behövas.

Ja, herr talman, hur jag än ser på denna fråga om tiden för omröstningen, om vilken jag senast talat, finner jag, att alla skäl tala för, att omröstningen uppskjutes till nästa år. Då hava vi icke, såvitt nu kan förutses, några allmänna val med undantag av stadsfullmäktigevalen i Stockholm nästa vår. Om vi då rösta 1923, exempelvis i september månad, om vi då företaga denna förbudsomröstning, *då* få vi allt intresse koncentrerat kring denna enda fråga, kring förbudsfrågan, *då* hava vi möjlighet att få veta folkets vilja, och det är ju det vi vilja veta. Men är det så, att vi anordna omröstningen i höst, då befara jag, att deltagareantalet blir alldeles för litet och därutöver, som förut sagts, att det kommer att verka irriterande på de kommunala valen.

I fråga om den nu föredragna punkten, § 8, har jag naturligtvis icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag; dock ber jag att då första paragrafen föredrages, få göra det yrkande, som står i överensstämmelse med min reservation.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Herr Österström: Herr talman! Jag måste erkänna, att jag varit en smula tveksam i den frågan, huruvida jag skulle säga något i denna debatt eller icke. Och detta därför att jag omöjligt kan komma ifrån den känslan, att den allmänna diskussionen om detta spörsmål i väsentliga avseenden spårat ur. Man märker granneligen, att den långa striden om vägarna att nå det av alla eftersträfvade målet, folkknykterheten, i vårt land har kommit in i ett avgörande skede. Det blir allt svårare på ömse sidor om stridslinjen att behålla huvudena kalla och i allför hög grad gäller det om båda parterna, att vi ha lätt att fränkänna varandra t. o. m. de *ärliga* *motiv*, som väl alltid borde bära upp den oundvikliga tvisten om lösningen av en betydande och djupt ingripande social reformfråga. När jag icke desto mindre, herr talman, anmält mig för debatten, så beror det därpå, att jag, så eftertryckligt som det är mig möjligt, vill åtminstone för min personliga del tillbakavisa detta tal, som de sista dagarna med för varje nytt nummer ökad skärpa har framförts i viss del av pressen, nämligen att den mening i denna fråga, som allmännast omfattas av nykterhetsfolket, grundar sig på demagogiska beräkningar och vittnar om »primitiv demokrati». Jag tillhör minst av allt den s. k. förbudsledningen, jag har aldrig tillhört den och följaktligen har jag intet mandat att försvara den mot de angrepp, som i dessa dagar riktas från olika håll mot densamma. Men jag skulle vara *glad*, om denna förbudsledning icke har *större synder* på sitt samvete än dem, som i detta sammanhang tillvitats den. Är det så, då blir det icke svårt för dessa vederbörande att en gång redogöra för sitt fögderi, och jag skulle tro, att angriparna hade stor anledning till glädje också de, om det icke bleve svårare för dem en gång i den stora revisionen att tillfredsställande svara för innehållet i sin argumentarsenal. Ty, vad det än kan sägas vara, icke är det väl ändå, herr talman, att medverka till att hålla debatten i denna sak på ett högt plan, när man, som nu skett i så stor utsträckning, velat göra ett nummer av att vi motionärer yrkat att omröstningen skulle ske först under nästa år, medan särskilt det parti, som jag har äran tillhöra, tidigare gått in med stor energi för omröstning 1922 eller »så fort ske kan». Herrar Sävström och Lindqvist ha på ett övertygande sätt visat, hur sakligt rimligt motionens yrkande i detta stycke är. För min egen del vill jag blott betyga, att när jag tecknade på motionen, var ingenting mig mera främmande än någon ljusskygg och bakslug beräkning. Och jag vill tillägga, att det nog fordras mycken misstolkningslusta för att säga, att här föreligger ett försök från vår sida att skjuta på frågan, när, om *lagutskottets* förslag segrar, omröstningen kan försiggå blott några få månader tidigare än om *vårt* förslag vinner riksdagens bifall. Därtill kommer att för att kunna anordna omröstningen i år, måste man fullständigt bortse från alla de oerhörda svårigheterna, framför allt för befolkningen i de norrländska bygderna, vilken i stor utsträckning får väsentligt svårt att i november eller december taga sig fram till röstningslokalerna. När man ser och hör, att beaktandet av dessa ofrånkomliga olägenheter nu i huvudstadspressen stämp-

las såsom *demagogi*, då känner åtminstone jag, herr talman, ett behov av att på det bestämdaste reagera. För det är väl ändå *en* sak att, som skett av den främste representanten för restriktionssystemet, yrka på att omröstningen skjutes upp till en oviss framtid i avvaktan på ytterligare erfarenheter om bärigheten i den linje, som han, sin fulla rätt liknätigt, tror och kämpar talangfullt för, en *annan* sak är att av tekniskt-organisatoriska, praktiska skäl vädja så att säga den verkligt lämpliga dagen för att omröstningen skall kunna fylla sin uppgift. Dessa två ståndpunkter äro skilda som natt och dag.

Vad den andra tvistepunkten, den om uppdelningen av rösterna, beträffar, så måste jag också säga ett par ord. När lagutskottets ärade ordförande, herr Jakob Pettersson — och efter honom herr Lindqvist — betygar inför kammaren, att man grundar sin mening i denna sak på de renaste motiv, då tror jag utan ringaste tvekan denna förklaring. Det vore löjligt och orättfärdigt att göra annat — deras och många deras meningsfränders i denna fråga kamp för demokratiens i detta land erkännande och fulla myndighet är tillräckligt dokumenterad och vitsordad för att något annat skulle kunna komma på fråga och över huvud äro inte kattaredomar i min smak. För dem är givetvis detta en *nykterhetsfråga* blott eller rättare kanske *en detalj i utredningen om alkoholspörmålets lösning*. Jag förstår den synpunkten, herr talman, och jag förstår även att de söka begränsa den till detta så länge som det är möjligt. Men jag vädjar till dessa herrar och till deras meningsfränder, om det icke snart borde vara på tiden att vi alla erkänna, att frågan faktiskt blivit *någonting mycket mera och större, nämligen en demokratisk principstrid*. Ja, säger man, och det har sagts här i dag, men *varför* har den blivit det? Och man svarar: »Jo, genom förbudsledningens grundfalska utläggning om vad det innerst inne gäller». Kvinnorna ha fått, menar man, det hela om bakfoten, för att tala populärt. Nå, låt det stycket, även om det icke är sant, stå, *men icke förbättrar detta saken det ringaste, så länge det icke har lyckats herrarna att övertyga kvinnorna om detta*. Så länge kvinnorna försäkra, att de känna sig kränkta av en sådan uppdelning av rösterna, så länge kunna ni visserligen försäkra och bedyra tillbaka, att er avsikt icke varit att kränka dem, *men deras vittnesbörd har likväl ostridigt precis samma avgörande beviskraft som edert, och den tvisten kunna vi icke lösa i ett demokratiskt samhälle på annat sätt än genom att hänskjuta frågan till folket i val*. Ni kunna visserligen säga, att kvinnornas ställningstagande härvidlag beror på »abnorm känslighet», på »vidskepelse», på »vanföreställningar» om vad det gäller — detta är dock en omdömesfråga, men vi kunna i denna församling under inga förhållanden konstituera oss till en domstol med utslagsgivande prövningsrätt härvidlag, ty i en sådan fråga finns det endast en domstol, till vilken saken kan hänskjutas: *ett fullmyndigt folk i val*. Ni kunna också säga, att ni ej vilja eller anse er böra vara med om anordnandet av en omröstning, som enligt er mening icke ger någon verklig ledning för frågans bedömande, men såvitt jag förstår

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

blir då, i det läge ärendet nu kommit, den oundvikliga konsekvensen för er att ni gå på en ren avslagslinje, ty *mot kvinnornas bestridande* äro vi, som nu sitta här i riksdagen, icke försedda med fullmakt att avgöra frågan i en riktning, *som av dem uppfattas såsom en rättskränkning*. Här gäller det icke längre en nykterhetsfråga, det gäller en demokratisk principfråga. För mig är detta, herr talman, avgörande.

Men jag skall icke här sticka under stol med att jag mycket väl förstår, att kvinnorna *måste* reagera på det bestämdaste mot denna uppdelning. Av vad jag sett de allra sista dagarna i pressen vill det framgå, som skulle också i icke förbudsvänliga kretsar insikten därom vinna ökad terräng att för att skaffa sig klarhet om möjligheterna att *upprätthålla* ett förbud är visserligen en uppdelning av könen den *enklaste*, men därför också den i alla avseenden *simpelaste* åtgärden, d. v. s. *den minst sakligt tillfredsställande*. Jag skulle på rätt goda grunder tro, att får debatten om denna sak pågå någon tid till, så blir lagutskottet i sin mening »kringskuren kung» — en mycket förnämlig position utan tvivel, fast mest kanske för den som kastat klotet. För mig ter det sig så, att förslaget om uppdelningen av könen är så typiskt lik sin ursprungliga faders första barn: *restriktionssystemet*. På papperet och vid första påseendet ett Columbi ägg, ett teoretiskt mästestycke, men i praktiken en produkt, som ju närmare man lär känna den blottar mycket betänkliga svagheter. Det är måhända både första och sista tillfället jag får att i denna fråga instämma med professor Lundstedt, och tillfället bör sannerligen begagnas. Han säger på ett ställe, att en »folkomröstning till utronande av totalförbudets genomförbarhet» — d. v. s. upprätthållande — »är alldeles meningslös». Att han icke tager konsekvensen av detta sitt uttalande gör icke satsen mindre sann. Ty den *är* sann. En omröstning rörande förbud, där frågeställningen är *ja* eller *nej*, kan aldrig bli mera än en upplysning om hur många medborgare, som önska ett förbud; den kan denna omröstning *omöjligt* vara upplysande i den meningen, att man genom densamma skulle få fram styrkan av *lojaliteten* mot en förbudslag. Jag skulle hålla för mycket sannolikt, att en eventuell majoritet av män *mot* ett förbud, den består till övervägande delen av sådana, som när det en gång gäller att hävda statens auktoritet mot förbudslagsbrytarna äro en ovärderlig tillgång. Ja, jag kan mycket väl tänka mig, herr talman, att ett mycket stort antal både kvinnor och män ur den grupp, som jag skulle vilja kalla de *mest ansvarsmedvetnas*, komma att rösta mot förbudet, därför att de äro så oerhört rädda för, att experimentet med ett förbud skall misslyckas, så att de icke med sina röster vilja bidra till en måhända svag förbudsmajoritet varigenom förbudet skulle genomdrivas. Men i all rimlighets namn, icke kan man väl under sådana förhållanden få någon som helst vägledning om möjligheterna att *upprätthålla* förbudslagen, när anledningarna till att man röstar »nej» kunna vara sådana! När det nu förhåller sig så, att den enda utvägen att få, icke en full klarhet, ty detta är under alla förhållanden en omöjlighet, men måhända

uagon klarhet i detta hänseende vore att man frågade den röstande medborgaren om han vill lojalt böja sig för en förbudslagstiftning eller icke, men den vägen är stängd, därför att statens värdighet förbjuder en sådan frågeställning, då göra vi klokast i att erkänna, att detta problem, nämligen *möjligheten att på förhand utröna lojaliteten emot ett förbud*, det är *olösligt*. Endast *experimentet med förbudet* kan därutinnan döma.

En annan omständighet, som visar att talet om att det bara är förbudsledningens agitation bland kvinnorna, som drivit fram opinionen mot uppdelningen, är osanning, och som gör kvinnornas misstänksamhet gentemot uppdelningsförslaget mycket förklarlig, finner jag i den — förlåt uttrycket — synnerligen förvirrade motiveringen för denna uppdelning. Å ena sidan talar man oupphörligt om, att det icke är fråga om en »värdering» av rösterna, men samtidigt talas det om en »vägning». Vad är nu, herr talman, den praktiska skillnaden i en »värdering» och en »vägning»? Nog må man väl ha rätt att säga, att det är kvinnorna förlätligt, om de icke kunna trösta sig fullt och helt med detta slags argumentering. Jag förmodar, att jag icke behöver leda i bevis, att man verkligen använder ordet »vägning» av rösterna. Ty det gör den man, som är fader till förslaget ursprungligen, och det gör också docenten Brucewitz i sitt mycket uppmärksammade diskussionsinlägg. Och för att nu lämna dessa subtila vändningar, så kan man väl såsom ostridigt i målet anteckna, att det av herrarna ansetts vara nödvändigt att dela upp rösterna, därför att man, enligt er mening, måste tillmäta kvinnorna *såsom förbudsupinier en mindre betydelse*. Endast på så sätt blir också herrarnas ståndpunkt i detta fall förklarlig. Men det är just mot att deras röster skola tillmätas en mindre betydelse som kvinnorna, såvitt jag förstår, med all rätt och plikt opponerat sig.

Nej, säges nu från ett håll, det kan aldrig i detta sammanhang bli tal om att tillmäta kvinnornas röster mindre betydelse; detta inträffar icke förrän tidigast vid nästa val. Den riksdagsmannakandidat, vilken då förklarar, att han icke vill böja sig för en eventuell förbudsmajoritet, som i sin tur består av ett flertal kvinnor, först den anser kvinnorösterna mindervärdiga, enligt denna uttolkning. Jag har nu, herr talman, en smula svårt att förstå detta resonemang, ty värderingen av de olika rösterna har väl ändå redan skett, om en så beskaffad folkmajoritet, *enbart av det skälet att kvinnorna däri ingå såsom den till antalet väsentligaste delen icke lyckas vinna* gehör för sin mening i den nu sittande riksdagen, som har kastat ut frågan till allmän omröstning! Men detta våra motståndares resonemang är i själva verket det bästa belägget för min mening, att endast folket i val kan döma i denna sak, om herrarna vidhålla sin ståndpunkt i uppdelningsfrågan. Och folket i val det är, som mycket riktigt anmärkts här, också kvinnorna *med lika rätt och myndighet som männen*. Därmed äro vi tillbaka till utgångspunkten: uppdelningen av rösterna är praktiskt sett betydelselös också därför, att de röster, som *nu graderas*, en gång bli *ograderade*. Den, som på förhand är på det klara med, att han icke kan böja sig för

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
Forts.)

en ouppdelad folkmajoritet, han kan i detta fall icke hjälpas. Jag respekterar hans samvetsömhet, men jag måste säga, att för honom finns intet val: *till sist tvingas han nämligen att låta denna ouppdelade majoritet bli bestämmande.* Det gives ingen väg »udenom». Här är en av de konflikter, som demokratien väl alltid stått inför och väl alltid kommer att stå inför.

Och så vidgar sig problemet, herr talman, ännu mera genom den fråga, som kastats upp i detta sammanhang: men har då majoriteten alltid rätt att trycka sin mening på minoriteten? Det är icke första gången demokrater brottats med detta problem, och det lär väl heller icke bli den sista. Ingenting är mig mera fjärran än att försöka ge ett tillfredsställande och uttömmande svar på detta. Men såvitt jag kunnat finna är det svar *alla*, även de skarpsinnigaste av demokratiens uttolkare, kunnat lämna detta: En majoritet kan begå och begår väl orhörda misstag, ja även vad många anse såsom rättskränkning. Men mot dylikt »majoritetens våld» finns intet annat korrektiv, ingen annan hjälp än majoritetens *egen självändring*. Ingen har *kunnat* komma längre, ingen *kan* komma längre. Demokratien måste fostras till det största möjliga *självansvar*. En banal sats måhända, *men med en fruktansvärd sanningstygnd i sig*. Då invänder man: ja, men för att demokratien skall kunna fostras till detta självansvar är det av avgörande vikt, att den, innan besluten fattas, får del av så mycket materiel som möjligt i de olika frågorna. Jag kan gå med på detta. Men tror någon, att det skall lyckas att få vederbörande att tro, att denna *allsidiga belysning* i t. ex. nykterhetsfrågan vinnes genom denna fullständigt betydelselösa och av kvinnorna såsom enbart kränkande betraktade åtgärd att räkna kvinnors och mäns röster var för sig? Aldrig i livet! Och i *dena speciella fall* är det så mycket orimligare att räkna med att få en förbudsmajoritet att taga hänsyn till alkoholförbrukarnas så kallade rättskrav som förbudskravet *bäres upp av en lidelsefull tro och övertygelse om, att man i genomförandet av förbudet handlar mest etiskt rätt*. Ja, än mera: ingen kan bestrida och ingen vill väl bestrida, att massorna i förbudssträvandet äro ledda av de mest osjälviska motiv. Man kan tvista om, huruvida det är möjligt att upprätthålla i lagstiftning ett sådant osjälviskt ideal, men att det är i sig själv osjälviskt, den saken är klar.

Och så kommer jag, herr talman, slutligen till någonting, som jag tror har blivit fullständigt förbisett i denna diskussion, nämligen att ingenting skulle i så hög grad vara dödshugget åt demokratiens fostran till självansvar som detta att genom en uppdelning av rösterna och en vägning av dem ropa till kvinnorna: Det är icke så kinkigt hur ni ge ert votum, för vi i riksdagen komma ändock att slutligen tillmäta edra röster blott en *relativ* betydelse! För mig är det klart, att detta är den dödliga faran för all verkligt stolt och fri demokrati. Man fostrar på det sättet icke ansvar, men man ruinerar ansvarskänslan hos stora medborgaregrupper. Jag tror på demokratiens framtid, men endast under den oeftergivliga förutsättningen, att intet tillfälle får gå förlorat att göra klart för alla den

sanningen: *Du har, om kvinna eller man, fattig eller rik, ett ord, en röst, som väger lika tungt som någon annans i avgörandets stund. Betänk ansvaret i din makt och handla som en fribores medborgare!*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående ru-
drycksförbud.

Herr Olsson i Mora instämde häruti.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Jag vill, innan jag går in på det föreliggande problemet, som innefattas i lagutskottets betänkande 8 §, be att få säga, att det är min förhoppning, att den kommande diskussionen liksom hittills begränsar sig till den frågan, eftersom vi få att taga ställning sedan till de andra paragraferna. Jag skall därför, herr talman, be att få anknyta uteslutande till denna fråga, som också och med viss rätt ställts i debattens medelpunkt, alltså särskiltnadsfrågan, frågan med vad rätt man företar en uppdelning mellan männens och kvinnornas röster vid den konsultativa folkomröstning, som här är ifrågasatt.

Jag tillåter mig då först säga, att redan i den föregående debatten har jag icke kunnat undgå att skönja vissa inslag — jag medger ganska moderata — av en uppfattning som sedan lång tid tillbaka propagerats i en del av pressen, nämligen inslaget av den uppfattningen, att man står här från folkets sida inför ett *avgörande*, att det är fråga om en *kraftmätning*, att det är fråga om ett uttalande, som i själva verket vore att betrakta som ett *förhandsbeslut*. Det är detta, som ger mig anledning att inledningsvis anknyta till vad det konsultativa referendum, den rådgivande folkomröstningen, som vi nu fått inskriven i vår grundlag, innebär. Som herrarna veta, är det ju alldeles ofrånkomligt, att när vi nu en gång skola taga ställning till frågan om den första tillämpningen av det konsultativa referendum, vi måste hålla i sikte vad vi menat, när vi inskrevo detta i vår grundlag, hålla i sikte, vad det är och vad det icke är. Och det vill synas mig, som om det funnes skäl att göra vissa erinringar gent emot den agitation, som ganska lång tid pågått och enligt min uppfattning endast bidragit till att förblinda den allmänna opinionen med avseende å den rådgivande folkomröstningens verkliga innebörd. Till skillnad från det decisiva referendum, d. v. s. det beslutande referendum, innebär det konsultativa referendum, att man skall lägga på bordet så många faktorer, så många omständigheter som möjligt, som kunna tjäna till att vara vägledande och upplysande, när det gäller för statsmakterna att taga ställning till ett spörsmål. Det är där nödvändigt, att man får se, med vilka förutsättningar man har att räkna, när man ifrågasätter en viss åtgärd. Det är icke längre fråga om att noggrant räkna, var majoriteten eller minoriteten råkar ligga, ty den frågan är där av underordnad betydelse. Ty vare sig det blir majoritet eller minoritet för det ena eller det andra, vare sig det blir större eller mindre skillnad mellan majoriteten och minoriteten, är självfallet en sådan röstnings utslag lika *vägledande* för statsmakterna, under förutsättning att man vidtagit sådana anordningar, att alla vederbörliga och nödvändiga faktorer bli belysta. Nu har gjorts försök att utplåna denna

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
dryckeförbud.
(Forts.)

skillnad. Man har sagt, att här föreligger en »medborgarnes direkta lagstiftningsakt», ett folkets direkta deltagande genom det konsultativa referendum i den verksamhet som annars är anförtrödd riksdagen. Men det är den uppfattningen, som vi här, när vi gingo att taga det konsultativa referendum, med styrka tillbakavisade. Det har också och med rätta sagts, att det är endast ett informationsmedel, ett instrument så att säga, varigenom statsmakterna göra sig under rättade om alla de omständigheter, som kunna spela in, när det gäller att taga ställning i en fråga. Jag vill då först gentemot den föregående ärade talaren säga det, att jag också i likhet med honom har en viss respekt för, att man far konsekvent fram. Men det föreföll mig, som om grunden för denna respekt betänkligt sköts undan och söndersmulades genom hans egna åtgärder. Han förklarade, att man genom en sådan folkomröstning som denna i själva verket ingenting mera får veta, även om man skulle dela upp rösterna, än om man skulle taga den i klump. I vartdera fallet skulle man ingenting få veta om vad man ville veta, få de faktorer belysta, man ville ha belysta, utan, så uttalade sig den föregående ärade talaren, det måste ske genom det myndiga folket i val! Ja, herr Österström, då återkommer jag till frågan: Hur vill herr Österström anordna det, när det myndiga folket går till val, för att få reda på, hur det ligger? Blir man då klokare, när man kommer till en ny omröstning efter enahanda principer? Får man då nya faktorer belysta? Det förefaller nödvändigt, när man uppträder och klandrar andra för bristande konsekvens, att man icke gör sig skyldig till en så påtaglig motsägelse som den föregående ärade talaren. Eller när det från herr Österströms sida heter, att det gäller att få en omröstning, som skulle ge ett verkligt och fullödigt uttryck för, vad det svenska folket vill — då säger jag att det är icke så frågan egentligen ligger. Utan den ligger så, att vi vilja ha icke så mycket folkviljan belyst som fastmer sammansättningen av den opinion, som i förbudsfrågan står för och emot, belyst. Om det vore fråga om en avgörande omröstning, så att vi hade antingen ett bekräftande referendum eller ett referendum, som innebure verkligen ett förhandsbeslut, då hade vi verkligen att taga hänsyn till, vad man »vill» i den mening, som föreligger vid de allmänna valen. Medan man i det beslutande referendum så att säga ger statsmakterna en *instruktion*, ger man genom detta konsultativa referendum endast en *information*.

Redan föregående år tillät jag mig i denna kammare väcka en motion, som avisades såväl här som i första kammaren, en motion gående ut på att man måtte vidtaga sådana utgärder vid de vanliga valen, att det gäves möjlighet att statistiskt belysa, huru män och kvinnor fördelade sig på de olika partibeteckningarna. Motionen grundade sig på den åskådning, jag hade tillfälle att då i debatten utveckla, nämligen att det vore av den allra största betydelse för demokratien att vinna klarhet över sin egen sammansättning, att veta med vilka element den opererade, att veta huru majoritet och minoritet äro sammansatta, för att genom en avsyning av resultatet också

kunna bilda sig ett välgrundat omdöme om tillbörligheten — resp. icke-tillbörligheten — av ifrågasatta åtgärder.

För att i någon mån giva en tankeställare åt den föregående ärade talaren med avseende å tillbörligheten att överhuvud göra en uppdelning efter vissa grunder, skall jag be att få taga några exempel. Jag tänker mig t. ex., att en brännande fråga, som vi behandlade här i fjol, nämligen fosterfördrivningsfrågan skulle bliva så aktuell, att den skulle gå ut till folkomröstning. Jag tänker därvid på spørsmålet om relativ straffrihet vid fosterfördrivning. Antag att vi läte den gå till en konsultativ folkomröstning av det slag, varom här är fråga — är det då herr Österströms uppfattning, att det icke skulle ligga i statsmakternas och alla människors synnerligen stora intresse att få reda på, vad den svenska kvinnan själv tänker om en sådan åtgärd, hon, som den angår på det intimaste, till skillnad från vad fallet måste vara med mannen. Jag är övertygad om, att herr Österström med den ärlighet, som han reserverade för sig själv i sitt anförande, skulle vara den förste att giva mig rätt däri, att en belysning av frågan genom en fördelning av männens och kvinnornas röster skulle vara till nytta.

Jag skall taga ett annat exempel där det gäller en uppdelning efter en annan grund. Jag tillåter mig antaga, att vi skulle få en folkomröstning, som gällde borttagandet för de frikyrkliga av samvetstvånget med hänsyn till det rådande statskyrkosystemet. Är det verkligen någon av denna kammars ledamöter, som icke skulle finna det rimligt, att vi vidtog en sådan anordning, att vi finge klart för oss, vad de frikyrkliga själva tänka om denna sak, att vi alltså toge en indelningsgrund, som vore lämpad att belysa dylika förhållanden?

Jag tar ett tredje exempel. Jag tar ett land, som består av två befolkningar med två motsatta kulturer, sådant som Belgien, vars befolkning består av valloner och flamländare. Om det då skulle vidtagas en folkomröstning, som grepe in i någondera partens särregna förhållanden och kulturella intressen, är det icke då er uppfattning, att det då vore en nödvändig sak att se till att man får veta, huru valloner och huru flamländare ställa sig till denna fråga?

Antag vidare, att det vore fråga om lika lön för män och kvinnor. Är det då verkligen någon, som vill göra gällande, att det icke vore i det allmännas intresse, att vi finge reda på, var kvinnorna stode och var männen stode i detta spörsmål? Ja, man behöver endast framställa frågan för att inse riktigheten av detta krav. Man skulle givetvis finna det nödvändigt för statsmakterna att få veta: vad tänker kvinnovärlden själv?

Ja, jag har nämnt dessa exempel endast för att visa, att det är en betydlig överdrift, en betydlig överskattning av den formella majoritetens betydelse för en demokrati, när man anser sig vara hjälpt med att endast få veta, var majoriteten och var minoriteten ligger. Livet är gudskelov mera komplicerat än så. Vi leva i ett tidevarv, då vi ha på dagordningen minoriteternas rätt, så snart det gäller nationerna i deras förhållanden. Och det spörsmålet griper in även i

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
ang ende rus-
ärycksförbud.

(Forts.)

frågan om demokratin inom nationerna, när man allvarligt vill tänka över problemet. Det visar sig, att det blir en stor uppgift att förena hänsynen till majoriteten med jämväl hänsyn till minoriteten, i anslutning till grundsatsen, att man skall göra rätt åt alla och orätt åt ingen. Det har varit den klassiska liberalismens stora förtjänst, att den under en gången tid sökt sammansmälta dessa grundsatser med varandra, sökt kanske mera än vi andra, som varit engagerade i klasspartier å omse sidor, att bära upp försoningen av dessa idéer. Och det är min uppfattning, att vi ha åtskilligt att lära av denna klassiska liberalism, som jag hoppas ännu har någon förfäktare av denna grundåskådning. Vi ha visserligen alltid att räkna med majoriteten såsom det utslagsfällande, när det gäller ett verkligt avgörande, en *kraftmätning*, men vi få icke glömma, att då det gäller statens handlande, statsmakternas åtgärder i den ena eller den andra frågan, det också är av utomordentlig betydelse att få alla sådana faktorer, som spela in på ett mera betydande sätt, vederbörligen be-lysta.

Jag säger detta därför, att jag under inga omständigheter kan ansluta mig till dem, som anse, att allan rättfärdighet är fylld i fråga om demokratin bara vi veta, var majoriteten och var minoriteten finnes. Nej, det räcker icke. Det skall visa sig icke bara hos oss utan över allt i världen, att ju närmare demokratin kommer in på sina uppgifter, desto mera tvingas den att anlägga ett något annat betraktelsesätt än det rent kvantitativa. Man skall tvingas att räkna med sammansättningen av de element, på vilka man vill bygga lagstiftningsåtgärderna.

Det är utifrån denna allmänna grundsyn, som för mig gäller icke endast i denna fråga utan i överhuvud taget alla frågor, som jag skulle önskat, att uppdelningsgrunderna blivit flera än vad som är fallet i lagutskottsförslaget. Lagutskottet har stannat vid en uppdelning efter kön. Enligt min uppfattning har den ärade reservant i princip rätt, som pekar på att det också varit tillbörligt, att man fått en belysning även av andra faktorer. Särskilt tänker jag på frågan om åldersklasser, och jag gör detta av det enkla och praktiska skälet, att om vi taga åldrarna där uppe på 60, 70 eller 80 år, så blir det knappast någon av dessa kategorier, som får vara med som stödjepelare, resp. underminerare, av den eventuellt genomförda förbudslagstiftningen. En belysning av mellanåldrarnas och särskilt de yngre åldrarnas ställning skulle ha varit av stor betydelse. Jag hade för min del önskat att få en belysning jämväl av den *sociala* sammansättningen — om jag får uttrycka mig så — av den majoritet, på vilken ett eventuellt genomfört förbud komme att vila. Jag fäster uppmärksamheten därpå, att man dock inom alkoholforskningen och särskilt dess sociala sida klarlagt den sanningen, att olika ekonomiska skikt reagera på olika sätt, när det gäller deras ställning till alkoholen. Undersökningar på detta område ha verkställts i olika länder och med högst intressanta resultat. Det kan även erinras om att kontrollstyrelsen på sin tid gjort en undersökning som går ut på att visa den relativa belastningen på individernas budget med hänsyn till

deras inkomster. Man tog sikte på kvantiteten utminuteringsvis försålt brännvin på de olika inkomstgrupperna. Jag tror, att det skulle vara utomordentligt belysande och värdefullt för statsmakterna att få dylika synpunkter belysta. Men jag förstår å andra sidan, att det stöter på mycket stora och mycket betydande tekniska svårigheter att ordna denna sak, och man har därför, förmodar jag, enat sig om att stanna inför denna enda uppdelningsgrund, som föreslagits och som åsyftar, att männen och kvinnorna skola rösta var för sig. Och då må jag säga, att det är icke utan skäl som man gjort just så. Och varför? Här har sagts och det har upprepats i denna debatt, att detta betyder en degradering av den svenska kvinnan. Avsikten vore att väga hennes röst som det heter, och låta den befinnas lättare än mannens. Herr Österström sade, att man icke skulle vilja värdera hennes röst, men man skulle *väga* den! Mig veterligen har väl ingen, som uppträtt för lagutskottets förslag, gått in för en sådan uppfattning. Jag får för min del säga, att vore det fråga om att undervärdera kvinnans röst i denna fråga eller låta den väga lättare än mannens, då skulle jag förena mig med herr Österström och gå med på den reservationen som är avgiven av herr Larson i Lerdala. Men detta är icke meningen. Och jag måste, herr förste vice talman, säga, att när man i ett nummer av Svenska Morgonbladet får se ett telegram från en norsk kvinnoorganisation, som protesterar mot att vi skulle vilja väga den svenska kvinnans röster och värdera dem mindre än mannens, då står man inför en trafik, som enligt min mening starkt påminner om den import och export av diverse uppfattningar, som vi bevittnade år 1914 och därefter. Jag får säga, att vi i Sverige tänka ordna denna fråga utan inblandning från annat håll. Jag vill tillägga, att denna inblandning säkerligen icke tillkommit utan efter bearbetning från håll, som systematiskt söka göra gällande, att här kommer att verkställas en vägning av rösterna.

Ja, varför vilja vi ha denna uppdelning av rösterna på män och kvinnor i denna fråga? Jo, av det enkla skälet, att *de båda könen förhålla sig olika i sin ställning till alkoholseden och att de i enlighet härmed reagera på olika sätt när det gäller ett sådant ingrepp i denna sed som ett totalförbud*. I stort sett måste man erkänna, att till sin egen berömmelse och heder den svenska kvinnan står utanför alkoholvanan. Det är mannen som huvudsakligen är bäraren av alkoholvanan. För lagstiftaren, för statsmakten är det då ett förstahandsintresse att få veta: var har jag den lagbrytande tendensen? På vilken sida har jag att räkna de antisociala element, som komma att underminera ett redan genomfört förbud? Jag måste alltså säga — och detta är icke en paradox utan en ren och klar sanning — att är det någon som är undervärderad, så tycks det vara den stackars mannen. Ty man förutsätter utan vidare att det skulle vara han, som bleve bäraren av den antisociala tendensen att underminera en redan genomförd förbudslagstiftning. Jag finner det alldeles riktigt, att man söker göra klart för sig, var man har de element, som äro bärare av motståndet, ty för en klok lagstiftning och en upplyst statsmakt synes det mig vara nödvändigt att till bedömande av förut-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

sättningarna för en så ingripande åtgärd som ett rusdrycksförbud verkligen få en *allsidig* belysning av de tendenser i ena eller andra riktningen som här kunna komma att göra sig gällande. Det är ett intresse icke bara för statsmakterna utan också för allmänheten därför att den stora allmänheten kan komma i den situationen att en gång taga ställning till frågan huruvida statsmakterna skola eller icke skola vidtaga en åtgärd, som varit underställd en konsultativ folkomröstning. Herr förste vice talman, jag vill gå ännu ett steg längre och säga, att detta intresse föreligger icke bara för statsmakterna och allmänheten, utan även för den enskilde riksdagsmannen. Ty, herr Österström, jag gör det tankeexperimentet, att endast, låt mig säga, 57 eller 58 % uttala sig till förmån för ett förbud och att vi ha enligt herr Österströms recept tagit alla under en hatt utan möjlighet att kunna studera ut, huru majoriteten är sammansatt. Då kommer den enskilde riksdagsmannen, när det gäller hans kandidatur till riksdagen, att ställas inför den frågan av sina valmän: har ni eller har ni icke för avsikt att i riksdagen giva stöd åt kravet på genomförandet av ett allmänt rusdrycksförbud? Jag måste säga mig, att nog vore man rasande illa ställd, därest man under sådana förhållanden endast hade att tillgå en naken majoritetssiffra och icke visste, vad det är för krafter, som finnas å ömse sidor, om man icke visste, *huru lagbrytaren-mannen proportionsvis är fördelad på de båda grupperna*. Och jag får säga, att vore siffran så låg, så skulle nog mången gärna önska också ytterligare vissa faktorer belysta för att kunna svara på frågan, hur han skulle komma att ställa sig.

Jag vill därför säga, att ur alla dessa parterers synpunkt det är i hög grad önskvärt att få något mera än skillnaden mellan majoritet och minoritet belyst. Men antag, att herr Österströms recept skulle avgå med seger och man sålunda finge omröstningen verkställd utan denna differentiering, som jag för min del förorddat, vad blir då följden? Jo, ögonblickligen skall man från appellisternas läger ge ut parollen: ja, det resultatet veta vi ingenting om, vi veta ej, vilka som stå bakom det och följaktligen icke vad det har för värde. Och vi känna alla till, att har man någonstades visat handlingskraft att sätta in en energisk propaganda, när det gällt, så har det varit just från det saligen avsomnade medborgarförbundet, som emellertid uppstått i ny gestalt — det kan ha många namn! För min del gillar jag icke denna trafik, utan anser att den är i hög grad betänklilig. Men jag måste säga, att det skulle å riksdagens sida vara synnerligen *oklokt*, om man icke räknade med de faktiska förhållandena.

Om nu så är, vad är det för grund för oss att försöka avhända oss möjligheten att få alla dessa faktorer belysta, när vi nu *kunna* få dem belysta? Det ligger direkt i regeringens, i riksdagens, i allmänhetens och den enskilde riksdagsmannens intresse att här vinna klarhet över läget. Det är i allmänhet farligt att fira gudstjänst inför beslöjade gudar, och det vore enligt min uppfattning en sådan gudstjänst, därest vi godtoge ett resultat, om vars verkliga innebörd vi egentligen ingenting visste. Det är, när papperen ligga på bordet, när klarhet därmed är given, som vi verkligen kunna bedöma tillbö-

ligheten av ifrågasatta åtgärder. Ty den föregående ärade talaren kan vara förvissad om, att han skall bli svaret skyldig, när man efter omröstningen gentemot honom invänder, att vi veta icke, vilka som stå bakom. Han kan visserligen säga: »det är min övertygelse att där stå de och de bakom». Men hur vet herr Österström det? Därom vet han ingenting! Ja, varför skola vi då köpa grisen i säcken, när vi kunna få det hela belyst, när vi kunna få papperen på bordet, när herr Österström gentemot motståndarna kan få möjlighet att peka på solklara fakta och genom omröstningen belysta resultat och säga att så är det verkliga förhållandet, sådant är läget. Jag må säga, att nog är det en underlig form av nitälskan för klarhet och upplysning, när man vill beröva oss den primära och enklaste möjligheten att här skaffa en välbehöfvig klarhet.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ja, det är från de utgångspunkterna som jag, herr förste vice talman, måste säga, att, om jag också måste beklaga, att lagutskottet icke ansett sig kunna ge ytterligare och mera grundlig belysning även av andra faktorer, det dock är en förtjänst med detta utlåtande, att det erbjuder en möjlighet för oss att se, hur landet ligger med hänsyn till de två huvudgrupper, som dock stå i radikalt olika förhållande till alkoholvanan.

Herr Österström talade om »dödsfaran för den verkliga demokrati». Jag har respekt för all verklig själanöd och även för herr Österströms! Men jag må säga, att, om demokrati aldrig befinner sig i större dödsfara, än då den står inför möjligheten att få klarhet över de moment och faktorer som den, statsmakter och lagstiftare ha ett oundgängligt behov av för att kunna bilda sig ett omdöme, ja, då tycker jag, att den dödsfaran vill jag med varm hand överlåta till herr Österström att syssla med. Och låt mig säga, att, skall det vara någon mening med demokrati, skall det vara något förnuft med ett demokratiskt styrelsesätt, så måste det vara förbundet med vilja och mod att se verkligheten i vitögat och att få på bordet alla upplysningar som stå att vinna. Ty till den *obskurantismens demokrati*, som medvetet vill avskära möjligheten för oss att få klarhet i denna sak, till den, herr förste vice talman, vill jag *icke* bekänna mig, och därför ber jag att få yrka bifall till denna 8 § i den lydelse som lagutskottet givit densamma.

Med herr Engberg förenade sig herrar *Sköld* och *Olsson* i Golvasta.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr *Olofson* i Västerås: Herr förste vice talman, kammarledamöter! Herr Engberg tänker uppenbarligen så här: »dåne liksom åskan, bröder», så segra vi. Och det skulle icke förvåna mig, om någon vinglande farkost skulle få styrbords slagsida efter en sådan salva vänsterifrån. Men vad mig beträffar, så har jag icke blivit övertygad om att det finnes något bärande uti vad herr Engberg här har anfört.

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Jag ämnar sålunda att göra några erinringar mot den punkt i första lagutskottets förslag, som rör sig om särskiljandet av mäns och kvinnors röster. Jag kan nämligen icke tänka mig att det finnes något som helst skäl för ett sådant särskiljande, och jag är fullkomligt övertygad om att något sådant skäl icke heller skall kunna framföras, åtminstone icke något tillräckligt bärande. Det skäl, som utskottet för sin del har anfört, finner jag icke vara något skäl alls. Jo, det finnes verkligen ett skäl, men endast för dem, som härvidlag söka en väg eller rättare sagt låta sig lockas ut på en väg, där det är fråga om, visserligen icke att beröva kvinnorna deras rösträtt, men att beröva dem en del av inflytandet på lagstiftningen; det blir i varje fall samma sak.

Men innan jag rör något närmare vid denna sak — och jag ber att få förutskicka att jag skall fatta mig kort — så vill jag ett ögonblick dröja vid de försök, som ha gjorts att nedtysta den opposition, som förmärkes mot utskottets förslag i den här punkten. Jag har ingenting av erkännande att ge åt den trafik, som man gjort sig skyldig till på visst håll inom nykterhetslägret, icke det minsta. Men jag vill å andra sidan på det bestämdaste vända mig mot den taktik man använt sig av på det andra hållet. Oss motståndare till särskiljandet har man tillåtit sig kalla »fega själar» och »folkrepresentanter, som sjunka ned till att enbart spela den tjänande broderns roll», och man har förmenat, att vi äro »icke önskvärda företeelser i det politiska livet». Jag skall icke sjunka så djupt, att jag använder det talet mot dem, som för sin del begagna sig därav, och jag skall icke heller tala om de »tjänande bröderna», som den gång då stridslyckan vänder sig, taga sold på andra sidan linjen. Men där emot anser jag det vara min rätt och en plikt mot mig själv och många andra av kammarens ledamöter att på det bestämdaste protestera mot dessa beskyllningar. Sådana stridsmetoder böra icke förekomma bland hederligt folk. Min ställning för övrigt till den här frågan var klar och uttalad långt innan jag fick det första uttalandet från någon nykterhetsorganisation. Den är klar och given i och med min ställning till kvinnans medborgarrätt. Därmed är den saken avgjord. Och jag ber att få tillägga, för att icke misstänkas att vara någon »tjänande broder», att jag tillhör icke riksdagens nykterhetsgrupp; jag tillhör icke heller någon nykterhetsorganisation. Och jag tillät mig under förra årets valrörelse helt enkelt vägra att svara på de frågor, som nykterhetsfolket ställde till kandidaterna.

Man har i pressen sökt att draga ett löjets skimmer över reservationen, över reservanten icke minst, och man har i hänmättade ordalag talat om »Lerdalas budskap», och man har sökt att samtidigt draga löjets skimmer jämväl över dem, som instämma i huvudsak i reservationen. Då frågar jag: vad är detta för fasoner? Men det är så, att man vet, att löjet är ett verksamt medel, och det är därför man använder det. Det finns ingenting som dödar så säkert som löjet, om det träffar. Men det kan också hända, att detta löjets skimmer kan återfalla på dem som söka att draga det över andra, och det är icke uteslutet, att så kan ske i detta fall. Jag ber att få

säga, att, oavsett varifrån ett förnuftigt förslag kommer, så ger jag det mitt stöd, även om det skulle komma från herr Larson i Lerdala. Det är intet skäl att ändra mening därför, att man finner att någon annan kan ha densamma. Och detta skulle jag vilja säga, och säga det öppet och ärligt, även fastän en ledamot av denna kammare tillät sig att klassificera »Lerdala»- och »icke-Lerdalaanhängare» på en offentligt uppsatt talarlista. Och jag vill tillägga, att har jag en uppfattning om demokratien och har jag haft den i tjugu år och under dessa tjugu år gjort vad jag förmått för att föra den vidare, så finns väl icke något rimligt skäl eller någon rimlig anledning att byta ståndpunkt bara därför, att den råkar sammanfalla i huvudsak med en reservation av herr Larson i Lerdala.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Det har sagts, att vi missuppfattat folkomröstningen. Det ha vi visst icke gjort, icke det minsta. Vi äro fullt på det klara med, vad förslaget betyder, vi äro på det klara med meningen med det-samma. Snarare skulle jag vilja säga, att det är herrar särskiljare, som ha missuppfattat antingen omröstningen eller också sig själva, såvida de nu anse sig vara anhängare av den fulla demokratien. Omröstningen skall ju ge besked om folkets vilja, det vill säga om medborgarnas uppfattning i vissa frågor, detta därför att denna uppfattning icke helt kan taga sig uttryck vid de allmänna valen. Omröstningens resultat, märk väl, skall sedan bli vägledande för riksdagen. Alltså medborgarnas vilja skall här öva inflytande på lagstiftningen; man borde kunna vara enig i den punkten. Då anmärker jag: vid valen till denna kammare tar sig också medborgarnas vilja uttryck, men då frågar man icke, om det är män eller kvinnor, då räknar man endast rösterna, och då utövar varje avgiven röst samma inflytande på lagstiftningen. Men härvidlag, där det också gäller att öva inflytande på lagstiftningen, skola rösterna värderas olika. Det är däri, som orättfärdigheten ligger.

Nu bestrider utskottet talet om att rösterna skulle värderas olika. Här ha gjorts alla möjliga försök under debatten att också bestrida detta. Jag frågar: vad tjänar det till att bestrida en sak, vilken, såsom man brukar säga, hela socknen vet i förväg; det tjänar icke till det allra minsta. Utskottet säger ju självt, att uppdelningen bör ske, för att lämna vägledning åt lagstiftarna. Om uppdelningen nu skall ha en sådan betydelse, så måste det ju vara så, att en olika värdering skall äga rum; det är alltså uppenbart, ty i annat fall vore uppdelningen fullkomligt meningslös. Det måste alltså här vara fråga om en sådan värdering, om en gradering skulle jag vilja säga. Ett sådant förfarande öppnar vägen för en gradering av medborgarna, som enligt mitt förmenande är en farlig väg, ty det öppnar vägen tillbaka till det gamla. Jag frågar, är det männens röster, som skola undervärderas? Nej, naturligtvis icke; ty man menar givetvis, att det är männen, som ha den största skadan av ett förbud, och därför vill man veta, hur rösterna fördela sig. Det är alltså kvinnornas röster, som skola undervärderas. Nu frågar jag här: när det gäller denna värdering, valde kvinnorna vid valet 1921 så mycket oförståndigare än vad männen gjorde hösten 1920? Möjligen skulle

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

herr Engberg vilja säga, att i Västmanland valde kvinnorna 1921 synnerligen dumt, men han har alldeles säkert den uppfattningen, att de valde synnerligen klokt i Malmö. Jag tror icke gärna, att man skall kunna säga, att det finnes någon anledning att värdera olika och likväl är detta innerst inne vad man åsyftar.

Herr Engberg har också dragit upp konsekvenserna av detta särskilnadssystem. Han räknar upp en hel del frågor, där man skulle väga de skilda samhällsgrupperna olika. Jag tror också, att det kommer att gå den vägen. När det således nu är fråga om här, att de, som eventuellt få största skadan av ett förbud eller en lagstiftning därom, skola tillerkännas större värde, då får man naturligtvis gå den vägen i fortsättningen. Det skulle alltså möjligen kunna hända, att, om man skulle lagstifta mot skogsskövling, så skulle baggbölarne ha det största inflytandet, och gällde det omröstning om tvångsinternering av alkoholister, borde naturligtvis deliranternas röster räknas högst. Man skulle kunna fortsätta i oändlighet på den vägen. Det vore galenskap säger man. Ja, men det vore fullt i stil med vad man här vill gå in för.

Herr Engberg talar om beslöjade gudar, som han tycks vara rädd för i detta sammanhang; och likväl sitta både herr Engberg och jag i denna kammare, där vi representera och betjäna beslöjade gudar var och en på sitt håll.

Till slut, för att inte trötta, vill jag bara dröja vid en enda fråga. Äro herrarna verkligen säkra på att kvinnorna ta emot en sådan här degradering? Vad skulle herrarna säga, om kvinnorna i detta land konsekvent vägrade att deltaga i en sådan omröstning? Blevde denna då upplysande för den lagstiftande församlingen? Jag skulle knappast tro det. Här gäller det alldeles säkert att man tänker, innan man handlar.

Jag skulle vilja sluta med att säga ifrån, att jag, när det gäller frågan om politiskt inflytande, icke skiljer på, icke talar om män eller kvinnor, utan om medborgare och ingenting annat än medborgare.

Den omständigheten gör, herr talman, att jag ber att få ansluta mig till herr Sävströms yrkande.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Katrineholm, *Karlsson* i Vadstena, *Blomquist*, *Ericson* i Boxholm, *Berg* i Karlskrona, *Olsson* i Mellerud, *Carlsson* i Mölndal, *Brännberg*, *Hedvall*, *Höglund*, *Bäcklund*, *Hansson* i Trollhättan, *Vahlstedt*, *Holmberg* och *Olsson* i Gävle.

Herr förste vice talmannen *Hamilton*: Herr talman! Jag hoppas, att mina kamrater i kammaren icke misstycika, att jag först tillåter mig erinra om att ett fyrtiotal talare ha redan hos talmannen begärt ordet, och därför tror jag det vore att visa lämplig hänsyn till kammaren, om vi begränsade våra anföranden.

Jag har nödgats begära ordet för att taga avstånd från utskottets

förslag i vad det avser ett särskiljande mellan män och kvinnor. Ett dylikt förfarande står fullständigt i strid mot den ställning, som framför allt denna kammare har intagit gentemot kvinnan. Ett särskiljande mellan män och kvinnor innebär icke annat och kan icke innebära annat, än att man vill väga och icke räkna rösterna och att man har för avsikt att därest folkomröstningen genom kvinnans medverkan går emot den åsikt, vilken man hyser, nedsätta värdet av eller värdera lägre kvinnans röster än mennens. Utskottets förfäktare här i kammaren ha alla förklarat, att så icke är förhållandet: men de vilja veta, hur rösterna falla, de vilja veta, om förbudstanken uppbäres även av män. Varför? Naturligtvis kan det icke vara för något annat ändamål, än att kvinnans röst skall värderas mindre än mennens. Om detta ej varit deras avsikt, då är allt särskiljande av rösterna mellan män och kvinnor rent av meningslöst och kan icke ha någon annan uppgift än att såra kvinnan. Kvinnan bör veta, när hon nu går till denna folkomröstning, att hon är likställd med mannen och att hennes röst kommer att vara av lika stor betydelse som mennens röst. Man har infört referendum eller folkomröstningsförfarandet för att utröna huruvida en viss fråga, löst i en viss riktning, uppbäres av den allmänna opinionen i landet. Man gör så för att undvika att *en enda* fråga skall bli förhärskande vid de blivande riksdagsmannavalen. Om det nu till äventyrs visar sig, att en ansenlig majoritet ansluter sig till tanken på förbud, men denna majoritet skulle huvudsakligen bestå av kvinnor, under det minoriteten skulle bestå av män, då ha väl de, som förfäktat utskottets förslag, den meningen, att förbudet icke kan införas. Men vad har detta för påföljd? Jo, vid de blivande riksdagsmannavalen kommer förbudsfrågan att bli den enda fråga, som dominerar. Vid det tillfället, mina herrar, räknas dock icke kvinnornas röster för sig och mennens för sig.

Hela detta särskiljande är rentav absurt, även om det försvaras med den skicklighet, som herrar Pettersson, Engberg och Lindqvist ådagalagt. Vi ha, mina herrar, tillerkänt den svenska kvinnan i socialt hänseende, i politiskt hänseende, samma ställning som mannen. Vi ha också tillerkänt kvinnan samma medborgerliga rättigheter som männen, och jag har av mitt fulla hjärta medverkat därtill. Det skulle kännas beklämmande för mig, om jag i dag genom ett stöd åt utskottets förslag skulle minska värdet av vad jag en gång såsom en gärd av rättfärdighet tillerkänt kvinnan. I politiskt avseende stå vi icke som man och kvinna, nej, vi stå såsom likställda medborgare uti ett land, som vi kalla för vårt och vars väl vi alla vilja befordra.

Jag har såsom de flesta av eder fått massor av hemställanden att rösta i den eller den riktningen. Jag skall icke trötta kammaren med dem, men jag är särskilt anmodad att frambära en protest inför kammaren, och jag gör det därför att denna protest överensstämmer fullständigt med den åsikt, som jag hyser. Den protesten lyder: »Genom eder, herr vice talman, anhålla vi, frisinnade kvinnor i Jönköping, vördsamt att få protestera mot den stora orättvisa, som in-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

nebäres i förslaget om särskiljande av männens och kvinnornas röster vid den ifrågasatta förbudsomröstningen». Det synes mig vara en protest, som är fullt berättigad, då vi gå att fatta beslut i denna fråga.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid § 8 av herr Edward Larson avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Janson* i Kungsör och *Jönsson* i Fridhill.

Herr *Söderberg*: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag har svårt att elda upp mig till den höga stämning, som från en del talare kommit till uttryck i den här frågan. Jag undrar, om man icke från båda hållen överdriver åtskilligt, vad här rör sig om.

Jag kan med mitt enkla förstånd icke få klart för mig, att man begär en odemokratisk handling, då man sätter i fråga att vid en omröstning av den art, det här gäller, d. v. s. en upplysande folkomröstning, dela upp rösterna på visst sätt.

Jag erinrar om att, fastän lagförslaget endast innehåller bestämmelser om uppdelning mellan män och kvinnor, det ju dock är fråga om — vilket också har sagts i utskottets motivering — att man vid bearbetning av materialet skall göra ytterligare uppdelning exempelvis mellan land och stad. Vill man då göra gällande, att detta skulle betyda en olika värdering av rösterna mellan land och stad? Jag kan icke se frågan på annat sätt, än att i den mån som man behöver ta ställning till huruvida det här tillvägagångssättet är demokratiskt eller icke, så inställer sig den frågan, först när man avancerat så långt, att det blir fråga om, vilken hänsyn man skall ta till det uppslag folkomröstningen ger, men icke nu, då det endast skall bestämmas, hur frågan om folkomröstningen skall ordnas. Det blir vid en senare tidpunkt, som det enligt mitt förmenande gäller att ta ställning till, huruvida det är demokratiskt eller icke att gå på den här linjen. Det är möjligt, att det är en brist i mitt sätt att tänka, men inte har någon av talarna, som velat hävda, att detta skulle vara odemokratiskt, lyckats övertyga mig.

Herr *Österström* ville göra gällande, att om agitationen i den här frågan får pågå en liten tid till, skulle lagutskottet komma att stå som kringskuren kung. Jag skulle vilja säga, att jag håller för lika sannolikt, att om upplysningsverksamheten får pågå litet till, kan det också bli en annan möjlighet, d. v. s. om man får klart för sig överallt, att det icke är fråga om en avgörande folkomröstning utan endast om en upplysande, kan det också inträffa, att det icke blir lagutskottet och de, som förfakta samma mening som lagutskottet, vilka komma att stå som kringskuren kung, utan det kan bli på andra sidan man kommer i den ställningen. Det ena kan sannolikt inträffa lika väl som det andra.

Jag har tänkt mig det motsatta fallet: antag att det vore så, att vi en lång tid här i landet haft ett förbud och att det visat sig riktigt, såsom man också antagit, att det är kvinnorna, som lida mest

under följderna av rusdrycksbruket! Kvinnorna hade under den tid detta förbud rått också fått detta ytterligare bekräftat och kommit till en bättre ställning i samhället, än de hade under rusdrycksbrukets tider, det vill säga man hade kommit bort från denna olägenhet. Om det så växte upp en stark opinion för folkomröstning i och för upphävande av detta förbud, skulle det då vara oriktigt att ta hänsyn till, huruvida kvinnorna vilja ha kvar detta förbud, som ju för dem innebar en fördel? Jag måste säga mig, att det kan icke vara oriktigt att begära en sådan upplysning.

Ännu en sak. Det har talats om att man här ville undervärdera kvinnornas röster eller som herr Österström sade: om man icke vill värdera dem, så vill man väga dem. Ja, det torde kanske vara så, att med den utgångspunkt, jag nyss var inne på, eller att kvinnorna lida mest av bruket av rusdrycker här i landet, det för en hel mängd av de människor, som till slut få taga ställning till frågan, om man skall gå in för rusdrycksförbud eller inte, kan vara av värde att veta, om kvinnorna i allmänhet dela denna uppfattning och om deras lidande under rusdrycksbruket varit så stort, att det tager sig bestämt uttryck vid en eventuell folkomröstning.

Det är på detta sätt jag ser denna fråga, och det är detta, som är avgörande för mig, så mycket mer som jag — jag upprepar det — inte på något sätt kan se, att det ligger något odemokratiskt i ett sådant handlande. Jag har för övrigt under den tid, jag lyssnat till utskottets behandling i denna fråga, önskat göra några erinringar mot det sätt, varpå man skall åstadkomma denna omröstnings-procedure, d. v. s. detta särskiljande. Jag tror, att det hade varit bättre, om man gått den enklare väg i detta fall, som anvisats i herrar Westmans och Lindleys reservation. Jag skall emellertid inte uppehålla mig härvid. Det återstår intet annat för mig, än att på denna punkt yrka bifall till utskottets förslag. Jag tror vidare, att det ur många synpunkter varit fördelaktigt, om man velat uppskjuta denna omröstning till nästa år. Jag skall dock inte för min del taga kammarens tid i anspråk längre. Det är nog riktigt, att knappast något nytt kan sägas i denna fråga, och jag kan för min del nöja mig med, att i det väsentligaste instämma i de synpunkter, som anförts av herr Lindqvist i Halmstad.

Jag ber, herr talman, att vid denna paragraf yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Thuring: Herr talman, kammarledamöter! Även med risk att bli betraktad som fanatiker och såsom en den där inte kan begripa, vad som för alla tycks vara solklart, kan jag inte underlåta att vid denna frågas behandling taga kammarens tid i anspråk några minuter för några synpunkters framhållande. Detta på grund av frågans stora principiella innebörd för de svenska kvinnorna.

I lagutskottets utlåtande § 8 föreslås, som vi ha hört, en uppdelning av rösterna i enlighet med könen vid en folkomröstning om ett rusdrycksförbud. Med anledning härav blir det nödvändigt, att vi betrakta den planerade folkomröstningen från två olika synpunk-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

ter. Den första och för mig viktigaste är den principiella innebörden i folkomröstningsinstitutet, den andra — som jag i detta sammanhang inte något vidare vill gå in på, eftersom det redan talats så mycket om densamma — är förbudssynpunkten.

Man har från många håll under senare tider sökt göra gällande, att folkomröstningsinstitutet kommit till huvudsakligen för en omröstning i förbudsfrågan. Gentemot detta vill jag erinra om, att i punkt 2 av det socialdemokratiska arbetarepartiets program finnes folkomröstningen upptagen, varför det är ett gammalt folkkrav. Herr Gustaf Strömberg i första kammaren uttalade även detta när lagen där i år antogs, i det han säger, att det är ett gammalt folkkrav hos vänsterpartierna, som här uppställes, och att det sålunda inte är någon nyhet, som man fört fram under den senaste tiden. Visserligen har det kommit fram till slutligt avgörande *nu*, men det är dock något helt annat. Det är ett gammalt vänsterkrav och sålunda inte resultat av någon uppkommen rädsla för det ansvar, som riksdagen är skyldig att bära inför folket. Längre fram i debatten tillade han: »Då herr Trygger ville göra gällande, att det är nykterhetsfrågan, som föranlett, att kravet på folkomröstningsinstitutet kommit fram, ber jag att få meddela, att detta icke är fallet för det socialdemokratiska partiets vidkommande. Detta parti har nämligen kommit till sin ståndpunkt i frågan ur allmänt demokratiska synpunkter och har haft frågan om folkomröstningsinstitutet på sitt program under ofantligt många år.» Så långt herr Strömberg.

Som framgår härav, har folkomröstningsinstitutet en långt djupare betydelse än att tjäna som skiljedomare i nykterhetsfrågan. Det är ett gammalt folkkrav och utgör endast ett naturligt led i utvecklingen fram mot ett verkligt folkvälde. Jag hoppas också, att det inte skall vara någon av det socialdemokratiska partiets ledamöter, som ha en annan uppfattning härutinnan. För närvarande är det visserligen endast den rådgivande folkomröstningen vi fått, men det är ju bara en tidsfråga, hur snart vi även få den bestämmande. Att man det oaktat, fastän den endast är av rådgivande art, tillmäter den en mycket stor betydelse, framgår av det yttrande, som herr Lindman hade i denna kammare, när lagen i år antogs, och som jag för min del lade mycket noga på hjärtat. Han säger: »Efter detta kommer icke svenska folket längre att kunna sägas representeras av riksdagen, då det tillkommit ett annat moment, folkomröstningen, som kommer att försvaga representationens ställning. I föl uttalades av herr Branting, den nuvarande statsministern, att det alltid skulle komma att kvarstå behov av en representation, som kan mera odelat sätta sig in i mängden av viktiga detaljfrågor. Men, fortsatte han, en del stora principiella frågor, kunna och bära överlämnas åt folket självt till direkt avgörande. Den som uttalade detta måste följaktligen ha den uppfattningen, att folkomröstning kommer att äga rum i en del stora principiella frågor, och han måste vidare ha den meningen, att riksdagen sådan den hittills har varit, icke skall ha den betydelse och den ställning för framtiden, som den nu har enligt de svenska grundlagarna.» Så långt herr Lindman.

Jag har velat peka på detta uttalande för att poängtera, vad folkomröstningsinstitutet verkligen innebär och att det inte tillkommit för förbudsfrågans skull. Det är ju endast en händelse, att förbudsfrågan blir den första, som på detta sätt hänskjutes till folkets indirekta avgörande. Nästa gång blir det en annan fråga. Det är just på denna grund, som det för mig synes vara av oerhörd betydelse, att vi från början fastslå principerna, att varje individ utan annan begränsning än den som förekommer vid andra röstningar, skall ha *samma medinflytande och avgöranderätt i alla de till omröstning förekommande frågorna.*

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Det är detta, som jag särskilt velat framhålla och poängtera. Om vi nu tumma på dessa allmänmänskliga principer, som vi genom den allmänna, lika och direkta rösträtten fått genomförd, kunna vi få ett prejudikat, som för framtiden kan draga med sig de mest oanade konsekvenser. Om männen icke anse oss kvinnor ha tillräcklig ömdömesförmåga för att få medinflytande på *denna* fråga, så kan förvisso detta bli fallet i alla andra frågor, som bli föremål för omröstning. Och då äro vi ju åter inne på den könsfråga, som vi nyss trodde vi hade löst. Huru mycket man än förnekar, att man härigenom vill placera kvinnorna i en särställning, kan man inte annat än hemfalla till en dylik slutledning, i synnerhet om man ser på denna särskildnad mot bakgrunden av den mängd uttalanden, som gjorts, »att detta är en människens fråga; att det är männen som skola uppehålla förbudet; kvinnorna supa inte etc.» Alltså: därför att männen äro mera intresserade för spriten än kvinnorna, kan man inte tillåta kvinnorna att vara med och bestämma i denna fråga! Är det inte här tydligt fastslaget, att könen få olika värde, när det gäller denna samhällsangelägenhet? Men då ligger det väl också snubblande nära tillhands för oss kvinnor att antaga, att det kommer att bli på samma sätt vid andra frågors avgörande.

Jag läste häromdagen i en tidning, att man i Danmark fört fram förslag om att till en allmän folkomröstning hänskjuta frågan om militärväsendet. Det har där icke alls varit tal om att skilja de olika könen, utan man vill inhämta *folkets* ställning överhuvud till detta spörsmål. När det gäller en sådan sak som militarismen, kunde man annars med skäl komma och säga, att i denna fråga ha kvinnorna inte alls några insikter; det är inte kvinnorna, som skola gå ut i krig; det är inte kvinnorna som skola fullgöra värnplikt o. s. v., och därför böra de inte ha något att säga till om härvidlag. Men man har inte i Danmark kommit på den genialiska idén att vid en dylik eventuell omröstning föreslå ett särskiljande av könen. Inte i någon fråga har man framfört en sådan tanke. Det skulle alltså vara de svenska männen förbehållet att ha den tivelaktiga äran att vara de enda män i världen, som ville sätta sina kvinnor i annan ställning, när det gäller ett avgörande av en fråga för landets och folkets vidkommande.

Doktor Bratt säger, att ett förbud, som genomföres mot en majoritet av männen, icke kommer att kunna upprätthållas utan kommer att leda till lagbrott. Därmed är det väl tydligt nog ut-

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

(Forts.)

talat, att eftersom man fruktar för kvinnorna i en folkomröstning i denna fråga, måste deras inflytande manipuleras bort. För det första tror jag inte, att herrarna behöva så värst mycket frukta kvinnornas veto mot spriten, ty sorgligt nog är det många kvinnor, som i våra dagar både tolerera och älska denna vara. För det andra angår denna fråga oss kvinnor i lika hög grad som männen, enär den är en barnens, en ungdomens och en hela släktets fråga. Alltså är frågan icke begränsad till könen utan är, som sagt, en hela släktets fråga.

En annan höglärd spritens riddare går så långt, att han säger, att en folkmajoritet av 90 % för en förbudslag icke betyder någonting på grund av styrkan i och frekvensen av de moraliska krafter, som gå emot en sådan lag. Han vill alltså indirekt göra gällande, att de 10 % av befolkningen, som eventuellt skulle rösta mot ett förbud, vore de, som sutte inne med den moraliska kvaliteten hos det svenska folket.

Dessa citat äro tillräckliga för att belysa, hur det är meningen att mota kvinnorna och hindra, att deras inflytande gör sig gällande på denna fråga. Jag lyssnade med ganska stort nöje till herr Engbergs mycket talande anförande i denna fråga, och jag kunde inte låta bli att erinra mig att vad han yttrade gick fullkomligt i stil med vad han förut kommit fram med, nämligen att man vid alla val borde göra skillnad mellan männens och kvinnornas röster. Det var som sagt fullkomligt i stil med den motion han framfört i kamraren förut och som då blev avslagen, när han nu föreslår, att vi vid en omröstning skola gå fram på sådana vägar. Jag vet inte vad det är som gör, att herr Engberg blivit en sådan specialist på skilsmässor mellan könen här i Sverige. Jag finner det så mycket egenodligare, som han själv inte lär vara gift, men det måste väl vara någon anledning, som ligger bakom, efter som han så ofta för detta tal till torgs. Då det nu bara är fråga om en konsultativ omröstning, menar man, att det icke skulle vara något inkräktande på kvinnans värde och medborgerliga rätt om en sådan uppdelning vidtogs. Men, handen på hjärtat, mina herrar, innebär icke en dylik uppdelning i realiteten, att, om också 90 % av kvinnorna uttalade sig för ett förbud, ändå ingen hänsyn kunde tagas härtill vid frågans slutliga avgörande, därest icke nödig majoritet för förbudet funnes bland männen? Kan icke detta kallas för att undervärdera kvinnorna eller sätta dem i en särställning, då förstår jag icke hur en dylik undervärdering skall uttryckas. Jag kan helt instämma i herr Larsons reservation, när han på sidan 41 säger, att det icke blir någon mening i detta uppdelande, om man icke vill taga särskild hänsyn till kvinnorna och särskild till männen. Hur logisk man än försöker vara i sitt försvar för uppdelning, så kan det dock icke bortresoneras, att hela denna åtgärd blir en attack mot kvinnan såsom en självständig och med männen likvärdig medborgare. Vi kvinnor äro alldeles särskilt känsliga i fråga om vår nyss erhållna medborgarrätt, och det vore säkerligen oklokt, mina herrar, om ni nu sökte

tumma på den. Jag tror också, att det är ett psykologiskt sett mycket illa valt ögonblick att komma fram med något dylikt just nu, när vi nätt och jämnt hunnit få vårt människovärde och vår likvärdighet med männen konstaterade, ty ni vet säkerligen, att en nyss erhållen värdefull sak, den låter man icke så lätt beröva sig igen. Det är både sårande och utmanande mot kvinnorna, och jag vill för min del och, som jag tror, i de allra flesta svenska kvinnors namn, uttala en varm och innerlig vädjan till riksdagens män att icke gå med på något sådant. Tillåt oss för framtiden att vid varje slag av folkomröstning liksom vid de allmänna valen gå fram vid männens sida, och låt oss såsom med männen likställda och likvärdiga lägga ned våra röster i urnorna! I annat fall skapas det ett nytt stridsmoment, som enligt mitt förmenande är alldeles onödigt. I stället för en kanske enig och samarbetande nation, finge vi kanske två stridande kön, och detta vore icke lyckligt, just nu, då hela nationens samlade kraft behöves för att rida ut den bekymmersamma tid, vari vi leva.

Såsom det största och för framtiden mest betydelsefulla, som framgått ur en i spillror slagen värld, står förvisso människovärdets erkännande och personlighetsvärdets seger över penningmakten. När även därigenom den särställning, som kvinnorna i alla tider stått uti, därmed upphävdes, så låt oss icke återigen stifta nya särlagar för kvinnorna! Skall en folkomröstning ske på bekostnad av friden mellan de båda könen här i landet, då kan åtminstone icke jag rösta för en dylik.

Jag minnes, att en mycket framstående person uttalade något liknande i fjol i denna kammare. Han hoppades, sade han, att icke könen skulle komma att ställas mot varandra i en folkomröstning. Nu säges det ju att det är barnsligt av oss kvinnor att sätta oss emot denna uppdelning, och att detta bara beror på att vi icke kunna fatta den konsultativa omröstningens innebörd. Jag skall icke närmare ingå på den saken, ty den har herr Österström utvecklat på ett enligt min uppfattning mycket bra sätt, men jag vill bara säga det, att eftersom vi kvinnor icke kunna övertygas om att männen ha rätt i detta hänseende, och männen icke kunna övertygas om att kvinnorna ha rätt, vem skall då bli den opartiske domaren, då både männen och kvinnorna äro parter i målet?

Vilket värde en förbudsomröstning än må ha, så kommer den dock för mig i andra hand. Det är den principiella innebörden av folkomröstningen, som framför allt intresserar mig. Att denna första folkomröstning kommer att få en prejudicerande betydelse är en mening, som också delas av herr Jakob Pettersson, när han på sidan 35 säger:

»Vid sådant förhållande och då man icke bör förbise, att de bestämmelser, vilka komma att fattas i fråga om anordnandet av den första folkomröstning, som med tillämpning av de skedda författningsändringarna skall äga rum, torde komma att tjäna som förebild för de regler, vilka komma att givas för framdeles möjligen

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rvs.
drycksförbud.
(Porta.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

ifrågakommande omröstningar, synes det böra läggas särskild vikt på att den lag, genom vilken folkomröstningsinstitutet första gången bringas i tillämpning, på det mest omsorgsfulla sätt förberedes.»

Han säger alltså uttryckligen, att denna folkomröstning får en prejudicerande betydelse, och det är detta jag velat peka på, med tanke på andra frågor, som kunna bli föremål för en folkomröstning.

Ännu en sak vill jag fästa uppmärksamheten vid. Om också vi kvinnor här i riksdagen, vilka hört så många skäl anföras för denna uppdelning, kunna förstå vad som härmed avses, så kunna i varje fall icke de många kvinnorna ute i landet sätta sig in i denna sak, utan de komma att betrakta oss här i riksdagen som principiösa människor. Visserligen säges det om riksdagen: »I som inträden här, låten hoppet fara», och att »så snart man kommer innanför dessa murar, förlorar man kontakten med folket utanför», men så illa kan jag dock icke tro, att det står till med denna församling.

Av de resolutioner, som vi alla fått emottaga, har väl framgått, att när även kvinnoorganisationer, som icke tillhöra förbudsriktningen, med skärpa uttalat sig mot denna uppdelning, så är detta icke ur nykterhetsfrågans synpunkt. Bakom dessa resolutioner ligga uttalanden, som gälla folkomröstningens stora principiella innebörd. Det är också på grund av denna frågas principiella betydelse, som jag har tagit mod till mig att här framföra dessa synpunkter, och jag vill ännu en gång vädja till herrarnas i andra kamraren rättsmedvetande. Det är väl ändå de stora bärande principerna i livet, som skola föra oss fram till en högre och bättre värld. Är då icke deras hävdande det, som är det viktigaste av allt? Är icke detta långt betydelsefullare och långt värdefullare än att hålla på och bråka om hur man skall avgöra den eller den detaljfrågan, som kanske i det stora hela betyder så oändligt litet, när det verkligen gäller?

Med anledning av vad jag här anfört, skall jag be att få instämna i det yrkande, som här gjorts av herr Sävström.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall endast be att med några korta ord få deklarerera min ställning i denna fråga, och jag får då säga, att i fråga om denna paragraf, d. v. s. i fråga om särskiljande av männens och kvinnornas röster vid en folkomröstning om förbudet, där kan jag icke biträda utskottets förslag.

Våra svenska kvinnor ha så nyligen fått sin fulla medborgarrätt, och de ha i mycket stor utsträckning den uppfattningen, att detta förslag är ett misstroendevotum mot kvinnorna. De tyckas också ha fått för sig, att deras röster komma att värdesättas lägre än männens. Om den saken skall jag dock icke yttra mig nu; det har andra gjort tillräckligt, så det behöver jag icke göra.

Nu tror jag visserligen, att flertalet av våra svenska kvinnor blivit så att säga påtvingade denna rätt, de flesta ha nog aldrig önskat den och ännu mindre begärt den. Men nu ha de den i alla fall, och då de så nyligen ha fått den, så tycker jag icke det är klokt

att strax börja tumma på deras rättigheter och göra dem missmodiga, utan skall det vara, så skall det vara.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Larsons i Lerdala reservation.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

Herr F a s t: Herr talman! Ärade kammarledamöter! Det förevarande utskottsutlåtandet har blivit föremål för synnerligen olika bedömanden, vilket naturligtvis i högsta grad beror på, vilka utgångspunkter man har och vilka sympatier som fått bestämma vars och ens uppfattning i frågan. Man kan ju också säga, att utlåtandet tilldragit sig en synnerligen stark uppmärksamhet, icke bara inom riksdagskretsarna, utan också ute i landet och icke minst i tidningspressen. Den diskussion, som där förts, har icke varit ägnad att verka upplysande i frågan, utan snarare att hetsa de olika lägren mot varandra. Jag tror, att litet mera försiktighet från tidningspressens sida varit högeligen önskvärd, och knappast lärer väl någon tidning härvidlag ha kunnat uppträda på något speciellt partis vägnar, i varje fall icke på något enigt partis vägnar. Jag tror också, att vår tid är synnerligen illa vald för tändande av kättarbål.

Jag har inledningsvis velat erinra om detta och ber nu med herr talmannens tillåtelse att få säga några ord om en sak, som icke varit på tal förut under debatten. Jag syftar på den alkoholgräns, som man angivit i den lag, som finnes intagen i utlåtandet. Vad den saken beträffar måste jag för min del säga, att jag förstår, att man från förbudsmotståndarnas sida måste vara synnerligen glad över den alkoholgräns, som utskottet föreslagit. Jag är nämligen övertygad om att denna låga alkoholgräns, som lagutkastet innehåller, kommer att i den stundande kampen för eller mot förbud sätta vapen i händerna på förbudets motståndare. Jag håller före, att vid den slutliga lagstiftningen tvingas riksdagen att gå ett litet steg längre upp, nämligen till den nuvarande gränsen för pilsnerdrika eller i varje fall i närheten därav. Men då kunde det ha varit klokt att redan nu sätta gränsen vid denna punkt, ty det finns ingen rimlig anledning, så vitt jag kan förstå, att på detta sätt skrämja bort ofantligt många tusental av Sveriges män och kvinnor, som kanske annars skulle rösta för rusdrycksförbudet, men som icke anse, att det blir genomförbart med den föreslagna låga alkoholgränsen. Jag har ansett mig skyldig att säga detta, ty jag medger, att om denna förbudsomröstning — som jag hoppas — ger en stark majoritet för förbudet, blir den på visst sätt prejudicerande också för denna fråga.

Jag befinner mig för min del i det läget, att jag icke är riktigt tillfredsställd vare sig med utskottets utlåtande eller med någon av de förevarande reservationerna, och jag tror, att den meningen delas av ofantligt många i denna kammare. Jag kan för min del icke vara med om att anbefalla, att den förbudsomröstning, som vi nu gå att besluta om, skall äga rum innevarande år. Mitt förnämsta skäl är därvidlag hänsyn till de förestående landstingsmannavalen och även till de kommunala valen, ty om regeringens proposition i ämnet vinner riksdagens bifall, få vi dessa båda val i synnerligen nära

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

sammanhang med varandra. Jag utgår ifrån att det icke blir Kungl. Maj:it och vederbörande myndigheter möjligt att på den korta tid, som återstår till landstingsmannavalen, hinna förbereda förbudsomröstningen, så att den hinner äga rum före dessa val. Men om så icke sker, måste agitation för såväl landstingsmannavalen och de kommunala valen som för förbudsomröstningen bedrivas jämnasides. Då kommer också endera av dessa röstningar att bli den överskuggande, och jag tror, att det i så fall blir förbudsomröstningen, som kommer att tilldraga sig hela intresset.

Jag har vid personliga resonemang hört sägas: Det medför väl inte så stora vådor, om de kommunala valen en gång skulle sättas i skuggan. Men jag kan icke se så ansvarslöst på den saken, ty speciellt i nuvarande tid, då våra kommuner äro till den grad ekonomiskt tryckta och ha stora svårigheter att bereda arbete åt massor av arbetslösa, då är det viktigare än någonsin, att dessa val försiggå i lugn och ro, utan inflytelser ifrån andra stora frågor. Jag är övertygad om att de icke blott komma att röna inflytande av förbudsomröstningen utan att denna måhända helt och hållet kommer att kullkasta de resultat, som annars skulle ha framgått ur de kommunala valen och landstingsmannavalen.

Beträffande den omtalade graderingen av rösterna, som ju tilldragit sig den största uppmärksamhet icke blott i denna kammare utan också utanför riksdagen, vill jag först erinra om att utskottet säger, att någon gradering av kvinnornas röster icke kan komma i fråga. Men då utskottet går att motivera denna sin uppdelning av rösterna, så säger utskottet, att då bruket av rusdrycker i huvudsak är begränsat till männen, det egentliga motståndet mot förbudets vidmakthållande torde vara att vänta från deras sida. Jag förstår, att det varit angeläget för utskottet att efter den motiveringen övertyga sig självt om att icke någon gradering komme att äga rum, och jag ber att få erinra om att utskottet i detta avseende varit så angeläget, att det i en paragraf i lagen insatt en bestämmelse, som icke finnes i motionen, nämligen att var röstande har lika röst. Jag förstår, att man haft litet svårt att övertyga sig själv, då man utgått ifrån den upplästa motiveringen.

Man säger, att man vill ha denna uppdelning endast för att få en allsidig belysning av frågan, men vi ha ju redan tidigare i diskussionen varit inne på huruvida det icke kunde vara andra upplysningar, som kunde vara till och med mera önskvärda att få, än den, huru de olika könen ställa sig i frågan. Jag erinrar om den ofantliga vikt och betydelse, det skulle ha att veta, hur olika åldersgrupper ställa sig i denna fråga. Det har redan tidigare varit påpekat, att då det gäller upprätthållande av förbudet, man naturligtvis icke har så mycket att räkna med åldringarna utan måste räkna de andra åldersgrupperna. Men kommer man in på den frågan, framställa sig en ofantlig rad av önskemål, som herr Engberg också varit inne på. Som lagutskottet säger, visar det sig emellertid, att den vägen icke är framkomlig. Då frågar jag: Då man icke kan åstadkomma en allsidig upplysning i denna fråga, varför har man

då stannat vid att göra denna könsuppdelning? Det förefaller mig något egendomligt.

Jag vill vidare erinra om en nära till hands liggande konsekvens av deras ståndpunkt, som grunda sin begäran om en uppdelning av detta slag på påståendet, att alkoholbruket i huvudsak inskränker sig till männen. Kommer man inte att från en sådan utgångspunkt så småningom resonera sig fram till den ståndpunkten, att endast alkoholförbrukande män borde deltaga i förbudsomröstningen eller i varje fall endast de av dem avgivna rösterna tillmätas något värde? Ty vad finns det för skillnad, då det gäller förbudets upprätthållande, emellan en man, som själv icke använder alkohol, och en kvinna, som måhända själv använder denna vara? Det förefaller mig, som om det borde bli en logisk konsekvens, att man komme fram till ett särskiljande av rösterna, oavsett om de avgivits av män eller kvinnor, från synpunkten, huruvida de avgivits av personer, som vore brukare av alkohol eller icke. Det synes mig, att detta skulle ha större betydelse än den nu ifrågasatta uppdelningen.

Sedan frågar man sig: betyda kvinnornas röster i verkligheten mindre än männens, då det gäller förbudets upprätthållande? Jag skulle knappast tro, att så blir fallet. Vi anhängare av förbudet äro icke omedvetna om att efter ett förbuds genomförande, även om det genomföres med en, låt mig säga, ganska stark folkmajoritet, komma vissa olägenheter under måhända en rätt lång tid att uppstå. Det äro vi icke blinda för. Men då frågar jag: Är det icke av den allra största betydelse, hur landets kvinnor ställa sig i frågan, landets kvinnor, som dock om mödrar, uppfostrarinnor, bära ansvaret för hur det kommande släktet formas i detta avseende? Den laglydnad, som man måste kräva inför ett genomfört förbud, vem skall kunna bibringa den åt den uppväxande delen av nationen, om icke kvinnan? Jag tror, att man från de utgångspunkterna måste finna det synnerligen angeläget att tillmäta lika stort värde åt hur kvinnorna ställa sig som åt männens ståndpunkt. Men då blir också denna uppdelning tämligen meningslös.

Man har varit inne på frågan, huruvida icke denna förbudsomröstning kommer att bli prejudicerande även i andra fall. Jag ber att få erinra om att utskottet självt i fråga om insändande av röster, i vilket fall utskottet avvikit från motionens innehåll, säger följande: »Man får ej förbise, att bestämmelserna rörande den nu ifrågavarande folkomröstningen torde komma att tjäna som förebild för de regler, som komma att givas för framdeles möjligen anordnade omröstningar.» Herr Engberg var ju också inne på den saken och sade sig anse, att man för framtiden borde genomföra denna uppdelning. Men då vill jag fråga, om alla de, som nu med hänsyn till förbudsomröstningen begära en dylik uppdelning, också vilja taga konsekvensen: en fortsatt dylik uppdelning för framtiden. Jag tror, att utskottet har alldeles rätt, då det säger, att våra beslut i denna fråga bli prejudicerande, men för mig är detta ett ytterligare skäl mot den ifrågasatta uppdelningen.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
dryckesförbud.*

(Forts.)

Jag vill vidare säga, att denna röstuppdelning står i rätt dålig harmoni med bestämmelsen om äkta makars rätt att rösta för varandra. Man har ju nämligen föreslagit bibehållande av det röstnings-sätt för äkta makar, som äger rum vid riksdagsmannavalen. Jag har naturligtvis ingenting att erinra mot att så sker, men vi, som känna litet till förhållandena ute i bygderna och som också varit litet med om icke blott att deltaga i en valrörelse utan också att syssla med valrörelsen, måste väl ändå säga oss, att den begränsning, man här vill göra gällande, icke kommer till sin fulla rätt, så länge rätten för äkta makar att rösta för varandra finnes kvar. Ty omröstningen röner dock inflytande av att den ena maken får rösta för den andra, och jag anser för min del detta förhållande stå i dålig harmoni med principen om att skilja männens och kvinnornas röster från varandra.

Då man vidare använt synnerligen starka ord mot dem, som företräda samma uppfattning som jag i denna fråga, och försökt visa ringaktning mot oss och nedsätta vår omdömesgillhet, vill jag såsom en förmildrande omständighet anföra, att vi ändå inte äro i så värst dåligt sällskap. Först och främst äro vi i sällskap med mer än halva nationen, såvida man skall taga någon hänsyn till kvinnornas oförtydligt ådagalagda vilja i detta avseende. Men det räcker inte: vi stå också — så vitt jag vet — i sällskap med alla andra nationer, som genomfört och begagnat folkomröstningsinstitutet i det ena eller andra avseendet. Jag har mig verkligen inte bekant, att man i något land varit inne på eller i varje fall genomfört en sådan uppdelning som den, vilken den svenska riksdagen nu står inför. Under sådana förhållanden kan man mot de hänfulla tillmälen, som använts av åtskilliga tidningar, säga att sällskapet ändå inte är så dåligt. Dessa tillmälen träffa även andra länder, och jag tror, att man med hänsyn därtill bort vara något försiktigare i sina omdömen.

Jag vill till slut också säga, att jag tror, att om nu, oavsett om med rätt eller orätt, kvinnorna ha den bestämda övertygelsen, att denna uppdelning i praktiken kommer att medföra vid frågans slutliga avgörande en undervärdering eller mindervärdering av deras röster, så kan det inte vara önskvärt, att vid sidan av all den parti-splittring, som finns i detta land, man också skall med öppna ögon införa en ny sådan. Man kan vara övertygad, att nog komma kvinnorna att hävda sin rätt. De komma säkerligen också att se till, att denna rätt blir dem tillerkänd, även om det skulle bli på bekostnad av nuvarande partibildningar. Jag har i varje fall icke kunnat vara blind för detta, ehuru väl det ingalunda inverkat på mitt personliga ståndpunktstagande, vilket skett betydligt tidigare.

Med dessa korta erinringar ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande, som först framställdes av herr Sävström.

Herr Lindman: Herr talman! Den ärade talarinnan på Göteborgsbänken, som nyss hade ordet här, sade bland annat, att om man inte får som man vill, så skulle man kunna skriva över ingången till detta hus: I, som här inträden, låten hoppet fara. Eftersom jag

visst är en av de första högermännen, som ha ordet i debatten i dag, så skulle jag vilja säga till den ärade talarinnan, att för mig har hoppet varit många gånger i detta hus under den långa tid jag varit riksdagsman. Och alldeles särskilt lyckades det icke att få mina förhoppningar realiserade i följd när man införde hela denna grundlagstiftning om referendum. Då grusades en förhoppning för mig, att det skulle vara möjligt att avvärja detta och låta denna fråga liksom alla andra frågor få avgöras på det sätt, som grundlagen tidigare föreskrev, nämligen vid val till riksdagen.

Emellertid blev det ju inte på det sättet. Vi fingo denna ändring i grundlagen, och det konsultativa referendum infördes. Och därmed har också öppnats möjlighet att nu anordna en folkomröstning i förbudsfrågan. Det uttalades uttryckligen i följd, och utskottet framhåller det ju också nu, att det var detta, som var den verkliga anledningen. Ja, nu se vi följderna av detta. Vad är man inne på nu? Jo, redan talas det om att det är visserligen en konsultativ omröstning, men om rösterna falla så och så — förra sommaren under valet till andra kammaren hörde man talas om 60 procent eller andra siffror — då skall det betraktas såsom avgörande. Nu i dag i debatten höra vi också talas om, att faller det så och så många röster på kvinnornas sida eller på männens sida, så vill man anse det som avgörande. I vilket fall som helst kommer väl nu ett referendum till stånd i denna fråga, och sedermera blir det statsmakterna, som komma att få ta hand om saken. Jag tycker, att man får under denna debatt, som nu pågått några timmar, liksom en förkänning av att om detta avgörande av statsmakterna kommer att falla så, att det går förbudets anhängare emot, så kommer ingalunda agitationen att upphöra för den sakens skull. Och skulle det gå den andra vägen, att deras önsknings bifallas och ett förbud sålunda införes, då ha vi med denna åtgärd åstadkommit något, vars konsekvenser vi säkerligen icke kunna överblicka, konsekvenser, vilka kunna bli ödesdigra både i moraliskt avseende och icke minst i ekonomiskt avseende, varom händelserna i våra grannländer bära mycket starka vittnesbörd. Jag skall emellertid inte tala något vidare om detta. Jag kunde inte underlåta att erinra därom i förbigående. Jag skall nu gå in på själva saken och säga såsom min mening, att såsom frågan nu ligger, så finns det naturligtvis ingenting annat att göra än att att vara med om att en förbudsomröstning anställles.

Den första frågan är då den: när skall detta ske? Jag vill genast deklarerera, herr talman, att jag obetingat är anhängare av den tanken, att förbudsomröstningen skall anställas så fort som möjligt, alltså redan innevarande år. Ty om så inte blir fallet, så kunna vi väl förstå, vilken oerhörd agitation det skall komma att gå ut över landet under hela den tid, som förflyter tills omröstningen skall verkställas nästa år. Och jag menar, att vi behöva sannerligen få lugn i landet för dylika upprivande strider. Kan det inte vara nog med det, att de, som vilja ha förbud, få denna förbudsomröstning? Skulle det inte rent av kunna uttryckas såsom en önskan från deras sida, att när de få detta krav uppfyllt, det också uppfylles så snart som

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

möjligt? Ty jag förmodar, att det är deras mening, att det är önskvärt för landet, att detta förbud varder infört så snart som möjligt, och de vinna ju då ett helt år, om de få förbudsomröstning i år och den går i den riktning, som de önska.

När man hör talarna i dag från riksdagens talarstolar, herr Hamrin, herr Engberg, herr Olovson, herr Österström, dundra mot varandra i denna fråga, då måtte man väl få en förnimmelse av, vilka floder av vältalighet som skulle komma att välla ut över landet under en tid av $1\frac{1}{3}$ år, ifall omröstningen skulle uppskjutas till nästa år — för att inte tala om den massa trycksvärta, som samma herrar och deras kolleger i tidningarna skulle komma att sända ut i stora, breda, svarta floder över den arma svenska allmänheten. Naturligtvis kan man säga, att det vore önskvärt, att det skulle bli tillfälle till mera upplysning om denna folkomröstnings verkliga innebörd. En mängd detaljer skulle ju behöva klarläggas. Vi sågo ju i en tidning häromdagen, att en man, som står i spetsen för en nybildad organisation på detta område, tycker, att det är så ofantligt mycket man skulle vilja hava sagt ytterligare. Och det är klart, att det skulle vara önskvärt att även påpeka de rent nationalekonomiska vådor, som skulle följa. Men, herr talman, jag tror, att någon av dem, som varit förbudsanhängare i flera år, kan man inte påverka med något som helst skäl. Om man också kunde påvisa aldrig det, så skulle de i alla fall inte låta sig påverkas. Och när nu de, som ha en motsatt uppfattning, anse, att omröstningen kan få komma till stånd redan i år, då tycker jag verkligen, att vi skulle kunna förena oss från båda hållen om att låta förbudsomröstningen gå av stapeln så fort som möjligt.

I förbigående vill jag nämna ett ord om den sammankoppling, som säges skola uppkomma med valen till landstingen i höst, ifall man anordnar förbudsomröstningen redan i år. Det vidrördes särskilt av den förste talaren i dagens debatt, herr Sävström. Om emellertid förbudsomröstningen uppskjutes till nästa år och vi alltså i år få företaga val till landstingen och nästa år förbudsomröstningen, så undrar jag verkligen, om icke de, som i likhet med herr Sävström önska förbudet i alla fall komma att på allra kraftigaste sätt utnyttja alla möjligheter för att vid valet av landstingsmän i höst söka inpränta i valmännen att för allt i världen välja sådana, som äro anhängare av förbudet. Ty, kom ihåg, skall det väl heta, att på dessa nu valda landstingsmän kommer första kammarens sammansättning att bero, och det är första kammaren, som jämte andra kammaren slutligen avgör, om förbud skall komma till stånd eller icke. Är det någon, som verkligen inbillar sig, att sedan det väl blivit av riksdagen beslutat, att vi skola ha en förbudsomröstning, det kan äga rum något val, som har med tillsättande av riksdagsmän att göra, där inte förbudet kommer att spela en dominerande roll, även om det valet kommer att företagas ett år innan själva förbudsomröstningen skall äga rum? Herr talman, för min del tror jag icke, att detta är fallet, och därför är jag också övertygad, att det är fullkomligt likgiltigt, om

man anordnar förbudsomröstningen tillsammans med landstingsvalen eller under ett annat år.

Ja, jag är nog olycklig, att vara den trettonde talaren i ordningen, och jag beklagar, att jag nödgas besvara här med att stå och upprepa en massa saker, som kanske redan borde vara alldeles tillräckligt omtalade. Men det är denna »skilsmässa» mellan män och kvinnor, som jag också måst föra på tal, när jag yttrar mig i frågan. Annars bleve ju referatet av vad jag haft att säga skäligen ofullständigt. När det är så, att det finns en stor mängd ledamöter av riksdagen, som önska få en upplysning och en så fullständig upplysning som möjligt, samt anse, att till denna upplysnings vinnande är erforderligt, att man uppdelar männens och kvinnornas röster, då frågar jag: varför skall man förmena oss denna upplysning? Äro så viktiga skäl förebragta för att man inte skulle låta omröstningen äga rum på det sättet? Det är som sagt en konsultativ omröstning, en rådgivande omröstning, och man ber endast att därvid få veta, hur kvinnorna rösta och hur männen rösta. Det borde väl inte vara så farligt.

Under debatten i fjol om införande av denna rådgivande folkomröstning, hörde vi talas om ett ord, som stod i det dåvarande utskottsbetänkandet, nämligen ordet »motivkomplex». Omröstningen skulle vara endast en del av den samling av olika motiv, som skulle vara vägledande för riksdagsmännen. Det är naturligtvis andra saker, som också komma till. Men om man verkligen vill få denna samling motiv så fullständig som möjligt, varför då inte gå med på en sådan uppdelning av rösterna, då detta enligt min upfattning inte kan var nedsättande på något vis för kvinnorna? Efter min upfattning vore det oförlåtligt, om man skulle skrida till denna folkomröstning, utan att genomföra en sådan skillnad. Då skulle man sedermera komma att få erfara, att det skulle läggas ut olika på det ena och det andra hållet, vilken roll kvinnan och mannen var för sig spelat i omröstningen. Kammarens ledamöter kunna vara övertygade, att vem än som får rätt i detta till sist, så skulle han — om alltsammans lades ihop som en stor viljeyttring av nationen, som herr Hamrin sade, i en enda skål, så att man inte visste, varifrån rösterna kommo eller vilka som avgivit dem, män eller kvinnor — få erfara, att förbudsvännerna och förbudsmotståndarna skulle försöka utnyttja resultatet till sin fördel, vilket de icke skulle kunna göra, därest rösterna verkligen bli skilda åt.

Man övervärderar männens röster, sade herr Hamrin och framhöll i detta sammanhang, att det finns sådana, som skulle få deltaga i omröstningen, vilka inte ens ansetts vara värda att erhålla motbok. De skulle likväl få vara med, och han framhöll detta gentemot att kvinnornas röster skulle undervärderas eller inte graderas lika högt som männens. Jag undrar, om inte herr Hamrin har varit med om att giva dessa motbokslösa män rösträtt vid val till andra kammaren, och det är väl en förrättning, som väl må kunna anses vara lika viktig som t. o. m. en förbudsomröstning. Jag tycker, att det skulle vara för oss ledamöter av andra kammaren något nedsättande,

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

om valen till kammaren skulle betraktas som mindervärdiga därvidlag. Dessa motbokslösa män få vara med om att välja både mig och herr Hamrin, men då det gäller denna förbudsomröstning, då skulle de inte få deltaga. Och om de äro motbokslösa på den grund att de t. ex. inte betalt sin skatt, så tror jag, att herr Hamrin varit med om att trots detta låta dem deltaga i valen till riksdagens andra kammare.

Nej, det är inte något nedsättande i detta, och det är inte deras mening, som yrka på det, att det skall vara något nedsättande. Det är fullkomligt orimligt att påstå, att det skulle vara det, det vågar jag bestämt säga. Och denna uppfattning beror inte på något annat än den agitation, som igångsatts. Man har velat söka begagna detta för att vinna något, som man inte kunnat vinna utan det. Herrarna, som tala emot särskiljandet, veta kanske bäst själva, varifrån denna agitation härrör. Men varifrån den än härrör, så nog kommer den från ett särskilt håll, det kunna vi vara ganska säkra på.

Det sägs — jag tror, att herr Sävström och även herr Hamrin var inne på det — att om kvinnorna skola särskiljas, det är klart att deras röster sedermera skola värderas mindre än männens, och att kvinnorna därför — åtminstone sade herr Hamrin det — icke skola deltaga i omröstningen; de skola bli likgiltiga och säga: Vad tjänar det till, att vi rösta i detta fall då ju våra röster inte gälla något? Ja, det låter ganska bra nu, när man vill nå detta mål, men jag är övertygad, att herr Hamrin skall bli en av dem som, när förbudsomröstningen väl kommer till stånd och, om det blir så att rösterna skola skiljas åt, säger till kvinnorna: Upp till val, kvinnor! Kvinna ur huse att giva tillkänna er mening, för att man inte sedermera skall komma från andra hållet och säga, att edra röster äro mindervärdiga! Gån så mangrant som möjligt och — skall det uppmanas — rösta, på det att det må kännas och höras, vad kvinnorna hava för uppfattning!

Herr Hamrin talade också om att opinionsyttringar nonchaleras. Ja, man gör det naturligtvis därför, att man vet, att det är någon här, som skickar fram dessa. Jag har icke sagt, att det är herr Hamrin, herr Hamrin torde vara fullständigt oskyldig, eftersom han ruskar på huvudet, det tror jag visst, men då är det väl någon annan här, som skickat ut dessa maningar för att få fram denna opinionsyttring från kvinnorna.

Vad betyder i stort sett de opinionsyttringar, som hittills kommit fram, mot den mening, som kan hysas av hela den ofantligt mycket större massan av kvinnor, som ännu ej givit någon mening tillkänna i detta fall!

Vidare talade den ärade talarinnan på Göteborgsbanken om att hon — eller hur det nu var hon uttryckte sig — talade i de allra flesta svenska kvinnors namn. Jag vågar bestämt tro, att det ligger någon överdrift i det uttrycket, ty hela den stora massan av kvinnorna ha ej givit sin mening tillkänna, och det kan mycket väl hända att det rent av finnes majoritet bland kvinnorna för den mening jag föräktar gentemot den herr Hamrin har.

Nu finner man hurusom ett, tu tre, de som vilja förbud säga:

Nej, detta är underskattande av kvinnornas rätt att deltaga i ett viktigt politiskt avgörande. De återigen, som äro motståndare till förbudet, säga: Nej, för allt i världen, det är icke alls underskattande. Förbudsanhängarna förmäna sig sålunda förfäktat kvinnans rätt gentemot förbudsmotståndarna. I stället för att, såsom förut när det var fråga om kvinnans rösträtt vi klövo oss i höger och vänster, i stort sett, så har nu klyvningen blivit en annan. Nu går den genom alla partier och beror av om man är för eller mot förbudet. Och det tror man har kommit till på ett naturligt sätt. Nej, det är agitation, som ligger bakom, det är alltsammans.

Fru Thuring sade, att man skulle väcka upp strid mellan män och kvinnor. Nej, det är inte så, striden är mot eller för förbudet, och det är bara ett utnyttjande av kvinnornas deltagande här, som man vill använda sig av. Det är hela saken. Hur blir det, har man sagt, nästa gång vi få en folkomröstning? Herr talman! Jag hoppas det dröjer mycket länge, innan vi få en sådan folkomröstning. Om den kommer, får naturligtvis var dag hava sin plåga. Grundlagsändringen är så vist gjord av dem, som togo den i föl, att den ej innehåller några bestämmelser utan överlämnar åt riksdagen att för varje gång besluta, hur den lag skall se ut, som skall innehålla bestämmelserna om den då förestående folkomröstningen.

Jag tänker mig här ett annat fall, t. ex. att i dessa likställighets-tider, när alla skola vara lika, det kunde bli fråga om att införa, låt mig säga, värnplikt för kvinnor, kanske inte på samma sätt som för männen, men värnplikt i alla fall. Jag undrar, om inte kammarens ledamöter skulle tycka, det vara klokt, att man då delade på männens och kvinnornas röster. Och tycka ni inte, att det vore bra, om man ej då finge veta hur särskilt män och kvinnor röstat i en sådan för kvinnorna viktig angelägenhet? Jag undrar, om det inte kan vara förnuftigt att dela upp i sådant fall.

Till herr förste vice talmannen vill jag säga, att om ett sådant fall t. ex. skulle inträffa, att kaffemissbruket skulle hava tagit den oerhörda omfattning — jag tänker mig naturligtvis i en framtid — och huvudsakligen brett ut sig — detta är givetvis blott ett antagande — bland de kvinnliga samhällsmedlemmarna, att man skulle finna det vara nödvändigt att gripa in och ställa till med en folkomröstning: för eller mot kaffet, så undrar jag, om inte herr förste vice talmannen då skulle säga, att det är alldeles nödvändigt, att vi få veta, vad kvinnorna vilja, särskilt stugornas kvinnor, och att man borde taga reda på, vilken mening de hava. Ty det berör uppenbarligen i alla fall dem i allra högsta grad.

Nu gäller det en annan sak. Herr Engberg talade om att det är männen, som tyvärr äro de alkoholbrukande. Ja, det är på det sättet, men vill man, att verkligen en lag, som kommit till stånd efter en folkomröstning, skall bliva effektiv och att den skall kunna helt efterlevas, då måste man taga förhållandena sådana, som de i själva verket äro, och räkna med det faktum, att det är bland männen, som herr Engberg sade, man har att söka lagbrytarna.

Det går icke att tvinga på oss en lagstiftning, utan att vi få

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

göra den grundligaste utredning och förberedelse. Detta därför, att när den en gång kommer till stånd, den skall vara sådan att, vare sig man är motståndare eller anhängare — i detta fall till förbudet — man skall dock vilja böja sig inför det resultat, vartill man kommer. Detta kan man icke göra på ett lyckligt och lämpligt sätt, utan att man får göra denna uppdelning; lagen erhåller därigenom större auktoritet.

Jag har, herr talman, föga mera att tillägga. Jag tycker, att man fått en liten försmak av det som stundar nu under de närmaste månaderna, när man hört debatten i dag. Det kan icke hjälpas, vi synas vara så konstruerade, att vi ovillkorligen skola hava val och röstning och röstning och val det ena året efter det andra. Jag tycker för min del att det varit ganska mycket av detta under den sista tiden. Men om så skall vara, kunde vi inte ena oss om det, att vi skulle försöka att icke skärpa lidelserna utan hellre söka mildra dem och se så sakligt som möjligt på frågan. Det blir sannerligen, mina herrar, både svårt och otrevligt i alla fall.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Norman* och *Bengtsson* i Kullen.

Herr *Vennerström*: Herr talman! Jag ber att få instämma i den del av herr Lindmans anförande, som gäller tiden för omröstningens verkställande. Det är kanske överraskande, att jag i detta avseende går på samma linje som herr Lindman, men jag har sedan länge haft den uppfattningen, att omröstning borde verkställas snarast möjligt, helst 1922. Att jag anslöt mig till den motion i frågan, som föreligger, berodde huvudsakligen på den omständigheten, att jag ansåg, att alla formaliteter, som krävas för omröstningens anordnande, icke skulle kunna klareras förrän 1923. Då detta emellertid visar sig möjligt, finnes för mig inte något hinder alls att ansluta mig till tanken på omröstningen redan 1922. Den saken är som bekant icke någon förbudsfråga, utan sådana motståndare till förbudstanken, som exempelvis Dagens Nyheter och det nya antiförbudsförbundets ledare, professor Santesson, ha ju uttalat sig för omröstningens skjutande till 1923. Ej heller den omständigheten, att jag själv är norrlänning och ömmar för Norrland och befolkningen på de stora vidderna, gör, att jag anser det omöjligt att verkställa omröstningen redan på höstsidan, exempelvis i november eller december månad. Vi hava ju förut uppe i Norrland verkställt riksdagsmannaval vintertiden, jag erinrar mig 1914. Även vill jag erinra därom, att landstingsval försiggått på vintertiden. Jag anser därför, att man även skulle kunna för den befolkningens vidkommande gå in för en omröstning på höstsidan 1922.

Det har från vissa håll — jag tänker närmast på herr Lindqvist i Halmstad — sagts, att man bör se till, att man erhåller största möjliga deltagande, så att omröstningen verkligen blir uttryck för

en fullmogen stämning ute bland Sveriges hela folk, och att av denna anledning omröstningen skulle helst skjutas fram till 1923. Jag har en motsatt uppfattning. Jag tror nämligen, att en kort och kraftig strid ungefär ett halvår skulle kunna skapa betydligt större intresse för saken och att det då finns större utsikt till att största möjliga antal går fram till urnorna, än i fall man skulle långdraga det hela, ställa striden på lång sikt, exempelvis 1 1/2 år, med följd att man nådde fram till en överagitation och att befolkningen vore avsevärt uttrötad, när äntligen omröstningen komme till stånd. Jag menar, att intresset skulle i den korta, snabba och intensiva striden nå väsentligen högre än det skulle göra, ifall det bleve en lång agitation i denna fråga, som satte från början rask och hög fart, en sådan fart, att man vore utpumpad, innan man nådde fram till slutspurten. Även ur denna synpunkt anser jag således för min del, att skälen tala snarare för att omröstningen går tidigare av stapeln än senare.

Herr Lindman talar om den kolossalt våldsamma agitationen och att man av fruktan för agitationens våldsamt skulle ställa omröstningen till 1922. Jag vill icke på något sätt misstänkas för att lyssna till det argumentet. Jag tillhör personligen sannerligen icke dem, som hava någon rädsla till och med för de kraftiga striderna, och det gör, att denna del av argumentationen ber jag för min del att få taga bestämt avstånd ifrån.

Sedan slutar hela instämmandet med herr Lindman. Jag ber, att, i vad gäller den andra stridsfrågan, nämligen uppdelningen, skilsmässan, att få vända mig såväl mot herr Lindman som framför allt mot min värderade vän herr Engberg, vars vittberömda vältalighet nyligen har klaggjort för oss allesammans, hur nödvändig den där uppdelningen egentligen skulle vara.

Herr Engberg började med en erinran gentemot den agitation, som har pågått och, såsom han yttrade, på vissa håll varit avsedd att åstadkomma en sammanblandning mellan å ena sidan den rådgivande och å andra sidan den avgörande folkomröstningen. Herr Lindman på Stockholmsbänken klagade även över denna sammanblandning mellan rådgivande och avgörande folkomröstning, och herr Lindman tvådde sina händer och kastade över hela skulden på enbart de därarga anhängarna till förbudet, som medvetet göra sig skyldiga till sammanblandningen. Det finns, som bekant, även en känd tidning i huvudstaden, som ansett, att förbudsvännerna drivit sammanblandningsmetoden så konsekvent och medvetet, att de lyckats förvilla folkmeningen, varför man av denna anledning bör skjuta folkomröstningen till 1923 för att möjliggöra upplysning om det verkliga förhållandet.

Jag vill i det avseendet säga, att jag tror, att skulden för sammanblandningen får avsevärt fördelas. Och även herr Lindman, som tvådde sina egna händer, bör genomläsa de forna riksdagsprotokollen och även sina egna anföranden. Då skall han snarligen finna, att även han är en av upphovsmännen till sammanblandningen mellan rådgivande och avgörande folkomröstning, försävt en sådan

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

sammanblandning verkligen finns. Det är vid åtskilliga tillfällen i denna kammare, som just herr Lindman sagt, att en rådgivande folkomröstning är en avgörande folkomröstning. Herr Lindman har dragit likhetstecken däremellan, och det är därför, som herr Lindman också är skyldig att taga på sig en del av den skuldbörda, som här finnes.

Jag går i det avseendet vidare och vill även lägga skulden, liksom min vän herr Engberg gjorde, på en annan partiledare, nämligen det liberala partiets ledare, herr Edén. När vi hade från socialisternas sida och även delvis från liberalernas sida vid denna frågas förberedande behandling ett utlåtande från konstitutionsutskottet om att man ansåg, att en konsultativ folkomröstning kunde försiggå utan grundlagsändring, uppträdde herr Edén mycket skarpt och sade, att en sådan folkomröstning kunde icke försiggå utan grundlagsändring, emedan den i viss mån kunde ha avgörande betydelse och därför skulle genomskära principerna för vårt gällande representationsskick. När herr Edén i olika vändningar har sagt, att visserligen är formaliter sett en sådan här folkomröstning konsultativ, men i realiteten är den knappast konsultativ, då får herr Edén i viss mån bära skulden för att denna sammanblandning föreligger.

Sedan drog herr Engberg en skarp lans för uppdelningen mellan män och kvinnor. Han gjorde det med verklig lidelse, och jag kan mycket väl förstå herr Engberg i det avseendet, då han liksom den lika vittberömda doktor Bratt kan anses vara en av fäderna till den här uppdelningsmetoden. Det kan alltså vara mycket förklarligt, om herr Engberg är angelägen om, att uppdelningen kommer till stånd, men däremot skulle det vara mycket förvånande, om riksdagen i dess nuvarande skick vore villig att deltaga i en sådan uppdelning, då riksdagen ännu år 1921 bestämt vägrade att gå in på sådana linjer, som innebära en början till den uppdelning, som nu avhandlas. Herr Engberg var vänlig att erinra om sin egen motion år 1921, däri han själv föreslog, att vid riksdagsmannaval och även vid andra val uppdelning mellan mäns och kvinnors röster skulle ske. I detta fall vill jag fortsätta herr Engbergs upplysningsverksamhet och jag går då till det konstitutionsutskottsbetänkande, som förelåg det året, däri konstitutionsutskottet sade, att denna början till uppdelning kan leda till sådana konsekvenser, som icke kunna överblickas. Och jag tror, att när andra och även första kammaren avslog herr Engbergs motion, avslog denna första uppdelning, så var det till stor del därför, att man ansåg att man skulle hamna i de konsekvenser, som vi i denna stund avhandla i andra kammaren och som senare i dag komma att avhandlas i första kammaren.

Jag vill från denna debatt taga fram några uttalanden som direkta belägg för den uppfattning man hade i denna fråga. Jag går till debatten i första kammaren, där en sådan man som professor Clason yttrade, att han var emot uppdelningen, därför att den skulle kunna medföra ett slags gradering av de röstande. Han sade vidare, att när vi antagit rösträtten även för kvinnor, skall man icke försöka dra fram en åtskillnad mellan könen, och vidare sade han,

att det föreföll honom »otänkbart, att man skulle kunna komma in på den linjen, om exempelvis vid det eller det valet, då den eller den frågan står i förgrunden, man sedan kunde komma och säga: På det viset röstade männen och på det viset kvinnorna, och i den där frågan kan det finnas anledning att särskilt fästa avseende vid, hur männen röstade och hur kvinnorna röstade.»

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Jag kan sedan gå till en annan ledamot av riksdagen, också en ledamot av första kammaren, nämligen herr Stendahl, som yttrade bland annat följande: »Huvudskälet för mig, varför jag icke kunnat följa motionären, är det, att genom hans förslag man icke, såvitt jag förstår, kan undgå att förr eller senare med eller mot sin vilja komma till en värdesättning av de manliga respektive kvinnliga rösterna, sedda var för sig, och detta är såvitt jag förstår utav ondo.» Alltså har man från de herrarnas sida uttryckliga belägg för den ståndpunkten, att det kan medföra och att det i realiteten säkerligen kommer att medföra en olika gradering av rösterna för män och kvinnor.

Nu är det ju klart, att för herr Engberg gäller icke den argumentering, som professor Clason och herr Stendahl kommo med. Båda parterna be säkerligen Gud bevara sig för att göras synonyma med varandra. Men å andra sidan vill jag säga till herr Engberg, att då han själv så ytterligt energiskt sade ifrån, att han icke ville vara med om någon olika gradering och icke heller någon olika vägning, för att nu begagna de där olika termerna, så undrar jag, om icke herr Engberg dock är inne på de vägarna. då han säger, att man bör gå vidare för att se, huru omröstningen utfaller inom de olika sociala skikten. Då man skall taga ut de olika sociala skikten, så är väl meningen den, att man skall taga olika hänsyn till, huru rösterna falla inom dessa olika skikt. Skall man då taga olika hänsyn till rösterna i de olika sociala skikten, är det väl självklart, att man är inne på den olika graderingen och den olika vägningen eller vilket uttryck man överhuvud taget vill begagna.

Nu vill jag ytterligare till herr Engberg säga — och därvid även giva honom och herr Pettersson i Södertälje fullkomligt rätt däri — att det visst icke just nu är fråga om att verkställa någon olika värdering av mäns och kvinnors röster. Jag giver dem fullkomligt rätt däri att om det nu verkligen blir en skilsmässa, så innebär detta beslut icke för tillfället någon olika värdering eller gradering. Men jag vill säga, att ett sådant beslut kommer att *möjliggöra* en olika värdering, och jag säger t. o. m., att det kommer att med *nödvändig konsekvens* leda till olika värdering. Det bildar den ofrånkomligt nödvändiga inkörsporten fram till den olika värdering som komma skall, när riksdagen nästkommande gång efter folkomröstningen går att fatta ett slutligt avgörande för eller emot frågan om fullständigt förbud. Och jag går ännu längre och säger, att icke från alla men från vissa håll är *avsikten*, att man skall, när man går till det slutliga avgörandet efter den konsultativa omröstningen i förbudsfrågan, väga eller gradera rösterna. Jag har den

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

(Forts.)

bestämda uppfattningen, att meningen i detta fall icke är att få fram, huru kvinnorna ställa sig vid folkomröstningen. Med förlov sagt, motståndarna till förbudstanken resonera som så: huru kvinnorna rösta, angår oss icke; det är oss fullkomligt likgiltigt! Man vill överhuvud taget få fram, huruvida majoriteten av männen eller i varje fall en mycket betydande minoritet av dem uttalar sig mot fullständigt alkoholförbud eller icke.

Vad som ligger under hela denna särskillnads- eller skilsmässotanke, är doktor Bratts motboksstatistik. Det är det enkla faktum, att endast fem procent bland kvinnorna alltså $\frac{1}{20}$ av dem ha motbok, under det att bland männen det är 67 procent, alltså ungefär $\frac{2}{3}$, som äro försedda med motbok. Då drager man argumentationen vidare och säger, att det är tämligen visst, att den manliga majoriteten är mot förbudet. Och så säger man vidare, som doktor Bratt yttrat, att det är en kvalificerad dårskap att lagstifta om förbud emot en manlig majoritet, som är motståndare till förbudstanken. Jag tror det är detta, som ligger under hela detta problem om skilsmässan och uppdelningen, och jag tror, att allt som från det andra hållet invändes är endast kortkonster för att blanda bort det verkliga förhållandet.

Nu kom min ärade vän herr Engberg med det lysande argumentet, att en uppdelning av mäns och kvinnors röster skulle egentligen vara ett större hänsynstagande till kvinnorna, än ifall en sådan uppdelning icke kom till stånd. Herr Engberg sade, att om en uppdelning icke kommer till stånd, så kommer man att från appellistiskt håll efter omröstningen slunga ut den parollen, att vi strunta i resultatet, därför att kvinnorna dikterat det. Men om en uppdelning kommer till stånd, som för visso kommer att ske, då blir det efter motboksstatistiken att döma bland männen majoritet mot förbudet eller i varje fall en betydande minoritet. Huru komma då argumenten att falla icke bara från doktor Bratt utan även från det håll, som herr Engberg och med honom liktänkande i denna stund representera? Jo, de komma att säga, som doktor Bratt yttrat, att det är en kvalificerad dårskap att besluta förbud mot majoriteten av män eller en betydande minoritet. Ty, som herr Engberg erinrade om, är det bara denna manliga del av Sveriges folk, som skulle representera hotet mot ett kommande förbuds bestånd. D. v. s. huru vi än argumentera, blir slutsatsen, när det kommer till kritan, att efter en folkomröstning med eller utan uppdelning, kommer man att från förbudsomröstningens motståndares sida göra gällande, att man skall icke taga någon väsentlig hänsyn till kvinnorna, utan med hänsyn till lagtrotset skall man huvudsakligen fästa sig vid, huru männen rösta, om det bland dem blir majoritet eller en betydande minoritet mot förbudet.

Sedan vill jag ytterligare gå in på herr Engbergs, enligt min mening mer än lovligt haltande jämförelse, när han från vissa i periferien liggande håll drog en del paralleller med den uppdelning av röster, som i denna form skulle komma i fråga. Det är ju alltid farligt att göra paralleller. De halta alltid. Men sällan har jag

sett en jämförelse halta på så ömma fötter, som den herr Engberg gjorde här i kammaren. Han talade om samvetstvängnet mot de frikyrkliga och anställande av en folkomröstning i detta avseende samt att man då borde höra de frikyrkliga i främsta rummet. Varför, enligt herr Engbergs mening? Jo, förmodligen därför att de frikyrkliga ha större intresse än Sveriges övriga medborgare att bekämpa just detta samvetstväng. Och herr Engberg gick vidare med sin vittomfattande ande till flamländarna och wallonerna i Belgien och sade, att det kan förebringas lagar, som ingripa mycket hårt mot den ena eller den andra nationaliteten vid en folkomröstning om en sådan lag, och då borde man låta den del av nationen, som det verkligen gällde speciellt, fälla sitt votum i frågan. Varför? Jo, naturligtvis därför att även i detta fall hade man mer speciellt intresse bland dessa än bland övriga medborgare att få rösta i den frågan. Herr Engberg gick ända fram till fosterfördrivningen. Och jag beundrade därvidlag hans vilda fantasi, då han kunde föreställa sig, att frågan om fosterfördrivning skulle i vårt land kunna hänskjutas till en konsultativ folkomröstning. Där klickade i alla fall den berömda Engbergska logiken. Ty herr Engberg vill väl icke göra gällande, att det är endast kvinnor, som äro intresserade av att fosterfördrivning får förekomma. I det fallet förefaller det mig, att männen och kvinnorna äro ungefär jämnställda.

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Men då herr Engberg går vidare i sin logik och kommer fram till nykterhetsfrågan, då skulle jag vilja göra herr Engberg den frågan: kan herr Engberg säga, om det gäller ställningen till förbudsfrågan eller om det gäller alkoholfrågan i allmänhet, ha männen där ett speciellt från kvinnornas skilt intresse, så att man vid det slutliga avgörandet skulle taga större hänsyn till de manliga än till de kvinnliga rösterna? På den punkten vill jag slå fast, att både männen och kvinnorna ha samma intresse. Och jag skulle vilja säga, att om på det området olika intressen förefinnas, så är det min bestämda uppfattning, att kvinnorna i allmänhet i detta fall mera än männen i genomsnitt företräda det speciellt familjebildande, det speciellt familjeuppehållande och även det speciellt samhällsgagnande intresset. Herr Engberg har erkänt, att männen i olikhet med kvinnorna icke äro upprätthållare av driften att respektera lagarna. Han använde om männen ordet lagbrytare. Och så yttrade herr Engberg, att kvinnorna till sin egen heder och berömmelse icke ha fastnat i dryckesseden och äro på den punkten mera fria än männen. Det är fullkomligt sant. Men är det sant, så är det väl också tämligen självklart, att männens intressen äro till ganska stora delar, att man skall tillgodose antingen det egna njutningsbehovet eller de vinstintressen, som äro förknippade med alkoholhanteringen. Går man till kvinnorna, så ha icke deras intressen i samma smutsiga mening egoistiska karaktär, utan man finner att kvinnorna huvudsakligen äro talesmän — om man får använda det uttrycket — för familjen, för den unga uppväxande generationen och även för samhället.

Man har talat om, att om det gällde att upprätthålla ett förbud, skulle kvinnorna vara fullkomligt utanför, och man skulle en-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

dast behöva taga hänsyn till männen såsom upprätthållare av det samma. Jag vill gentemot detta hänvisa till ett utlåtande från en sådan man som professor Thunberg, vilken ju varit officiell representant för att undersöka verkningarna av alkoholförbudet i Amerika. Han har sagt, att bland de främsta krafterna för förbudets upprätthållande räknar han kyrkan, skolan och kvinnorna. Han anser att kvinnorna i hemmen med sin ställning till den uppväxande generationen ha större möjlighet att framdana hos den yngre generationen den vilja till upprätthållande av lagarna, som är nödvändig, om förbudet verkligen skall bestå.

Jag vill till sist säga, att man bör icke på något sätt underskatta faran av ett insläende på vägen att skilja de manliga och de kvinnliga rösterna. Herr Olsson i Kullenbergstorp yttrade vid behandlingen i föl av den förut omnämnda Engbergsska motionen, att här gjordes en första början till en skillnad vid rösttillfällena mellan de olika könen, och enligt hans tanke skulle man på den vägen nå fram till en motsättning, som skulle leda till den bekanta Staaffska uppdelningen i två nationer, d. v. s. den manliga nationen och den kvinnliga nationen. Om man nu skulle gå in på den av utskottet föreslagna omröstningen, som innebär en deklassering av de kvinnliga rösterna, då är det väl tämligen visst, att denna sats av herr Olsson i Kullenbergstorp skulle komma att omsättas i viss mån i det levande livet. Kvinnorna ha nu äntligen fått den allmänna rösträtten. De ha begagnat densamma gent emot männen på det mest lojala sätt vid de förrättade valen till andra kammaren. Där ha ju kvinnorna gått fram tillsammans med männen, och i vanliga fall ha de röstat med de listor, som männen gjort upp, med det resultat, att i denna kammare finnes i denna stund enligt min mening ett allt för ringa antal kvinnor såsom talesmän för det egna könet. Men går man fram på de här särskilningslinjerna, så misstänker jag, att följden blir den, att vid kommande val till andra kammaren det blir en marsch på två linjer, den ena manlig, den andra kvinnlig. Det är icke på grund av rädsla för kvinnorna, som jag pekar på den faran. Men jag tror, att för valmännen i allmänhet skulle det vara icke till gagn utan till stor skada.

Jag vill sluta mitt anförande med att säga ett enda litet ord till min värderade vän herr Engberg, då han som representant för den manliga oräddheten i slutet av sitt anförande sade, att här får sannerligen inte humlas; här måste papperen fram på bordet; ty demokrati och dess framtid beror framför allt på att se sanningen i vitögat, som det höves en verklig man och en verklig demokrat. Jag instämmer fullständigt med herr Engberg att öppenheten och ärligheten är av värde för den svenska demokrati. Men jag vill å andra sidan säga honom det, att skulle det vara fallet, borde man bland dem, som gå in på linjen om uppdelning av rösterna mellan män och kvinnor, vara ärliga nog att erkänna den mening, som ligger bakom denna uppdelning. Jag är alls icke rädd för att lägga papperen på bordet, men jag anser, att uppdelningen är farlig för den svenska demokrati, och jag anser den även vara obehövlig.

Jag vill därför ansluta mig till dem, som yrkat avslag på den av lagutskottet föreslagna uppdelningen mellan män och kvinnor.

I detta anförande instämde herrar *Wagnsson* och *Månsson* i Hagaström.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställen av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 4.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tillkännagivit, att han vid morgondagens sammanträde ämnade besvara herr Johanssons i Kälkebo interpellation angående vissa missförhållanden i avseende å prisbildningen å svensk brödsäd m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,27 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
